

1984/85:62

Onsdagen den 16 januari

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

1 § Upplästes och lades till handlingarna följande från valprovsningsnämnden inkomna

Berättelse om granskning av bevis för riksdagsledamot och ersättare

Till valprovsningsnämnden har från riksskatteverket inkommit bevis om att Axel Wennerholm (m), Stockholm, utsetts till ny ledamot av riksdagen fr. o. m. den 10 januari 1985 sedan Peggy Lagerström (m) avsagt sig uppdraget. Till ersättare för riksdagsledamöter har utsetts Carl-Johan Ihrfors, Stockholm, Charlotte Cederschiöld, Stockholm, Lillemor Lindberg, Stockholm, Mikael Odenberg, Stockholm, Margareta Hedelius, Stockholm, Peeter Luksep, Farsta, Carl-Magnus Magnuson, Stockholm, Jon Peter Wieselgren, Stockholm, och Margaretha Stelius, Stockholm (alla m).

Valprovsningsnämnden har vid sammanträde denna dag granskat bevisen och därvid funnit att de blivit utfärdade i enlighet med 15 kap. 1 § vallagen.

Stockholm den 16 januari 1985

Bengt Hult

/Sven-Georg Grahn

2 § Inställt arbetsplenum onsdagen den 30 januari, m. m.

Anf. 1 TREDJE VICE TALMANNEN:

Till kammarens ledamöter har utdelats en ärendeplan för tiden den 30 januari–den 27 februari 1985. Därav framgår bl. a. att det arbetsplenum, som i tidsplanen utsatts till onsdagen den 30 januari, måste inställas på grund av att inga utskottsbetänkanden då föreligger till behandling. I stället hålls kl. 12.00 nämnda dag ett bordläggningsplenum, vid vilket ett antal frågor avses bli besvarade.

3 § Proposition 1984/85:100 med förslag till statsbudget för budgetåret 1985/86 hänvisades till utskott enligt följande:

	Statsbudget för budgetåret 1985/86	Finansutskottet
Bil. 1	Finansplanen	Finansutskottet
	med undantag för hemställen moment 3 om ändring i lagen (1972:266) om skatt på annonser och reklam	Skatteutskottet
Bil. 2	För flera huvudtitlar gemensamma frå- gor	Arbetsmarknadsutskottet
	med undantag för punkt 3 Bemyndigande för regeringen att godkänna vissa löneavtal, punkt 7 Samhällsinformation och punkt 8 Myndigheternas externa tid- skrifter	Konstitutionsutskottet samt
	punkt 9 Redovisning av statsförvalt- ningens ADB-användning m. m. och punkt 10 Datadelegationen	Finansutskottet
Bil. 3	Kungl. hov- och slottsstaterna	Konstitutionsutskottet
Bil. 4	Justitiedepartementet	Justitieutskottet
	med undantag för punkterna G 2 Datainspektionen	Konstitutionsutskottet
	G 5 Bokföringsnämnden	Lagutskottet
	H 4-5 Stöd till politiska partier – All- männa val	Konstitutionsutskottet
Bil. 5	Utrikesdepartementet	Utrikesutskottet
	med undantag för punkterna B 6-7 Byråer för handels- och råvaru- frågor m. m. – Internationell råvaru- lagring	Näringsutskottet samt
	E 1 Kommerskollegium, avsnittet Ursprungsmärkning av kläder m. m. (s. 134-136) och punkterna E 2-3 Exportfrämjande verksamhet – Exportkreditnämnden, täckande av vissa förluster	Näringsutskottet
Bil. 6	Försvarsdepartementet	Försvarsutskottet
	med undantag för Litt. J Räddningstjänst	Bostadsutskottet
Bil. 7	Socialdepartementet	Socialutskottet
	med undantag för Litt. B Administration av socialförsäk- ring m. m.	Socialförsäkringsutskottet

	punkterna C 2–3 Bidrag till föräldraför- säkring – Vårdbidrag för handikappa- de barn och	
	punkt C 5 Barnpensioner	Socialförsäkringsutskottet
	Litt. D Försäkring vid sjukdom, handi- kapp och ålderdom	Socialförsäkringsutskottet
Bil. 8	Kommunikationsdepartementet	Trafikutskottet
Bil. 9	Finansdepartementet m. m.	Finansutskottet
	med undantag för punkterna	
	B 1 Riksskatteverket	Skatteutskottet
	B 2–3 Lokala skattemyndigheterna – Kronofogdemyndigheterna	Bostadsutskottet
	B 4–6 Stämpelomkostnader – Ersätt- ning till postverket m. fl. för bestyret med skatteuppbörd m. m.	Skatteutskottet
	Punkt C 1 Marknadsdomstolen	Lagutskottet
	Punkterna C 2–3 Näringsfrihetsom- budsmannen – Statens pris- och kartell- nämnd	Näringsutskottet
	Punkterna C 4–5 Konsumentverket – Allmänna reklamationsnämnden	Lagutskottet
	Punkterna	
	D 3–6 Tullverket	Skatteutskottet
	D 11–13 Bankinspektionen – Statens krigsförsäkringsnämnd m. m.	Näringsutskottet
	F 1 Kostnader för vissa nämnder	Lagutskottet
	F 2–5 Bidrag till vissa internationella byråer och organisationer m. m. – Ex- portkreditbidrag	Skatteutskottet
	F 8 Höjning av grundkapitalet i Nordi- ska investeringsbanken	Näringsutskottet
	F 10 Kompensation för förluster i Vä- nerskogs konkurs	Näringsutskottet
	Avsnittet Anmälan angående teckning av aktier i Post- och Kreditbanken, PK-banken (s. 102)	Näringsutskottet
Bil. 10	Utbildningsdepartementet	Utbildningsutskottet
	med undantag för	
	Litt. E Studiestöd m. m.	Socialförsäkringsutskottet
	Litt. F Kulturverksamhet m. m.	Kulturutskottet
	punkterna	
	G 1–4 Statens biografbyrå – Arkivet för ljud och bild: Insamlingsverksamhet m. m.	Kulturutskottet
	G 5–8 Presstödsnämnden – Stöd till organisationstidskrifter och	

	G 10–11 Stöd till tidningar på andra språk än svenska – Stöd till radio- och kassettidningar	Konstitutionsutskottet
	G 9 Stöd till kulturtidskrifter och	
	G 12–15 Bidrag till svenska språknämnden – Litteraturstöd samt övriga ändamål inom litteratur- och folkbiblioteksområdet samt avsnittet Radio och television (s. 562–577)	Kulturutskottet
	Litt. H Internationellt-kulturellt samarbete	Kulturutskottet
Bil. 11	Jordbruksdepartementet	Jordbruksutskottet
	med undantag för	
	Litt. I Idrott, rekreation och turism ...	Kulturutskottet
Bil. 12	Arbetsmarknadsdepartementet	Arbetsmarknadsutskottet
	med undantag för punkterna	
	C 1–2 Arbetsmiljö – Tillsyn och forskning – Arbetarskyddsstyrelsen: Anskaffning av vetenskaplig apparatur ...	Socialutskottet
	Litt. D Invandring m. m.	Socialförsäkringsutskottet
Bil. 13	Bostadsdepartementet	Bostadsutskottet
Bil. 14	Industridepartementet	Näringsutskottet
	med undantag för	
	Litt. C Regional utveckling	Arbetsmarknadsutskottet
	Litt. H Ekonomiskt försvar: Bränslen och drivmedel m. m.	Försvarsutskottet
Bil. 15	Civildepartementet	Finansutskottet
	med undantag för	
	Inledning (s. 4–21)	Konstitutionsutskottet
	Litt. D Statlig personalpolitik m. m.	Arbetsmarknadsutskottet
	Litt. E Länsstyrelserna m. m.	Bostadsutskottet
	Litt. F Kyrkliga ändamål	Kulturutskottet
	Litt. G Övriga ändamål	Arbetsmarknadsutskottet
Bil. 16	Riksdagen och dess myndigheter m. m.	Konstitutionsutskottet
	med undantag för punkterna	
	B 1–4 Riksgäldskontoret och	
	B 6 Riksdagens revisorer och deras kansli	Finansutskottet
Bil. 17	Räntor på statsskulden m. m.	Finansutskottet
Bil. 18	Oförutsedda utgifter	Finansutskottet
Bil. 19	Beredskapsbudget för totalförsvaret ...	Försvarsutskottet

Proposition 1984/85:101 med förslag om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1984/85 hänvisades till utskott enligt följande:

Nr 62

Onsdagen den
16 januari 1985

Fjällnära skogar

Bil. 1	Utrikesdepartementet	Utrikesutskottet
Bil. 2	Kommunikationsdepartementet	Trafikutskottet
Bil. 3	Finansdepartementet	Finansutskottet
Bil. 4	Utbildningsdepartementet	
	punkt 1	Utbildningsutskottet
	punkterna 2-4	Kulturutskottet
Bil. 5	Arbetsmarknadsdepartementet	Arbetsmarknadsutskottet
Bil. 6	Bostadsdepartementet	Bostadsutskottet
Bil. 7	Industridepartementet	Näringsutskottet

4 § Föredrogs och hänvisades

Redogörelse

1984/85:14 till arbetsmarknadsutskottet

5 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1984/85:375-379 till skatteutskottet

1984/85:380 till justitieutskottet

1984/85:381 till utrikesutskottet

1984/85:382 och 383 till utbildningsutskottet

1984/85:384-389 till trafikutskottet

1984/85:390 och 391 till näringsutskottet

1984/85:392 till bostadsutskottet

6 § Föredrogs

jordbruksutskottets betänkanden

1984/85:20 om bevarandet av fjällnära skogar och

1984/85:24 om energiskogsodling.

Anf. 2 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jordbruksutskottets betänkanden 20 och 24 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså jordbruksutskottets betänkande 20 om bevarandet av fjällnära skogar.

Fjällnära skogar

Anf. 3 HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Det torde höra till ovanligheterna att ett utskottsbetänkande som inte åtföljts av mer än tre reservationer kallar upp så många talare som är fallet med denna fråga. Jag vill tolka det så, att ärendet visat sig vara av stort intresse även utanför utskottet, vilket också bekräftats av de besök på ort och

ställe som utskottet gjort jämte alla de uppvaktningar som vi haft nöjet att ta emot här i Stockholm. Det är en stor areal det gäller, och därför är det inte underligt att ett otal synpunkter framförts, som för oss i utskottet och än mer när det gäller kammaren kan förefalla att vara strängt lokala men som för de berörda blir en livsfråga.

Jag har hittills trott att jag själv i utskottet benat ut alla problem i sammanhanget, men ju djupare jag tränger in i frågan, desto fler nya delfrågor kommer jag i kontakt med. En del får jag väl skylla på att gubben börjar bli gammal och tänker litet långsamt. Men jag vågar ändå gissa att en del av skulden ligger i ärendets komplexitet. Därför vill jag här komma med några spridda kommentarer till det utskottsbetänkande som jag yrkar bifall till. Jag ansluter mig dock även till reservation 3.

Jag vill börja med att utan något som helst bemyndigande framföra ett tack från alla svenska naturvårdsintressen till jordbruksministern för hans handlande i vad avser Kirjesålandet, Dellikälven och Pärllälven.

Det kan synas otacksamt att komma med nya önskemål. Jag vill ändå fråga om tanken på att skydda huvuddelen av statens fjällnära skogar är helt orimlig? Jag tycker inte det, och det vore ganska enkelt att ställa rennäringslagen över skogsvårdslagen i dessa områden. Förstnämnda lag uttalar nämligen att markanvändningen inte får ändras om detta skulle vara till men för renskötsel. Jag vill just nu inskränka mig till att väcka frågan, och jag hoppas att de som kommer efter mig nästa riksdag kan föra ärendet vidare och få förändringen genomförd.

De orörda områdena behövs inte minst ur solidaritetssynpunkt med tanke på rekreationssökande medmänniskor från andra delar av världen, kanske främst från övriga Europa. Därifrån söker man sig inte till de stora turiststationerna utan just till ödemarkerna, och räknat per capita lär vårt bidrag här inte bli särskilt imponerande ens om alla mina önskemål skulle uppfyllas.

Sedan är det en annan sak att våra gäster söderifrån visat sig minst sagt otacksamma genom det mångomtalade äggsamlandet och genom boplundringarna. Men är det underligt om dessa boplundrare fått uppfattningen att det är fritt fram här och att deras illdåd nästan är en Gudi behaglig gärning när domstolarnas lagtolkning tar sig uttryck i försumbara bötesstraff? På detta område känner jag djup olust inför framtiden.

Det är visserligen sant att skogsvårdsstyrelserna vid sin bedömning av vägprojekten skall ta hänsyn till riksdagens uttalande 1982/83 om restriktivitet, men man frågar sig om detta uttalande är värt papperet som det är skrivet på. Vägbygget vid Sjaunja är inte uppmuntrande i det avseendet. Visserligen berör det inte själva fågelskyddsområdet, som ju är något av all naturvårds Mecka, men det underlättar i allra högsta grad fågelmarodörernas resa dit.

Sjaunjabygget väcker också en annan osäkerhet. Det är skogsvårdsstyrelsen som haft till uppgift att pröva bygget. Det är samma skogsvårdsstyrelse som i framtiden skall avgöra om tillstånd till avverkning skall ges. Vi har sett hur denna ordning har fungerat, och särdeles avlägsen är knappast liknelsen om bocken och trädgårdsmästaren. Om jag får komma med ett förslag, trots

att jag försummat att göra det vid utskottsbehandlingen, så är det detta att styrelsen vid handläggning av tillståndsärenden bör förstärkas med företrädare för rennäring och naturvård, så att styrelsens prövning inte riskerar att få stämpeln partisk på sig.

Så vill jag göra en liten utläggning om klimatets betydelse. De faktorer som konstituerar en Orts klimat har kommit att spela en växande roll. 1930- och 1940-talens klimatförbättringar, som medförde det varmaste klimatet sedan medeltiden, synes nu ha nått sin kulmen och ersatts av en återgång. Jag har funnit denna uppgift i H. Liljeqvists lärobok i klimatologi. De påtagligt positiva erfarenheterna från bl. a. skogsodlingar i nordliga lägen i Finland har nu fått vika för en mera negativ syn på problemet. Man är alltså inte riktigt lika säker nu, som för bara några år sedan, på att en plantering kommer att lyckas. Det är någonting som också vi måste ta hänsyn till. Även om vi som bekant ingenting kan göra åt vädret, måste vi ändå vid skogsodlingens planering ta hänsyn till vad vi vet om det hela.

Olyckligtvis saknade man före vårt nuvarande århundrade på flera håll en systematisk instrumentbokföring – om jag får använda det uttrycket – av vädret. Detta får till följd att många skogsekologer tvingas arbeta med klimatologiska data som är ensidigt grundade på innevarande sekels onormala värme. De kalla åren får alltså för litet genomslag när det gäller att bedöma skogsodlingens framtid.

Så några ord om hänslavarna, som jag tar upp nu eftersom jag på vägen hit träffade en god vän som frågade varför i all sin dar vi bråkar så mycket om dessa lavar. Han hade varit uppe i Umeå – eller om det var Luleå – för någon tid sedan. Vart han tittade såg han bara lavar på marken; det var nästan som snö, sade han. Det är inte den sortens lavar det är fråga om. Det är inte renslaven eller andra markväxande lavar det gäller, utan det är fråga om en annan sorts lavar, som växer på träd. Bara ordet ”hängslavar” säger ju hur de ser ut. Om det händelsevis skulle vara någon som är road av det kan jag tala om att det framför allt är två släkten som dessa lavar tillhör, nämligen *Alectoria* och *Usnea*. Men det betyder väl inte så värst mycket för oss – det är det praktiska som är av betydelse just nu. Särskilt vid stort snödjup är det viktigt att ha tillgång till dessa hänslavar. När det gäller hänslavarnas existens befinner vi oss i en olöslig konflikt mellan modernt skogsbruk och renskötselns krav på rik tillgång på hänslavar. Om ett träd växer snabbt, blir det alltid litet barkflagor som sitter utanpå trädet. Ju fortare trädet växer, alltså ju bättre skogsvård jag har enligt det sättet att se på saken, desto sämre blir det för hänslavarna. De får inget fäste i barken, därför att flagorna faller bort. Ju långsammare trädet växer, desto bättre får lavarna fäste. Det är där vi har konflikten, och det har gällt för oss i utskottet att lösa den. Det har vi inte kunnat, men jag tycker att vi kommit så nära som man gärna kan. Det innebär att i de fall renskötseln och skogsodlingen kommer i konflikt med varandra, skall största möjliga hänsyn tas till renskötseln.

Jag hade hoppats att jordbruksministern skulle vara här. I så fall hade jag frågat honom hur han anser att man skall lösa problemet med att man bygger vägar inne i områden som är värdefulla ur naturskyddssynpunkt och därmed

bereder lätt tillgång till ovärderliga skyddsområden för sådana som inte har där att göra.

En annan fråga som jag hade velat ställa – det hade varit bekvämt att kunna göra det, eftersom jag då kunnat få ett besked direkt och sluppit motionera i frågan – gäller en förstärkning av skogsvårdsstyrelserna för handläggning av tillståndsfrågor.

Så till sist några ord om den gemensamma borgerliga reservationen angående förvaltningen av de fjällnära skogarna. Vi är där inne på det ståndortsbetingade skogsbruket. Under våra samtal med de närmast berörda framkom att det med all tydlighet är viktigt att vi får till stånd ett småskaligt skogsbruk. Det har visat sig att man inte haft några bekymmer med det enskilda skogsbruket uppe Norrland där man tillämpat småskalighet. Det står någonstans att det är processorerna som reglerar skogsbruket. Det är när man fått dessa stora områden som problemen kommit.

Med det förslag som vi kommer med i reservation 3 när det gäller förvaltningen slipper vi dessa nackdelar. Det är av den orsaken, herr talman, som jag yrkar bifall till reservation 3.

Anf. 4 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Som Hans Wachtmeister sagt har denna fråga rönt ett mycket stort intresse ute bland människorna men också bland oss här i riksdagen som sysslar med dessa frågor. Vi har ganska ingående gått igenom denna problematik innan vi slutgiltigt kommit fram till en ståndpunkt.

Nu kan det vara litet otacksamt att komma upp och tala i detta ämne efter Hans Wachtmeister, som är mycket kunnig på detta område och dessutom mycket engagerad i dessa frågor. Men jag skall ändå framföra en del synpunkter som centerpartiet rent allmänt har på detta problem och även tala om den reservation som vi avgivit tillsammans med moderater och folkpartister.

Det är många olika anspråk som finns på dessa marker där uppe, och därför blir naturligtvis konflikterna också ganska stora och påtagliga. Dessutom får det man gör där uppe mer långtgående konsekvenser än om man gör fel någon annanstans, där de skador man åstadkommer läker betydligt snabbare.

Det är inte så förfärligt länge sedan som man hade uppfattningen att den fjällnära skogen inte var intressant för skogsbruket – att det helt enkelt inte fanns biologiska förutsättningar för att bedriva ett ordentligt skogsbruk i dessa områden, att man alltså inte kunde få fram ny skog.

Detta har nu ändrats under de senaste åren. Det finns flera orsaker härtill. Man motiverar att man skall hugga den fjällnära skogen med att man behöver sysselsättningstillfällen. Det motiveras också med att industrin behöver råvara. Man förklarar att man fått fram effektivare förnygringsmetoder och bättre plantmaterial. Hur det är med dessa saker återkommer jag till.

Men det finns också andra faktorer som spelar in detta sammanhang. Det statliga stödet till skogsvården här uppe och byggandet av skogsvägar har naturligtvis också varit en bidragande orsak på det sättet att man fått

ekonomiska möjligheter att gå in i områden som tidigare varit ekonomiskt ointressanta. Virkespriserna har naturligtvis också spelat in.

En annan orsak som jag tror är mer betydelsefull i sammanhanget är att domänverket, som ju är den store markägaren här uppe, har huggit så mycket på alla andra områden man har, att man börjar få problem med att hålla avverkningsvolymerna uppe. Det har gjort att man kastat sina blickar också på den här skogen för att under ett övergångsskede utnyttja den som buffert för det som man inte längre kan ta nedanför skogsodlingsgränsen. Här uppkommer också problemet att avgöra vad som är fjällnära skog. Till dess vi har en bättre och riktigare gräns, måste vi utgå från att fjällnära skog är det som ligger ovanför den s. k. skogsodlingsgränsen. Det är det vi nu diskuterar. Om det sedan är den rätta gränsen skall jag lämna därhän just nu. Jag är nämligen övertygad om att områden av fjällnära karaktär också finns nedanför skogsodlingsgränsen. Jag är dessutom övertygad om att det också ovanför gränsen finns områden där man mycket väl skulle kunna ha avverkningar, men att peka ut dem är inte så lätt. Innan vi har en annan och riktigare gräns får vi använda den vi har.

Den kritik som har riktats mot avverkningarna ovanför skogsodlingsgränsen har framför allt kommit från rennäringen. Rennäringen är ju direkt beroende av att det finns förutsättningar för verksamheten i de här områdena. Stora kalytor är ett absolut hinder. Hans Wachtmeister har tidigare talat om möjligheterna för hänglaven att leva vidare och finnas till. Hänglaven är *en* förutsättning för att renarna skall kunna livnära sig under framför allt våren, när maten börjar tryta på andra ställen.

Naturvården är en annan sektor som har kritiserat att man går in och hugger i dessa områden. Det är ju här fråga om en stor och mycket fin vildmark. Det är förståeligt att de som är intresserade av dessa områden, vilket vi egentligen är allesammans, är litet oroliga när de här stora ingreppen görs. Det är ju ganska enastående det vi har här uppe, om man ser ut över Europa.

Friluftslivet är över huvud taget kritiskt i det här fallet. Turistnäringen, som också är intresserad av de här områdena, får naturligtvis besvär om skogen huggs ned och kalytorna blir för stora.

Forskarna har också anfört betänkligheter, just mot bakgrund av att man inte kan veta vad det är som händer när man går in och hugger. Då kommer också de synpunkter in som Hans Wachtmeister tidigare tog fram, om klimatets förändring. Eftersom marginalerna är så små här uppe, blir ganska små förändringar av klimatet avgörande för var gränsen går för ett ordentligt skogsbruk.

Vi har i utskottet haft en lång diskussion. Vi började förra våren att diskutera och skulle egentligen då ha kommit med ett betänkande. Men vi enades om att vi behövde mer kunskap och bestämde oss därför för att åka upp till Norrbotten och Västerbotten för att på ort och ställe se de här områdena och för att tala med de människor som berörs. Vad vi fick se var, åtminstone för oss sydlänningar, ofattbara kalytor. Det är förståeligt om detta röner motstånd och förfäran från dem som kommer dit. Det kan

naturligtvis inte heller vara biologiskt riktigt att hantera skogsmarken på det här sättet. Försyndelserna har väl framför allt gjorts under 1960- och 1970-talen. De flesta kalhyggen vi fick se var ganska gamla.

Det jag tyckte var anmärkningsvärt var de stora problem man faktiskt hade med att få upp ny skog på de här områdena och den förhållandevis låga ambitionsnivån härvidlag. Man var ganska nöjd om man hade 700–800 stammar per hektar, vilket man redovisade. Det kan, såvitt jag begriper, inte bli någon riktig skog av något sådant. Man måste ha en högre ambitionsnivå, om man över huvud taget skall utnyttja marken till skogsbruk.

Vi mötte också samer som var ganska missnöjda med det samrådsförfarande som hittills har existerat. Med tanke på att samerna är helt beroende av dessa marker för sin verksamhet och för sin existens måste ett samrådsförfarande fungera bättre än det hittills har gjort. Man menade att man inte hade fått tillräcklig förståelse för sina idéer och för sina krav på att bevara områdena.

Detta är de för mig bestående intrycken från den här resan. Samtidigt kan jag säga att det hos de flesta vi talade med fanns en god vilja att försöka göra något för att få till stånd en bättre situation.

Det har också framlagts en rapport från forskare som farit runt i de aktuella områdena. Som en slutsats framhålls i denna forskarrapport att det troligen är möjligt att få fram ny skog. Men när man läser forskarrapporten blir man betänksam och undrar om det verkligen är så säkert att detta kommer att lyckas. Den syn på skogsbruket i de här områdena som kommer fram i rapporten är ganska restriktiv, och man understryker att det saknas både praktisk och vetenskaplig erfarenhet av hur vi där skall kunna få fram ny och bra skog. Man är tveksam till nya träslag, som t. ex. Concerta, man är tveksam till den typ av hyggesplogning som förekommit och man är inte heller säker på att blädning är det absolut rätta sättet för att få fram ny skog.

Slutsatsen måste bli att vi får ställa oss litet tveksamma över huvud taget till många av dessa områdets lämplighet för skogsbruk.

Vi har också fått synpunkter direkt från samerna. De säger att de stora kalytorna i många fall är besvärande och på stora områden omöjliggör rendrift. Svårigheterna uppträder framför allt när man skall flytta renarna och beror bl. a. på att förekomsten av hänslav minskar.

Här kommer också sysselsättningsfrågorna in i bilden. Rennäringen svarar ju för en stor del av sysselsättningen inom området, och om man minskar förutsättningarna för rennäringen, minskar också sysselsättningen där uppe.

Vi har fått många synpunkter från naturvårdare, forskare och andra som varit tveksamma till det sätt som skogsvården har bedrivits på och som menar att det borde beslutas om ett uppskov, så att man får tid att planera och tänka igenom verksamheten. I det utskottsbetänkande som vi nu behandlar aktualiseras inte något direkt förbud mot avverkning under någon viss tid, men vi har i våra skrivelser en mycket restriktiv hållning till avverkning och även till vägbyggande, eftersom båda dessa typer av åtgärder innebär ingrepp.

Jag kan väl också från vår resa där uppe nämna att vi fick oss den

uppfattningen till livs att vägarna många gånger är ett lika stort problem som själva hyggena. Det sades oss att man mycket väl kunde tänka sig avverkning inom ett område som är möjligt att föryngra, om det bara inte gjordes en väg dit, utan transporter i stället genomfördes på vinterväg. För min del tycker jag att det borde vara möjligt att arbeta också på det sättet.

I betänkandet framhåller vi att det skall finnas en ganska god garanti för att det är möjligt att få fram ny skog, innan man över huvud taget påbörjar en avverkning. Vi understryker också att man måste utveckla det samråd som skall ske, så att det verkligen svarar mot beteckningen samråd. Det får inte bli så att man undan för undan flyttar motparten, samerna, från position till position. Om man efter ett samråd kommit överens, skall man också leva upp till detta.

Vi tar i betänkandet inte upp särskilt mycket av naturvårdsfrågorna, framför allt inte i de tre skogsområdena Kirjesålandet, Pärälven och Dellikälven. Vi hade egentligen för avsikt att göra det, men regeringen har under ärendets behandling avsatt dessa områden för naturvård. Vi är naturligtvis nöjda med att så skett, men jag vill inte sticka under stol med att det gjordes under pressen av att jordbruksutskottet i annat fall skulle ha gjort ett principuttalande om behovet härav.

Som jag sagt har behandlingen av detta ärende tagit lång tid. Utskottets hemställan har karaktären av ett kompromissförslag, där majoritetens syn på dessa frågor ändrats undan för undan. Vi har slutligen kommit fram till ett betänkande som alla har kunnat ställa sig bakom. Men det innebär ju inte att vi i alla detaljer är till 100 % överens. Det kommer alltså fortfarande att föras en diskussion i de berörda frågorna. Det är också ganska naturligt, eftersom dessa är så svåra att vi inte genomgående kan vara säkra på att ha kommit rätt. Vi måste därför ha möjlighet att från tid till annan diskutera dessa frågor.

Som det nu är lyder ju all verksamhet i skogen och alla markägare under skogsvårdsstyrelsen. Tidigare var det inte så. Domänverket lydde då inte under skogsvårdslagen. Det mesta som skett på detta område har inträffat innan så blev förhållandet.

Vi understryker i utskottsbetänkandet vad skogsvårdslagen stadgar om på vilket sätt skogsvård skall bedrivas. Det gäller gallring och beståndsvårdande åtgärder. När det gäller slutavverkning måste det finnas möjlighet att ändamålsenligt anlägga en ny skog.

Vi understryker också i utskottsbetänkandet vad lantbruksstyrelsen säger om hänglavsinventeringen: att man egentligen inte borde få hugga någonting förrän det har kommit en plan för hur detta skall fungera. I princip stödjer vi i utskottet den synen.

Vi tar också upp att statsbidrag till byggande av vägar för skogsvårdande åtgärder och liknande naturligtvis måste vara avhängigt av också andra synpunkter, nämligen naturvårdens och samernas intressen, så att man inte ger bidrag till sådant som skadar andra intressen.

Det blev så småningom naturligt att det skulle bli ett tillkännagivande från utskottet. Men majoriteten i utskottet tyckte inte att tillkännagivandet skulle

göras med anledning av motionerna, vilket vi ifrån centerpartiets sida tycker hade varit fullkomligt naturligt – det är ju motionerna som har varit anledning till att den här frågan över huvud taget kommit upp, och det är med anledning av motionerna som vi i dag står här och diskuterar. Vi borde alltså haft ett tillkännagivande till regeringen med anledning av motionerna. Nu blev det inte så, utan det blev ett tillkännagivande med anledning av det allmänna resonemang som vi har fört i utskottet. Vi får naturligtvis vara nöjda med det – formsakerna får inte förhindra att man får fram en enig ståndpunkt, vilket måste vara det viktigare och väga betydligt tyngre. Mot den bakgrunden har vi alltså varit nöjda.

Slutligen en synpunkt på den reservation som vi har, reservation 3, där vi menar att ett småskaligt skogsbruk inte har de problem som redovisas i övrigt och att privata skogsägare bedriver en skogsvård som stämmer överens med det mönstret. Det borde alltså vara riktigt att man delade upp och försålde eller arrenderade ut marker från domänverkets markinnehav till på orten boende människor, som på det sättet skulle kunna bedriva en skogsvård som skulle skapa mindre problem i dessa områden.

Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i dess huvuddel, men beträffande mom. 2 yrkar jag bifall till reservation 3.

Anf. 5 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! När jag nu skall kommentera jordbruksutskottets betänkande och folkpartiets reservationer om fjällskogarna kan det ske med ett konstaterande av att betänkandet, vars grundtext alla partier står bakom, visar större hänsynstagande till bevarandefrågorna än tidigare. Från folkpartiets sida menar vi att utskottet borde ha gått längre och gett naturvården och rennäringen vetorätt i avvaktan på en säkerställandeplan, i första hand gällande områden som är i statens ägo.

När riksdagens revisorer för ett par år sedan slog larm om gjorda och planerade avverknings i fjällskogarna reserverade sig folkpartiets representanter. Vi ville redan då ha ett beslut som innebar att inga avverknings som rennäringen och naturvården motsätter sig skulle få göras. Den vetorätten skulle gälla tills en säkerställandeplan hade upprättats. Någon sådan säkerställandeplan finns ännu inte, och därför har vi reserverat oss. Jag yrkar bifall till reservation 2.

Nu är det så, herr talman, att utskottets skrivning egentligen inte innebär något nytt, förutom skärpta motiveringar. I stort sett – jag säger i stort sett, eftersom det finns mindre förändringar – innebär det ställningstagande som majoriteten förordar att beslutsgången skall vara densamma som tidigare. Det har vid utskottets behandling framkommit att nuvarande lagstiftning inte ger möjligheter att gå längre. Folkpartiets partimotioner, där vi vill att naturvårdens och samernas intressen skall få en starkare ställning, har avslagits av riksdagen tidigare. Vi har diskuterat de frågorna förr, och jag återkommer inte till dem i dag.

Det blir alltså även i fortsättningen ett samrådsförfarande, där rennäringen och naturvården inte är likaberättigade parter. Besluten ligger hos skogs-

myndigheterna och länsstyrelsen.

Varför menar vi då i folkpartiet att vetorrätt skall finnas i avvaktan på en säkerställandeplan? Jo, det är därför att ett stort utrednings- och inventeringsarbete har slutförts inom flera områden. Jag vill räkna upp dem: Det är inventeringen av urskogsartad fjällnära barrskog. Det är hänglavsinventeringen, som skall följas av en beräkning av kvantiteterna hänglav. Det är markanvändningsplaner i de fjällnära skogarna. Det är slutligen fjällutredningen.

Vi menar att en sammanvägning av de här utredningarna måste göras. Till denna bör fogas de rön som kommer från den pågående forskningen.

Det måste vara regeringens uppdrag att sammanföra alla de här utredningarna till ett åtgärdsprogram, som vi kallar säkerställandeprogram. Vi menar att ett sådant program är den bästa möjligheten att skydda de oersättliga skogarna för framtiden. Det har i debatten om fjällskogarna talats om ett moratorium. Man kan säga att folkpartiets förslag avser en form av moratorium, där dock de områden som alla intressenter är överens om kan avverkas är undantagna. Eftersom utredningarna är slutförda borde en sådan här utvärdering kunna göras inom rimlig tid. Självfallet skulle säkerställandeprogrammet också innebära en avvägning mellan olika intressen. Rennäringen är helt beroende av hänglavarna, och naturvården har haft stora svårigheter att hävda sig.

När jag lyssnade på Hans Wachtmeisters engagerade anförande fann jag att han, med de synpunkter han framförde, rimligen borde kunna ansluta sig till vår reservation, som tar upp de ställningstaganden som han ville förorda.

Vi har också reserverat oss för att de områden som naturvårdsverket och domänverket kommit överens om att skydda måste få permanent skydd, exempelvis genom att de överförs till naturvårdsfonden.

Som jag ser det borde utskottets ställningstagande kunna tolkas så att fjällskogen i stort sett skall bevaras som resurs för naturvård och rennäring. De avverkningar som kan komma att göras måste anses som undantag, med beaktande av det huvudsakliga syftet med markanvändningen i områdena. En typ av avverkning som kan förekomma är också, enligt folkpartiets mening, den småskaliga verksamhet som även tidigare har bedrivits av enskilda skogsbrukare. De möjligheterna bör dessutom förbättras på det sätt som redovisas i reservation 3, som jag också yrkar bifall till.

Domänverket bör genom försäljning eller långtidsarrenden upplåta mark till sådana skogsbrukare. De här skogsbrukarna bör ha större möjligheter att gå varsamt fram. På så sätt skapas dessutom arbetsmöjligheter för ortsbefolkningen samtidigt som de krav som naturvården och rennäringen ställer tryggas på ett bättre sätt.

Samerna borde också ingå i den grupp som genom ägande kan få disponera lämpliga arealer i området. Den här handlingslinjen skulle, som det står i reservation 3, kunna leda till en mer utbredd användning av sådana småskaliga skogsskötselmetoder som är bättre anpassade till förhållandena i de fjällnära skogsområdena.

Herr talman! Är nu hotet mot de fjällnära skogarna avvärjt? Framtiden får

visa om så är fallet. Från folkpartiets sida är vi inte övertygade om detta. Domänverket har visat ökat intresse för bevarandefrågorna – det kan konstateras. Samtidigt finns det, enligt information som vi har fått, stora arbetsuppgifter i samband med eftersatt gallring, och det bör medföra att sysselsättningen kan klaras. Det har i debatten sagts att inlandssågarna skulle bli utan arbete om avverkningsarbeten inte får göras i fjällskogarna. Det har dock framkommit att 90 % av det virke som avverkas går till sågar utanför området. Det borde gå att styra timmer till inlandssågarna.

Jag tror, herr talman, att det finns risk för att trycket kommer att kvarstå för genomförande av kortsiktiga avverkningsarbeten. Inte minst visar de skrivelser vi riksdagsledamöter fått från fackliga organisationer det. Eftersom beslutsgångarna trots ställningstagande för bättre samrådsförfarande än tidigare är desamma kommer det, det är jag övertygad om, att bli fortsatta diskussioner om avverkningsarbeten. Det kommer också att gälla byggandet av skogsbilvägar och frågor som hör samman med avverkningsarbeten inom känsliga områden.

Det radikala ställningstagandet hade därför varit om representanterna för de andra partierna också ställt sig bakom folkpartiets yrkande om säkerställandeprogram. Det ställningstagandet har vi tyvärr blivit ensamma om. Vi kommer att fortsätta att driva våra synpunkter om skydd för fjällskogarna.

Anf. 6 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Inledningsvis vill jag framhålla två saker, och det gör jag för att förekomma eventuella missförstånd av mitt anförande.

För det första är utskottets ställningstagande och skrivelser en framgång för naturvården och rennäringen. Överenskommelsen mellan domänverket och naturvårdsverket om bevarande av vissa skogsmarksarealer, regeringens beslut om tre skogsområden samt de anvisningar och förslag som utskottet föreslår är en seger för den opinion som av olika anledningar krävt åtgärder angående de fjällnära skogarna.

För det andra har jag anslutit mig till utskottets skrivning utom vad gäller det avsnitt som redovisas i reservation nr 1. Jag vill redan nu fastslå detta eftersom jag i mitt anförande inte kommer att uppehålla mig vid vad utskottet anför.

Min huvudsakliga invändning mot utskottets behandling av motionerna om de fjällnära skogarna och det ställningstagande som har gjorts är att åtgärderna inte är tillräckliga. Vad som ytterligare borde ha gjorts finns redovisat i ett särskilt yttrande från mig.

Herr talman! De skogsområden som vi i dag diskuterar ingår i ett område som benämns som Europas sista vildmark. Sverige brukar ju med kraft agera internationellt när det gäller att skydda värdefull natur, så därför är det ur såväl nationellt som internationellt perspektiv av stor betydelse vilket ansvar vi tar för det här området.

Om man nu skall försöka göra en grov sammanfattning av konfliktorsaker i det här området så skulle de enligt min mening vara följande:

Å ena sidan finns skogsbruket samt skogsindustrin där behovet av virkesråvara samt arbetstillfällena i sysselsättningssvaga regioner är det starka

argumentet. Enligt min mening har råvaran till industrin den största betydelsen. Själva avverkningsarbetet ger inte så många arbetstillfällen eftersom arbetet är starkt mekaniserat och utomregionala och även utländska intressen ibland anlitas.

Å andra sidan anser samerna att gruppens näring och kultur hotas genom en fortsatt exploatering av dessa skogar. Här finns också naturvårdens anspråk på orörda marker. Dessutom är dessa skogar ovärderliga som referensområden för den vetenskapliga forskningen. Ett annat intresse är värdet för turism- och friluftsliv och deras möjligheter att utvecklas.

Min huvudsakliga invändning är alltså, att beslutsunderlaget i dag är otillräckligt för att vi skall kunna ta ställning till hur vi skall disponera över dessa skogsområden ur markanvändningssynpunkt. Enligt min mening finns det många och stora frågetecken i den här frågan som hade behövt rätas ut, om man vill komma fram till ett ställningstagande som vilar på så säkra grunder som nu är möjliga att uppnå. Jag vill också i det här sammanhanget understryka att ett sådant beslutsunderlag är möjligt att få utan nämnvärda hinder för skogsbruk och skogsindustri. Jag har i mitt särskilda yttrande gett min syn på hur detta skulle kunna göras, men jag är självfallet beredd att diskutera även andra alternativ. Utskottet har dock inte haft det intresset eller den viljeinriktningen.

Vad borde då undersökas ytterligare? Till att börja med anser samerna att deras näring och kultur hotas genom en fortsatt exploatering av dessa skogar. De menar att det i dag inte finns någon annan verksamhet som genom sin inriktning och omfattning påverkar de samiska näringarna i negativ riktning som skogsbruket gör – och då framför allt storskogsbruket. De menar att man nu börjar närma sig den punkt där ytterligare avverkning direkt påverkar förutsättningarna att bedriva de samiska näringarna.

Jag tror att det kan vara på sin plats att erinra kammarens ledamöter om vad som sägs i rennäringslagen om rennäringsens åretruntmarker. Där sägs att man inom åretruntmarkerna inte får ändra användningen av marken på sätt som medför avsevärd olägenhet för renskötseln. Det underlag som behövs för bedömanden i denna fråga, anser jag helt saknas. Vad har redan företagna ingrepp i rennäringsens åretruntmarker haft för verkan och vad kommer den fortsatta verksamheten att innebära för rennäringsen? Att det här är en fråga som inte får nonchaleras borde stå helt klart. I vinter har man redan tvingats börja stödutforda renarna, eftersom skare och is förhindrar renarna att nå markens mossor och lava. Här har minskningen av de träbärande lavarna i vinterbeteslandet säkert gjort sitt till för att stödutfordring måste tillgripas. Jag tror att man mycket grundligt måste utreda rennäringsen och dess villkor. Vi kanske då ställs inför den mycket svåra frågan om vi skall ha en rennäringsen eller inte, men det skulle vara ett ärligare ställningstagande att göra detta än att försöka komma undan med skrivningar om samråd och hänsyn.

Ett annat intresse som tyvärr har uppmärksamats för litet i debatten är värdet för turism och friluftsliv. Från många håll hävdas att det nationalekonomiska utbytet skulle bli avsevärt om dessa skogar bevaras och utnyttjas för

att locka fler turister till Sverige och till det här området. Helt klart är att mycket kan göras för att utveckla turistnäringen här. Jag vet att företrädare för turistnäringen anser att det borde satsas ordentligt för att bl. a. locka utländska turister till det som anses som Europas sista vildmark. Det saknas fullständigt undersökningar om vad turism skulle betyda bl. a. i fråga om arbetstillfällen men även ur andra aspekter.

Man måste också mer systematiskt undersöka behoven av orörda marker ur bevarandesynpunkt. Vidare måste man klarlägga behovet och omfattningen av områden för den vetenskapliga forskningen.

Herr talman! Jag övergår nu till att beröra skogsbrukets villkor i dessa områden. En mycket omtalad gräns i detta sammanhang är den s. k. skogsodlingsgränsen. Bakgrunden till införandet av denna gräns är att domänstyrelsen år 1952 beslöt "att de klimatiskt och ekonomiskt svagaste markerna skola avskiljas genom en s. k. skogsodlingsgräns, ovanför vilken särskilda bestämmelser skola gälla". Redan när skogsodlingsgränsen drogs upp förutsattes att den på sikt skulle kunna flyttas upp när kunskaperna om skogens förnyelse i klimatiskt svåra lägen ökat genom forskning.

Dagens debatt här i riksdagen, och även den diskussion som i olika sammanhang förts under senare tid i vårt land, föranleds av att skogsområden ovanför den s. k. skogsodlingsgränsen indelats för skogsbruk. Ett annat resultat av den debatt som förts, och även av den opinion som bildats mot avverkning av dessa skogar, blev att domänverket inbjöd ett antal forskare att besöka de indelade skogarna för att där studera de faktiska förnyingsmöjligheterna. Detta skedde några dagar under sommaren 1984, och ett 25-tal objekt besöktes. Forskarna avlämnade en rapport under titeln Skogsförnyring i fjällnära skogar, och jag vill här något beröra denna rapport.

Forskarna betonar att rapporten koncentreras till frågor rörande skogsförnyring, medan övriga aspekter – såsom virkesbehov, arbetstillfällen, rennäring, naturvård, turism, etc., som också är viktiga frågor i fjällnära skogar – helt utelämnas eller kommenteras mycket kortfattat.

Rent allmänt genomsyras rapporten av en restriktiv syn på möjligheterna att i dessa områden bedriva skogsbruk. Brist på forskning liksom tveksamhet i stort när det gäller skogsbruk i dessa områden betonas. Detta torde vara anledning till följande något oprecisa mening i rapporten. "Vi anser dock att det bör vara möjligt att få ny skog på huvuddelen av de för skogsbruk indelade områden vi besökt."

Redan inledningsvis sägs det om kunskaperna om skogens förnyelse i klimatiskt svåra lägen att en sådan forskning inte kommit till stånd i önskvärd omfattning. Man säger bl. a. följande: "De fjällnära skogarnas yta, och i än högre grad deras produktionspotential, utgör en marginell del av svenskt skogsbruk. Detta förklarar varför de problem som gäller såväl skogens produktion som förnyring i dessa områden i så ringa grad tagits upp inom skoglig forskning. Även vid undervisning på skogliga utbildningslinjer behandlas de fjällnära skogarna kortfattat."

När det gäller skogsförnyelse i fjällnära lägen vill jag citera ytterligare

några slutsatser som forskarna drar.

”Det bör emellertid betonas, att i höjdlägen just de mest västliga granskogarna, särskilt de i sluttningar växande, är synnerligen svårförnygrada efter kalavverkning.”

Min kommentar till detta är att detta visar hur svårt det är att bedöma möjligheterna att få fram ny skog efter avverkning. Forskarna fortsätter:

”Otvivelaktigt finns det en biologisk gräns där skogsodling och naturlig förnyring med de trädslag som vi i dag arbetar med är orealistiskt. När man arbetar med förnyring så nära skogsgränsen och tundran som vi gör i vårt land måste man ha en på vetenskapliga och praktiska erfarenheter vettigt avvägd buffertzona till befintlig skogsgräns. Att enbart utgå från en viss vertikal nivå under befintlig skogsgräns, där avverkning borde tillåtas, är av olika skäl knappast realistiskt. En mer biologiskt anpassad gräns där olika biologiska indikatorer utnyttjas vore att föredra. Här borde forskning relativt snabbt kunna ge en indikation om detta är en framkomlig väg.”

Man säger vidare: ”Sammanfattningsvis måste man konstatera att det icke finns något material som kan användas för bedömning av produktionsförmågan i de ungsogor som skapats i fjällnära trakter.”

Jag skall lämna den här forskarrapporten med att citera vad man säger allmänt om det framtida förnyingsarbetet i fjällnära områden:

”Vid allt skogsförnyelsearbete finns risk för bakslag. Arbetet måste därför ofta göras om eller kompletteras. Riskerna för sådana bakslag ökar starkt när man skall förnya skogen i områden som är så marginella för våra skogsträd som de fjällnära skogarna. Det är viktigt att komma ihåg att klimatet här kan variera betydligt mellan år och mellan perioder. Skogsförnyringarna kan också drabbas av skadegörare. Därför är osäkerheten stor vid skogsförnyelse i dessa områden. Vi anser dock att det bör vara möjligt att få ny skog på huvuddelen av de för skogsbruk indelade områden ovan tidigare SO-gräns som vi besökt. Men vi vill betona att det då ställs höga krav på de åtgärder som vidtas för att skapa denna nya skog allt från utformningen av avverkningen till dess ungsogorna vuxit upp. Trots detta kommer förnyelsearbetet ofta att få göras om eller kompletteras.”

Jag vill kommentera denna bedömning med att peka på att forskarna inte säger att det *är* möjligt utan att ”det bör vara möjligt att få ny skog på huvuddelen” av de områden som de har besökt. Det finns alltså indelade områden, där de inte anser det möjligt att få ny skog. De betonar också att man måste ställa höga krav på åtgärder i dessa områden. Men trots att man ställer dessa höga krav, kommer förnyelsearbetet ofta att få göras om eller kompletteras.

Bl. a. av de skäl som jag här har redogjort för och på grund av olika markanvändningskonflikter anser också forskarna att en senareläggning av avverkningarna kan vara befogad.

Herr talman! Av det här kan den slutsatsen dras – vilket också i skilda sammanhang har krävts – att ett allmänt avverkningsstopp i de fjällnära skogarna, ett slags moratorium, införs. Nu anser jag att ett sådant ställningsstagande är varken möjligt eller nödvändigt. Jag anser i stället att det bör vara

möjligt att t. ex. under en femårsperiod göra noggranna utredningar och undersökningar om hela det här frågekomplexet kring de fjällnära skogarna. Enligt min mening kan detta utredningsarbete genomföras jämsides med att det bedrivs skoglig verksamhet i området – det senare givetvis under vissa villkor. Jag har i mitt särskilda yttrande berört vad som borde göras, och jag kan spara kammarens tid genom att hänvisa till detta.

Genom mitt förslag till åtgärder – som jag tidigare sagt är jag villig att diskutera även alternativa förslag – skulle inte några arbetstillfällen eller någon virkesråvara gå förlorad. Vad vi skulle vinna vore ett mycket bättre beslutsunderlag än det som nu föreligger. Jag tycker att det är oförsvarbart att inte ta till vara den möjligheten, när vi skall besluta om det som kallas för Europas sista vildmark och som utskottet fastslår "hör till de värdefullare områdena i vårt land".

Herr talman! Avslutningsvis vill jag också beröra den reservation som jag har avgivit till betänkandet. Den innebär ett förslag till skärpning i utskottets skrivning, som jag i övrigt har anslutit mig till. Jag yrkar bifall till den reservationen, som är betecknad nr 1.

Anf. 7 JAN FRANSSON (s):

Herr talman! Under den gångna hösten har regeringen beslutat att skogsområdena Pärälven, Dellikälven och Kirjesålandet är av sådan betydelse från naturvårdssynpunkt att de skall bevaras för framtiden. Regeringen kommer senare att ta närmare ställning till formerna för skydd och förvaltning av förutom dessa tre områden ytterligare 52 urskogsartade barrskogsområden i zonen mellan domänverkets f. d. skogsodlingsgräns och den barrskogsbildande gränsen mot fjällen som naturvårdsverket och domänverket varit överens om bör skyddas för framtiden. Dessa områden omfattar en areal om närmare 300 000 hektar, dvs. nära hälften av den sammanlagda arealen av samtliga nationalparker. Till grund för regeringens beslut har legat den urskogsinventering som naturvårdsverket i samråd med skogsstyrelsen genomfört under de senaste åren och som redovisats under det gångna året.

Även domänverket har beslutat att ca 800 000 hektar, varav ca 500 000 hektar produktiv skogsmark, ovanför den tidigare skogsodlingsgränsen skall avsättas som domänreservat och samordnas med de naturreservat som blev följden av urskogsinventeringen. Detta bör också lyftas fram som en positiv åtgärd för naturvården.

Genom regeringens beslut kommer en kedja av orörda barrskogslandskap från gränsen för barrskog i norr och 100 mil söderut, i det som av många betecknas som Europas sista orörda vildmark, att få ett tillfredsställande skydd för framtiden. Bevarandevärdet anses enligt naturvårdsverket vara mycket högt, såväl nationellt som internationellt. Beslutet ligger väl i linje med det miljöpolitiska program som den socialdemokratiska partikongressen antog i höstas.

Under det förra riksmötets allmänna motionstid väcktes ett antal motioner från samtliga partier om skötseln av de fjällnära skogarna. Innehållet i dessa

motioner skulle, enligt den socialdemokratiska gruppen, knappast ha föranlett utskottet att föreslå riksdagen någon annan åtgärd än en upprepning av vad riksdagen tidigare sagt. Under det gångna året har emellertid, som jag redan inledningsvis nämnt, åtskilligt nytt sakunderlag kommit fram som motiverar att utskottet nu föreslår att riksdagen gör vissa uttalanden, som ger berörda myndigheter stöd för en vidgad praktisk tillämpning av skogspolitiken i de fjällnära skogarna. Som tidigare sagts, har dessa skogar av utskottet definierats som belägna ovanför domänverkets f. d. skogsodlingsgräns.

Förutom den tidigare nämnda urskogsinventeringen har utskottet tagit del av den inventering av de hänslavbärande barrskogarna inom det fjällnära området som lantbruksstyrelsen genomfört. Vidare har utskottet haft tillgång till den rapport om förnygringsmöjligheterna som ett antal forskare har utfört på uppdrag av domänverket.

Utskottet har dessutom, som tidigare sagts, under sommaren genomfört en studieresa till fjällnära barrskogar i Norrbottens och Västerbottens län och på ort och ställe sammanträffat med företrädare för olika, berörda myndigheter och kommuner och för skogsbruket, rennäringen och andra intressen. Vi har också haft uppvaktningar från olika grupper. Vad som därvid framkommit har legat till grund för utskottets ställningstagande.

I likhet med regeringen gör utskottet den bedömningen att de fjällnära områdena hör till de värdefullare områdena i vårt land. Deras värde är mångskiftande, och de har naturligtvis en storslagen och orörd natur. Men utskottet understryker också att de har en avgörande betydelse för de människor som skall tjäna sitt uppehälle i dessa trakter.

Sammanfattningsvis föreslår utskottet

att det sker ett bättre samråd mellan skogsbruket och rennäringen,

att skonsammare skogskötselmetoder används och

att det statliga ekonomiska stödet till skogsbruksåtgärder begränsas på marker som är av särskild betydelse för rennäringen.

Vidare förordas fortsatt stor återhållsamhet med skogsbruksåtgärder i de av samebyarna i hänslavsinventeringen utpekade särskilt viktiga områdena i avvaktan på resultatet av den markanvändningsplanering som igångsatts i olika delar av renskötselområdet.

Som framgått av tidigare inlägg har det här betänkandet tagits i stor enighet, och det är tillfredsställande.

Jag skall i det följande redovisa några övergripande utgångspunkter som varit vägledande för oss socialdemokrater vid utskottets prövning och som övriga partier i allt väsentligt anslutit sig till. Mina partikamrater kommer senare att redovisa de speciella hänsyn till mera lokala intressen och förhållanden, bl. a. sysselsättningen och rennäringen, som tagits gentemot de övergripande naturvårdsintressen av rikskaraktär som de fjällnära skogarna representerar.

En grundläggande principiell utgångspunkt för vårt ställningstagande är att skogsbruket måste bedrivas med hänsynstagande till naturvårdens intressen och andra allmänna intressen. Denna princip finns redan nu

inskriven i skogsvårdslagen. Ett sådant hänsynstagande till naturvården som skogsvårdsstyrelsen kan föreskriva i samband med tillstånd till avverkning får dock icke vara så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Om det behövs ett starkare skydd, måste naturvårdslagens regler användas.

I konflikten mellan skogsbrukets intressen och rennäringensintressena är det viktigt att påminna om att samma princip om hänsyn även finns lagfäst i rennäringslagen. I renskötseln skall således även tas hänsyn till skogsbrukets intressen. De båda näringarna skall bedrivas i samspel med varandra. Samma synsätt, dvs. en kombinerad användning av marken, slås fast även i lagrådsremissen om en ny naturresurslag.

I morse tog jag del av Svenska samernas riksförbunds tolkning av utskottsbetänkandet. Man säger att SSR sammantaget finner det angeläget understryka att det som redovisas i utskottets betänkande utgår från att fjällskogen skall bevaras som en resurs för pågående markanvändning i form av naturvård och rennäring samtidigt som avverkning av området skall tillhöra undantagen och i så fall ske med beaktande av det huvudsakliga syftet med markanvändningen i områdena.

Jag måste nog göra samerna besvikna i fråga om den här tolkningen. Förmodligen har man grundat den – det framgår inledningsvis i skrivelsen – på ett uttalande av utskottets ordförande, där han framhåller att utskottets betänkande är en framgång för naturvården.

Vi har inte funnit några skäl till förändringar i detta grundläggande synsätt på markanvändningskonflikter som jag tidigare redogjort för. Det står ett enhälligt utskott bakom denna syn. Aktuella lagar ger stöd för en rimlig avvägning mellan naturvårds- och skogsbruksintressena samtidigt som hänsyn kan tas till andra allmänna intressen. I det sammanhanget spelar sysselsättningsaspekterna en viktig roll i den slutliga bedömningen. Det är mot denna bakgrund som vi avvisar motionskravet på totalstopp för avverkningar i aktuella områden. Ett avverkningsstopp är oförenligt med nuvarande lagstiftning och helt främmande för nuvarande äganderättsbegrepp. Det har minst sagt förvånat oss socialdemokrater att sådana propäer framförts från borgerligt håll.

En annan viktig princip som legat till grund för vårt ställningstagande är att oavsett vilka restriktioner om styrning av markanvändningen som kan tänkas införas, måste de gälla all skogsmark och alla kategorier av skogsägare. Folkpartiledamoten är den ende i utskottet som inte delar denna, skulle jag vilja säga, självklara princip. I reservation 2 framför Lars Ernestam uppfattningen att statens marker skall särbehandlas i skogsskötselfrågor. Tydligare kan man väl inte tala om att det inte är naturvårdens intressen som man sätter i första rummet, utan de privatekonomiska.

Det kan finnas skäl, inte minst mot den bakgrunden att domänverket alltför ofta, skulle jag vilja påstå, stått i skottgluggen för massmedias intresse, att till kammarens protokoll notera att betydande arealer av den produktiva skogsmarken ovan den s. k. skogsodlingsgränsen är privatägd. 80 % ägs av bolag och enskilda skogsägare i Jämtlands län. Motsvarande andel i

Västerbotten är 40 % och i Norrbotten 20 %. Vad som händer inom dessa arealer på hundratusentals hektar fjällnära skog är uppenbart inte lika intressant för folkpartiet – och kanske massmedia.

En sedan länge vedertagen princip för skogsbruket inom svårföryngrade områden är att föryngringen måste lyckas inom skäligen tid, innan tillstånd till avverkning ges. Jag citerar vad utskottet skriver om detta: "Föryngring av skog ställer stora krav på kunskaper och noggrannhet beroende på markförhållanden, klimat, geografisk belägenhet, beståndshistorik m. m. i det enskilda fallet. Inte minst krävs ingående kunskaper om klimatfaktorernas inverkan i sammanhanget. I de områden det här är fråga om måste angivna krav särskilt beaktas. Så har hittills inte alltid skett. Schablonmässigt handlande kan ge orepärlbara skador i de fjällnära områdena. Insikten härom har ökat under senare tid, bl. a. som följd av de närmare studier som forskare och andra har gjort av föryngringsförhållanden i de trakter som har aktualiserats för avverkning. Allmän enighet synes nu råda om behovet av ett mera s. k. ståndortsanpassat skogsbruk. Häri ligger t. ex. en anpassning av hyggesstorleken, hänsyn även till lokalklimatet, val av rätt föryngringsmetod, trädslag och plantsort m. m."

I några motioner anförs förslag om s. k. blädning, dvs. en form av blockhuggning av enskilda trädstammar. Spåren efter ett utbrett blädningsskogsbruk under gången tid, inte minst i Norrlands inland, är förskräckande. Utskottet anser därför att denna avverkningsform endast bör användas om den medger en godtagbar föryngring. Det torde vara mycket små arealer som uppfyller detta krav.

Konflikterna mellan skogsbruks- och rennäringssintressena tror vi inte kan lösas genom centrala direktiv. Vi tror i stället att konflikterna bäst löses lokalt genom direkt kontakt mellan skogsägare och vederbörande sameby. Nuvarande samråd fungerar inte alltid tillfredsställande. Det har utskottet konstaterat. Å ena sidan har från samernas sida framförts kritik för att samrådet kommer för sent. Å andra sidan har från skogsägarhåll framförts att representanter för vederbörande sameby inte mött upp till samråd. Utskottet föreslår att samrådet görs obligatoriskt för *alla* skogsägare – det har tidigare enbart varit det för storskogsbruket. Förutsättningen för ett smidigt samråd är givetvis att alla parter visar god vilja att göra samrådet konstruktivt. Samrådet skall vara klart före skogsvårdsstyrelsens prövning om tillstånd till avverkning.

Med stöd av tidigare nämnda forskarrapport förordar utskottet skonsammare skötselmetoder och stor återhållsamhet med skogsbruksåtgärder i marker av särskild betydelse för renskötseln. I första hand avses en restriktiv användning av markberedningsmetoden hyggesplogning och att hyggena utformas på ett sådant sätt att reproduktionen av hänglav underlättas.

Herr talman! Även om flera inventeringar slutförts under det senaste året, återstår det ännu att fullfölja ett flertal pågående utredningar och inventeringar; de finns nämnda i utskottsbetänkandet. Arbete har exempelvis påbörjats med en mera samordnad markanvändningsplanering i Jämtlands län och Norrbottens län. Enligt den nu föreliggande lagrådsremissen om

förslag till hushållning med naturresurser kommer försöksverksamheten i Jämtlands län snart att redovisas, och därefter kommer frågan att tas upp om lämpliga former för en samordnad markanvändningsplanering för berörda områden i hela fjällvärlden.

Man bör kunna ha goda förhoppningar om att det under de närmaste åren kommer fram ett bra kunskapsunderlag för att fatta riktiga beslut både i vad gäller skogsbrukets bedrivande och beträffande samordningen av skilda intressen. I avvaktan på detta torde dagens betänkande från jordbruksutskottet vara ett steg i rätt riktning.

Herr talman! Till sist en kommentar till reservation 3, som samfällt undertecknats av de borgerliga partierna. Vi har litet svårt att förstå vad som menas. Reservanterna tror att det är så enkelt som att om man överför de statliga markerna i privat ägo så är allt frid och fröjd för framtiden – inga konflikter osv. Vi tror faktiskt inte på detta. Ramarna för skogspolitiken – hänsynen till naturvården och andra intressen – regleras via lagstiftning. Jag vet inte om det är någon särslagstiftning man vill ha här. Det finns förskräckande exempel på att även privata skogsägare i gången tid ovanför skogsodlingsgränsen har utfört skogsbruksåtgärder, vilkas resultat minsann inte är något att yvas över.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på föreliggande reservationer.

Anf. 8 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Jan Franssons anförande är värt en del kommentarer.

Det första jag vill kommentera är hans diskussion om motionerna. Jag förstod inte riktigt vad han menade. Motionerna har alltså tagit upp dessa viktiga frågor, men motionerna ansågs inte värda att diskutera i sig. Sedan har det kommit frågeställningar från annat håll som tar upp samma synpunkter, och då är frågan värd att diskutera. Hur går det här ihop, Jan Fransson?

När jag har lyssnat på debatten, och framför allt på Jan Fransson, har jag kommit fram till att det är väldigt mycket vackra ord som har sagts om bevarande. Medan jag lyssnade på Jan Fransson framstod det allt klarare för mig att det jag sade om att betänkandet i och för sig inte innebär någonting nytt fortfarande gäller. Därför är det väl så, Jan Fransson, att utan de kompletteringar som vi från folkpartiet redovisar i vår reservation 2 blir inte värdet av betänkandet tillräckligt stort.

Sedan talar Jan Fransson om våra synpunkter beträffande domänverket. Det är klart att vi menar att domänverket har ett speciellt ansvar. Vi känner till gällande lagstiftning och vet vilka krav som kan ställas i detta sammanhang. Men samtidigt säger Jan Fransson att vi inte talar om naturvårdens intressen. Jan Fransson har tidigare varit med om att avslå våra motioner, där vi har yrkat att riksdagen hos regeringen skall begära utredning och förslag om skärpning av gällande regler för skogsbrukets hänsyn till naturvården. Är det att tala mot naturvården, som Jan Fransson sade? Jag förstår inte det och skulle vilja ha några kommentarer till dessa synpunkter.

Anf. 9 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Jan Fransson sade inledningsvis att det har avsatts en massa mark för naturvårdsintressen uppe i dessa regioner. Han talar om 300 000 ha på statlig mark och 800 000 ha som domänreservat. Men här rör det sig hela tiden om mark som ligger ovanför skogsodlingsgränsen. Jag sade i mitt anförande att för inte så förfärligt länge sedan hade dessa marker inte något intresse för det egentliga skogsbruket, och man räknade knappast med det. Nu intecknar man det som en stor bedrift att man har satt undan vissa områden. Det är ju bra i och för sig, men det räcker kanske ändå inte riktigt, för även på de områden som inte avsatts måste man vara försiktig. Och därvidlag ser jag det betänkande som vi behandlar här i dag som ett viktigt rättesnöre för dem som skall fortsätta att arbeta med detta.

Sedan sade Jan Fransson att övriga partier i allt väsentligt har ställt upp på de socialdemokratiska värderingarna i dessa frågor. Det är egentligen ett ganska märkligt uttalande, eftersom det ju är tvärtom. Vi har skrivit om det här betänkandet – hur många gånger vet jag inte. Det har vi gjort därför att vi undan för undan har fått förändra den ståndpunkt som socialdemokraterna intagit. Att då påstå att vi andra har ställt upp på de socialdemokratiska värderingarna fullt ut – det tycker jag är att ta i litet väl mycket.

Nu föreligger här ett enigt betänkande, och egentligen skulle vi inte behöva diskutera detta. Men när Jan Fransson påstår att vi har lagt våra intressen åt sidan och helt och hållet ställt upp på de socialdemokratiska värderingarna, så menar jag alltså att det är fel.

Jan Fransson säger också att samernas tolkning måste vara fel. Jag tycker inte att den är fel. Jag tycker att detta är en seger för naturvård och för rennäring. I annat fall skulle det ju inte se ut som det gör där uppe på sina håll. Hade man tagit dessa hänsyn även tidigare, så hade de uttalanden som vi gör varit onödiga. Alltså måste det här sägas vara ett framsteg.

Jan Fransson förstår inte vad vi menar med reservation 3 – och att den lokala befolkningen skulle få ta över mark och sköta den på ett småskaligt sätt. Nej, men hade vi fått hålla på ett år till och diskutera detta, så hade kanske också Jan Fransson och socialdemokraterna förstått det här. Det handlar ju om det som Jan Fransson talade om litet grand – att det måste vara viktigt att man på lokal nivå fattar dessa beslut och för dessa diskussioner. Detta är ju att verkligen lägga besluten och diskussionerna på lokal nivå.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 10 HANS WACHTMEISTER (m) replik:

Fru talman! När det gäller det senast anförda tog Lennart Brunander ordet ur min mun. Jag kan alltså avkorta min replik i detta avseende och helt och hållet instämma i vad han sade.

Sedan en annan sak. Jan Fransson talade om de positiva åtgärderna för naturvården – att man inte bara hade avsatt dessa tre stora områden till reservat utan dessutom hade en massa småreservat. Jag instämmer helt och

hållet med honom. Det är ytterligt värdefullt för naturvården att ha dessa områden. Jag känner inte till deras antal just nu, men det är ju ett stort antal. Det är emellertid områden som inte går att jämföra med vad vi här i dag debatterar. Alltsammans är småområden. Jag tror att jag har varit i vartenda område, och jag vill upprepa: de är ytterligt värdefulla. Men det är alltså småområden, som inte sätter sin prägel på landskapsbilden – och det är dit vi vill komma med talet om vildmarkerna. Då krävs det stora sammanhängande områden, och då kan vi helt bortse från småområdena. Det gäller alltså att få områden i sådan omfattning att de verkligen sätter sin prägel på landskapsbilden.

Jag vill också för säkerhets skull – ifall ni redan skulle ha glömt bort vad Lennart Brunander sade – trycka på detta med det småskaliga skogsbruket. Det råder ju inte minsta tvivel om att det uppmuntras av delägare till små marker. Vi har ju inte begärt att detta skall genomföras. Men det är någonting som har kommit upp under frågans behandling och som vi inte haft möjligheter att då få utrett. Det är därför vi nu begär detta. Jag trycker än en gång på vad vi sagt i reservation 3, som Jan Fransson hade litet svårt att förstå. Vi begär att förutsättningarna för en sådan ändring i ägostrukturen skall utredas. Det tycker jag för min del är ganska tydligt uttalat.

Anf. 11 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Fru talman! Det är alldeles riktigt som Jan Fransson säger att det är ett i stort sett enigt utskott som står bakom det här betänkandet med de förslag och skrivningar vi har. Då kanske det är många som börjar fundera över varför vi har en så omfattande debatt om ett enhälligt betänkande. Jag tror att förklaringen till det är att vår skrivning, som i och för sig är en framgång för berörda intressen, ändå vilar på ett magert beslutsunderlag. Det är därför vi har denna debatt. Det är också min huvudsakliga invändning i detta sammanhang att vi borde ytterligare undersöka hur vi skall använda dessa områden.

Jag skall nu nöja mig med att ställa en fråga till Jan Fransson: Tror Jan Fransson att konflikterna och debatten om de här områdena, om det som kallas den fjällnära skogen, kommer att upphöra i och med dagens beslut här i kammaren?

Anf. 12 JAN FRANSSON (s) replik:

Fru talman! När jag påstår att Ernestam och folkpartiet sätter privatintressena före naturvården är det inget nytt påstående från vår sida. Vi har i åtskilliga frågor, där miljövården kommer i konflikt med stora privatekonomiska intressen, sett att det är en bromskloss för ett borgerligt parti som folkpartiet när det gäller att framgångsrikt driva naturvårdsfrågorna. Ernestam är naturligtvis litet bekymrad för att han denna gång haft svårt att profilera sig som naturvårdens främste företrädare i jordbruksutskottet. Vilka åtgärder föreslår Lars Ernestam när det gäller de privata markerna ovanför skogsodlingsgränsen? Inga. Han accepterar kalhyggen på privata marker, men på de statliga markerna skall man sluta att avverka. En sådan

politik inger definitivt inget förtroende.

När Lennart Brunander påstår att vi från socialdemokraternas sida i utskottet inte har haft någon inriktning på arbetet, då talar icke Lennart Brunander sanning. Det är vi socialdemokrater som föreslagit den uppläggnings av betänkandet som presenterats och som nu behandlas i kammaren. Vi anmälde att utrymmet för kompromisser den här gången var begränsat. Sedan vi avstyrkt samtliga motioner vill jag upprepa – det är viktigt att göra det i detta sammanhang – att vi står kvar vid de värderingar som en enhällig riksdag tidigare lagt fast, vid gällande lagstiftning och vid tillämpningen i olika sammanhang av denna lagstiftning. Därtill har vi föreslagit ett underlag för en vidgad tillämpning när det gäller den praktiska skogspolitiken i de här områdena. Jag har inte hört särskilt många konstruktiva förslag härvidlag från Lennart Brunander.

Sedan till John Anderssons fråga: Kommer konflikterna nu att upphöra? Nej, John Andersson, det kommer de inte att göra. Med det grundläggande synsättet att olika näringar måste samsas får vi nog leva med detta. Det är naturligt att konflikter uppstår, men det är viktigt för oss centrala beslutsfattare, för lokala beslutsfattare och för andra som är berörda att vi försöker lösa konflikterna på smidigaste sätt.

Anf. 13 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Fru talman! Trots att jag härefter inte har rätt till någon ytterligare replik skulle jag ändå gärna vilja ha några exempel av Jan Fransson på frågor där folkpartiet har gått emot naturvårdens intressen.

Jag vill inte klanka på domänverket här i dag. Verket har börjat ta hänsyn även i de här frågorna. Men man kan självfallet ställa frågan till Jan Fransson: Var är det kritiken har framförts på det här området? Är det de större privata skogsägarna, eller har den gällt domänverkets områden? Är det inte områdena kring Sjaunja, där man har dragit bilvägar etc., som kritiken har gällt? Är det inte när det gäller dessa områden som kritiken för överavverkning i stor utsträckning har kommit? Jag väntar med intresse på exempel.

Jag skall sedan skicka en bumerang till Jan Fransson. Det gäller den totala synen på naturvårdsintressena, som också omfattar den enskilda industrin. Där har vi begärt en skärpning. Det gäller också det privata området, men detta har Jan Fransson gått emot. Därför går bumerangen nu tillbaka till Jan Fransson. Det är ni som inte har varit beredda att gå längre än vi i dag har kommit.

Anf. 14 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Jan Fransson framhärdar och säger att jag har fel när jag påstår att uppläggnings av betänkandet inte helt är produkten av ett socialdemokratisk agerande. Nu kan det vara litet tokigt att stå här och diskutera alltför mycket om detta, men det är här fråga om ett lagarbete. Det är ett gemensamt betänkande, ett gemensamt jobb som vi har gjort, där vi har fått ge och ta litet till mans. Det skulle vara alldeles tokigt att påstå att det är den

ene eller andre som helt har dikterat uppläggnigen. Skulle det ha varit så som Jan Fransson påstår, då hade vi varit färdiga för länge sedan.

Anf. 15 JAN FRANSSON (s) replik:

Fru talman! Lars Ernestam frågar: Var finns aktiviteten i dag? Lars Ernestam, gå ut i verkligheten och titta!

Jag skall ta bara ett par exempel. F. n. behandlas – eller kanske de är slutbehandlade – två ärenden där samerna har besvärat sig över planerade skogsavverkningar. Ett avser domänverket, och ett gäller det privata skogsbruket i Jämtlands län. Man har vid den första behandlingen anlagt samma synsätt som i andra fall, och det är här fråga om lika ingripande åtgärder.

Jag har roat mig med att undersöka var det förekommer aktivitet vad gäller planer på vägbyggnad. I Jämtlands län, där 80 % av markerna i fråga är privatägda, föreligger 100 ansökningar om vägföretag. Inom övriga regioner av de 100 mil långa området föreligger inga ansökningar. Det är på det sättet aktiviteten är fördelad, Lars Ernestam.

Jag kan vidare inte underlåta att påpeka för Lars Ernestam, som då inte var ledamot av riksdagen, att statens naturvårdsverk redan 1977 föreslog att man under en tioårsperiod skulle inventera fjällregionens skogar och iakttä en återhållsamhet i skogsbruket. Det föreslogs t. o. m. ett avverkningsstopp. Vad hade hänt om den dåvarande regeringen hade tagit fasta på naturvårdsverkets förslag vid detta tillfälle? Varför gjorde man inte någonting då? År 1977 var domänverkets skogsodlingsgräns ännu oförändrad, och inga avverkningar skedde ovanför den.

Kan anledningen till att ingenting gjordes då möjligen vara den, Ernestam, att det på den tiden bara var på privata skogsmarker som man avverkade och att den borgerliga regering som då satt inte hade modet att vidta några åtgärder? Jag är övertygad om att om så skett, hade vi sluppit dagens debatt. Vi hade alltså haft betydligt mindre av konflikter, om den borgerliga regeringen hade handlat år 1977.

Förste vice talmannen anmälde att Lars Ernestam anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 16 MARTIN SEGERSTEDT (s):

Fru talman! En av utgångspunkterna vid behandlingen av frågan om de fjällnära skogarna har för oss socialdemokrater varit att värna om sysselsättningen och ett bevarande av möjligheterna till utkomst för den befolkning som bor och verkar i fjälltrakterna. Jag kommer därför att något uppehålla mig vid sysselsättningsförhållandena i de berörda trakterna.

Skogen har alltid utgjort en väsentlig del i försörjningsunderlaget för människorna i fjälltrakterna. Redan i samband med att ägoförhållandena på skogsmarken fastställdes i och med laga skifte – den s. k. avvitrningen, som skedde under 1800-talet i denna del av landet – ansågs det nödvändigt att de olika fastigheterna hade tillgång till skog. De byar som i sin närmaste

omgivning, på grund av höjdläge och klimatförhållanden inte hade skog som var tjänlig för t. ex. byggnadsändamål tillskiftades ofta byallmänningar, som låg inom det gränsområde vi nu kallar fjällnära skog. Detta skedde för att tillgången på husbehovsvirke skulle säkras. Att vi av hävd har en skoglig markanvändning i dessa trakter är alltså helt klart och lagfäst.

Stora skogsarealer avsattes också för sockenallmänningar, vars avkastning kom större delar av dessa fjällkommuner till godo. Dessa skogar ligger även de i det fjällnära området – ofta ovanför den skogsodlingsgräns som dragits upp över icke statlig mark – och är fortfarande en väsentlig del i försörjningsunderlaget för den befolkning som bor kvar. Fördelningen av avkastningen är f. n. under debatt – en statlig utredning har under 1984 lämnat ett betänkande, som nu är remissbehandlat.

Skogsbruket kom rätt snart att utvecklas till en betydande näring längs hela fjällkedjan. Älvarna var billiga transportleder, och flottningssystemet byggdes ut långt upp mot fjällen. Under de kärva tiderna för skogsbruket på 1950-talet flyttades dock det s. k. nollområdet, det område där skogsbruket inte gav ett tillfredsställande ekonomiskt utbyte, allt längre ner efter fjälldalarna. Det var då som domänverket etablerade sin skogsodlingsgräns. Under hela denna tid har dock avverkningar skett, i privatskogen, i bolagsskogen och i allmänningsskogarna, ovanför den gräns som nu när den dragits över de privata markerna benämns skogsodlingsgränsen.

Under senare år har dock skogsbruket kunnat stabiliseras ekonomiskt sett. En orsak är de tidigare nämnda statliga stöden till förbättring av vägnätet och skogsvården, men i första hand är orsaken virkesavtal som utjämnar transportkostnaderna till förmån för de avlägsnare delarna av virkesfångstområdet.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har i en skrivelse till utskottet redovisat skogsbrukets betydelse för sysselsättningen. Skrivelsen visar bl. a. att det i länets fyra fjällkommuner sysselsätts 1 000 personer i skogsbruk enbart och dessutom 800 i jordbruk. Rennäringen sysselsätter 150 personer i hela länet, däri inräknat de två skogssamebyarna. Antalet sysselsatta i skogen direkt i det fjällnära området är drygt 100 personer – så många arbetstillfällen skulle enligt länsstyrelsen försvinna om det skulle bli ett stopp för all avverkning ovanför skogsodlingsgränsen. Detta visar hur viktig näringen är. Därtill kommer sysselsättningen i sågverks- och annan vidareförädlingsindustri, som jag skall tala om senare.

Omsättningsmässigt ligger skogsbruket i de fyra fjällkommunerna i länet i storleksordningen 200 miljoner per år. Turistnäringen är något svårbedömd, men man har sagt att omsättningen ligger runt 150 miljoner, och rennäringen har en omsättning runt 8 miljoner.

I fråga om arealfördelningen mellan de olika markägarkategorierna är förhållandena i Västerbottens län sådana att domänverket har 48 % av den produktiva skogsmarken ovanför skogsodlingsgränsen, de privata 38 % och allmänningarna 14 %. När det gäller de krav som har rests om att särbehandla domänverket skall man ha klart för sig att skiften som tillhör de olika markägarkategorierna ofta är sammanblandade. Byar och allmänning-

ar fick vid det laga skiftet ofta de bättre delarna, och det är därför inte möjligt att skilja ut en viss ägarkategori som skall ha speciella restriktioner utan att man väsentligt stör allt skogsbruk i området.

Speciellt för att kunna bygga skogsbilvägar så att de olika skiftena blir åtkomliga för avverkning och skogsvård krävs det att samtliga ägarkategorier är med i planeringen. Restriktioner för domänverket skulle bli till hinder även för det privata skogsbruket. Detta har nu tydligen gått upp även för dem som tidigare förordade att enbart domänverket skulle drabbas av restriktioner. Folkpartiet säger dock något kryptiskt i sin reservation när det gäller att få till stånd återhållsamhet i avverkningarna: "Skulle utvecklingen på enskild mark påfordra särskilda åtgärder utgår utskottet från att ansvariga myndigheter riktar uppmärksamheten härpå."

När det gäller sysselsättningen i dessa trakter är även sågverksindustrin och annan vidareförädling av skogsråvaran av stor betydelse. Den skog som finns i området runt skogsodlingsgränsen har ofta ett mycket högt virkesförråd, och andelen som går till sågverken är generellt sett ungefär densamma som beträffande slutavverkningar i övrigt.

Det har gjorts mycket stora insatser för att få till stånd en ökad vidareförädling av skogsråvara i fjällkommunerna. Inte minst från statligt håll har man med regionalpolitiska medel gjort satsningar på såväl sågverksindustri som skivindustri och annan vidareförädling. Den tekniska utvecklingen mot ett bättre utnyttjande av klenvirke i sågverksindustrin har gjort det möjligt att bredda råvarubasen och därmed att få en ökad sysselsättning i denna industri. Statens industriverk har fått regeringens uppdrag att analysera utsikterna för den svenska sågverks- och träskiveindustrin. Speciellt råvarusituationen skall studeras. Resultatet blir intressant, inte minst ur regionalpolitisk synpunkt och för de områden som vi diskuterar i dag.

I olika sammanhang, bl. a. i reservationer och särskilda yttranden, har tanken på ett temporärt stopp för avverkningar i områden där det råder motsättningar mellan olika intressen förts fram. Ur sysselsättningssynpunkt skulle detta vara olyckligt och förvärra en redan tidigare svår situation.

Beträffande domänverket har avverkningsvolymerna successivt sjunkit de senaste åren, och neddragningen fortsätter, även om inga nya restriktioner införs utöver dem som redan är beslutade. Om vi då återigen ser till Västerbottens län kan vi konstatera att det som beslutats om skydd för urskogar, bl. a. beträffande Kirjesålandet, inneburit borttagningar beträffande de tidigare nämnda 100 arbetsplatserna. Möjligheterna att gå in i andra områden och kompensera bortfallet i det fjällnära området är mycket begränsade. En intensifierad skogsvård, bl. a. domänverkets 100-miljonersprogram, kan ge en del, men detta gäller säsongsarbeten och löser inte det i dessa trakter övergripande sysselsättningsproblemet – vintersysselsättningen. Det sker en fortgående nedtrappning av den fast anställda personalen. Jag kan som exempel nämna att ett revir som Storuman har en avgång på drygt 20 skogsarbetare under en treårsperiod, men inte ens hälften av det antalet återanställs. Kommunen förlorar totalt sett hela tiden arbetsplatser.

Kvar står också den råvarubrist för industrin som redan har gjort sig

gällande och som lokalt skulle bli akut om starka restriktioner mot fjällskogen skulle sättas in.

Fru talman! Sammanfattningsvis vill jag slå fast skogens betydelse för sysselsättning och utkomstmöjligheter i fjälltrakterna. Som en stabil bas för sysselsättningen ger den underlag för den samhällsservice som är nödvändig för övriga näringar. Den naturresurs som skogsmarkens produktionsförmåga utgör skall dock utnyttjas i samspel med andra näringar, liksom fallet är med naturvärden, och bygga på en sammanvägning av de olika intressena. Det finns inte utrymme för vetorätt i fråga om någon av näringarna, eller för att den ena näringen generellt skall sättas före någon annan.

Anf. 17 MARTIN OLSSON (c):

Fru talman! När Karin Israelsson och jag den 13 januari i fjol, dvs. för drygt ett år sedan, väckte vår motion nr 452 var det den första motion under året där frågan togs upp om ökat skydd för de fjällnära skogarna och vikten av hänsynstagande till olika intressen, främst vikten av att kortsiktiga ekonomiska och sysselsättningsmässiga synpunkter inte medför att kanske oersättliga naturvärden inom fjällområdena offras.

Innan vi väckte vår motion hade opinionsbildningen för att slå vakt om de fjällnära skogarna pågått en tid. Samerna hade framfört synpunkter i fråga om hur viktiga dessa skogar är för renkötseln och försökt att genom överklaganden till regeringen – tyvärr utan större framgång – förhindra vissa kalavverkningar i för rennäringen viktiga områden. Naturvänner och vetenskapsmän hade påpekat vilka oersättliga värden som skulle kunna gå till spillo genom att man tillåter avverkningar i de sista ursprungliga barrskogsområdena i Sverige. Många skogssakkunniga hade starkt ifrågasatt om det verkligen skulle lyckas att någonsin mer få skog på de stora kalytorna nära fjällen. Ätminstone en av de stora dagstidningarna, nämligen Dagens Nyheter, hade genom artiklar om problem och risker med fjällskogsavverkningar bidragit till att hos en bred allmänhet över hela landet skapa en insikt om vikten av att avverkningarna stoppades eller begränsades i avvaktan på bättre kunskap om och allsidigare underlag för bedömning av följderna.

Även här i riksdagen har glädjande nog övertygelsen ökat om att samhället måste ta ett större ansvar för att olika intressen och synpunkter skall beaktas vid bedömningen av skogsbrukets bedrivande inom fjällområdena. Det visas av att det under allmänna motionstiden i fjol faktiskt väcktes motioner av representanter för samtliga fem riksdagspartier i denna fråga, därav två motioner från centerpartiet. Yrkandena är olika, men gemensamt är att alla motionärer vill stärka bevarandointresset och anser att avverkningarna måste bedömas ur ett långsiktigt perspektiv och med hänsynstagande till olika intressen.

Fru talman! Det finns särskild anledning att slå vakt om de fjällnära skogarna. Ur naturvårdssynpunkt måste åtminstone en del av dessa skogar bevaras, eftersom de utgör vårt sista större ursprungliga barrskogsområde. Skogen har där varit orörd och opåverkad av människan under årtusenden. Det naturliga växt- och djurlivet har där kunnat utvecklas och bevaras fram

till vår egen tid.

Ifrågasättandet av avverkningarna av dessa skogar beror även på den ovisshet som råder om huruvida det är möjligt att få en förnygring till stånd och hur lång tid – kanske ett par hundra år – som fordras innan området åter, om det över huvud taget är möjligt, blir som det var före avverkningarna.

För rennäringen har vissa av dessa områden stor betydelse – de anses t. o. m. vara en förutsättning som vinterbetesland. På grund av att marken är skogsbärande och ej kal lägger sig snön så att det är lättare för renarna att komma åt den lav som växer på marken. Lyckas renarna ändå på grund av snödjup eller snöns hårdhet inte nå laven på marken är hänglaven på träden renarnas räddning under svåra vintrar. Det är därför mycket förståeligt att de renskötande samerna har motsatt sig avverkning av berörda skogar, särskilt som det är synnerligen ovisst om marken någonsin kan återfå samma vegetation och samma betydelse för rennäringen.

I en intervju i radion för några dagar sedan med en representant för en sameby, Aina Jonsson, talades det om problemen för renarna i vinter, och då sade reportern något om lav och hänglav. Ja men, de skogarna är ju avverkade, sade Aina Jonsson i intervjun.

Det är att märka att skogsbruk i varje fall i form av större avverkningar inte tidigare har förekommit i de här områdena.

Fru talman! Det finns dessutom en alldeles speciell anledning att gå hänsynsfullt fram i områden som är av stor betydelse för rennäringen. Samerna är en ursprungsbefolkning och en minoritet i sitt område. Både med hänsyn till vår grundlag och allmänna folkrättsliga grundsatser skall samerna ha möjlighet att bevara och föra vidare sin kultur till kommande generationer. Eftersom rennäringen är en förutsättning för och en del av deras kultur måste alltså avverkningarna i de fjällnära skogarna även ses mot den samiska kulturens överlevnadsmöjligheter.

Jag vill nämna att ett flertal utredningar har pågått och pågår angående avverkningar, förnyelsemöjligheter, rennäring och samernas ställning. En av dem är samerättsutredningen, som jag själv är ledamot av. Denna utredning har till uppgift att se över i vad mån samernas ställning behöver stärkas genom att renskötseln får en i förhållande till andra intressen starkare ställning än f. n. Samerättsutredningen har även till uppgift att föreslå åtgärder för att stärka den samiska kulturen och det samiska språkets ställning.

När Karin Israelsson och jag för ett år sedan väckte vår motion var det naturligt, mot bakgrund av utredningsarbetet, att kräva att riksdagen skulle uttala att – i avvaktan på ställningstagande till pågående utredningars förslag – inga avverkningar, vägdragningar eller andra skogbruksåtgärder fick ske i de fjällnära skogar, där *intressesmotsättning föreligger* mellan naturvårds- eller rennäringensintressen å ena sidan och skogsbruksintressen å den andra sidan.

När vi nu efter ett helt år äntligen får behandla dessa frågor här i kammaren kan vi med tillfredsställelse konstatera att ett enigt jordbruksutskott skriver positivt om de synpunkter som framförts i motionerna, även om motionerna

inte bifalls.

Däremot kan man något fundera över varför det behövde ta ett helt år innan riksdagen får tillfälle att ta ställning till dessa olika, men alla så viktiga, motionskrav. Uppskovet till hösten har väl skett för att jordbruksutskottet skulle få tillfälle att göra en studieresa till berörda områden. Behövdes den resan för att övertyga alla i utskottet om att de senaste årens utveckling i vad gäller avverkningar av fjällnära skogar inte kunde få fortgå ohämmat, var det säkert väl använd tid.

Sedan synes behandlingen av motionerna ha försenats ytterligare på grund av att jordbruksutskottet, tio månader efter det att motionerna väckts, har funnit att man borde fråga konstitutionsutskottet om motionskraven är förenliga med grundlagen. Eventuellt ifrågasättande av grundlagsenligheten i yrkandena borde självklart ha gjorts strax efter den allmänna motionstiden, vid utskottets genomgång av väckta motioner. Glädjande är att jordbruksutskottets farhågor beträffande grundlagsenligheten i fråga om motionskraven inte besannades. Konstitutionsutskottet konstaterade nämligen "att det från konstitutionell synpunkt inte föreligger något hinder mot att riksdagen prövar de i motionerna framförda förslagen om åtgärder från regeringens sida i fråga om bevarande av s. k. fjällnära skogar."

Särskilt med hänsyn till att det tidigare varit svårt att hos regeringen och i riksdagen få gehör för de synpunkter som framförs i motionerna, har man anledning att vara glad över utskottets enhälliga och positiva skrivningar. Enighet råder även när det gäller hemställan, bortsett från de delade meningar som finns om förvaltningen av fjällnära skogar. Det är en fråga som jag inte ämnar gå in på, men jag stöder självklart reservantion nr 3. Däremot blir man som motionär överraskad av hemställan. I mom. 1 a föreslås att samtliga berörda motioner skall lämnas utan åtgärd trots den positiva skrivningen. Men i mom. 1 c föreslås att riksdagen skall ge regeringen till känna vad utskottet har anfört om återhållsamhet med bedrivande av skogsbruk i fjällnära skogar. Det kan inte råda något tvivel om att den skrivningen – och över huvud taget detta utskottsbetänkande – har tillkommit på grund av motionerna. Och då skulle det självfallet anges i hemställan att riksdagen i *anledning av motionerna* ger regeringen till känna vad utskottet har anfört. Här får man, genom att motionerna inte omnämns i hemställan vid det berörda momentet, det felaktiga intrycket att skrivningen har tillkommit som ett utskottsinitiativ. Det har den verkligen inte gjort. Jag är övertygad om att vi, om motionerna inte hade väckts, inte i dag hade haft en debatt om de fjällnära skogarna, utan den förs i *anledning av* att motionerna har väckts.

Fru talman! Har det för att få enighet i utskottet varit erforderligt att tillämpa detta icke tidigare använda sätt att skriva utskottsbetänkanden, finns det anledning att konstatera att det, oberoende av det formella, är ett synnerligen stort framsteg att utskottet har kunnat enas om att ge regeringen till känna åtminstone en del av de synpunkter som har framförts i motionerna och som även har framkommit i skrivelser och uppvaktningar till utskottet från olika intressen, främst av bevarandekaraktär.

När jag lyssnade till Jan Fransson tyckte jag att han tog tillbaka den positiva tolkning av utskottsbetänkandet som det finns anledning att göra. Bl. a. tog han tillbaka den tolkning som Svenska Samernas riksförbund (SSR) har gjort i en skrivelse. Det är tråkigt, men jag hoppas att det ändå skall bli ett positivt resultat av utskottets skrivningar.

Med hänsyn till domänverkets agerande under senare år är det värdefullt att utskottet påminner om att det i skogsvårdslagens inledningsparagraf uttryckligen stadgas att hänsyn skall tas till naturvårdsintressen och andra samhällsintressen och att skogsnäringen skall verka i samspel med andra samhällssektorer. I enlighet härmed skall, påpekar utskottet, hänsyn tas till bl. a. rennäringen.

Det är även bra att utskottet betonar nödvändigheten av att lokala konflikter löses på ett effektivt och smidigt sätt, bl. a. genom direkt kontakt mellan skogsägare och vederbörande sameby. Med hänsyn till att samebyarna ofta har upplevt tidigare samråd och kontakter mer som delgivning eller information från skogsbrukets sida än som verkligt samråd är denna utskottsskrivning särskilt värdefull. Det är även positivt att utskottet tillägger att den hittillsvarande ordningen självfallet inte är tillfredsställande.

Andra positiva skrivningar i betänkandet är att det enligt utskottets mening alltså finns anledning att iakttäta stor återhållsamhet med bedrivande av skogsbruk i de s. k. fjällnära skogarna.

Det är inte bara de stora kalavverkningarna utan också i minst lika stor utsträckning de prövade förnyingsmetoderna som ifrågasatts och kritiserats. Jag syftar på hyggesplöjning eller hyggesplogning, som det står i utskottsbetänkandet, som förvandlar områdena till både för djur och människor mycket svårframkomliga månlandskap. Jag har själv sett sådana områden, och jag undrar verkligen om det finns rimliga skäl att i vår tid – när tekniken har nått långt och kunskaperna borde vara stora samt ansvaret för framtiden borde genomsyra vårt handlande – förstöra skogsområdena på detta fruktansvärda sätt. Det är glädjande att utskottet betonar "att markberedning i form av hyggesplogning bör minimeras och att andra mer skonsamma metoder bör användas." Det är även bra att utskottet hänvisar till forskningsrapporten om förnyingsmöjligheterna, där det framhölls att osäkerheten är stor vid skogsförnyelse i dessa områden.

I vad gäller hänglavsskogar, som är mycket viktiga för att renarna skall klara av svåra vintrar, är det positivt att utskottet hänvisar till att forskarna framhållit att blädningsskogsbruk – jämfört även med mindre kalhyggen – naturligtvis skulle ha en mer positiv inverkan på hänglavproduktionen och att utskottet delar denna uppfattning. Värdefullt är även att utskottet för sin del vill förorda största möjliga återhållsamhet med skogsbruksåtgärder i de av samebyarna i hänglavsinventeringen utpekade särskilt viktiga områdena – i avvaktan på resultatet av markanvändningsplaneringen.

Fru talman! Vi ansåg att det fanns mycket positivt i utskottsbetänkandet innan de socialdemokratiska uttolkarna i dag här har tonat ned betydelsen av det. Men detta är stora och viktiga frågor. Många av oss ser med stort intresse fram emot hur dessa avverkningsfrågor kommer att behandlas i fortsättning-

en. Säkert är att vi får anledning att här i riksdagen återkomma till frågorna om de fjällnära skogarna.

Fru talman! Vår generation har ett ansvar för att våra naturresurser utnyttjas förnuftigt på både kort och lång sikt, och vi har en skyldighet att lämna efter oss oersättliga naturvärden, liksom alla tidigare generationer har gjort och haft råd att göra. Som majoritetsbefolkning i vårt land har vi även ett ansvar för en minoritetsbefolknings förutsättningar att kunna fortsätta sin traditionella näringsutövning som är en förutsättning för bevarande och fortlevnad av deras, dvs. samernas, speciella kultur.

Även om varken vår eller andras motioner helt tillgodosetts genom utskottsbehandlingen är i alla fall utskottsbetänkandet en mycket viktig markering, som jag hoppas skall bli vägledande för både regeringen och vederbörande myndigheter, så att hänsynstagande till olika intressen gällande fjällnära skogar i framtiden skall beaktas på ett helt annat sätt än som skett under de senaste åren.

Fru talman! Jag hoppas att de ord som utskottets ordförande Einar Larsson uttalade i en intervju – där han säger att utskottets behandling av dessa frågor skall ses som en seger för naturvärden och en seger för rennäringen – skall bli gällande och vägledande för den fortsatta hanteringen efter det riksdagsbeslut som strax skall fattas.

Anf. 18 MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Först skall jag kommentera Martin Olssons anförande, eftersom han på ett par punkter tycks ha missförstått det betänkande som vi i dag behandlar.

Den intressekonflikt och de motsättningar som vi talar om här i dag, Martin Olsson, handlar inte om vinterbetesmarken utan om åretruntmarken ovanför den s.k. skogsodlingsgränsen. Men det var kanske bara en felsägning från Martin Olssons sida.

En annan sak: När vi i utskottet skickade detta betänkande till konstitutionsutskottet var det inte vår avsikt att konstitutionsutskottet skulle pröva huruvida vi hade rätt att fatta beslut när det gäller motionsförslag, utan vi undrade om det fanns en sådan praxis att vi i utskott och kammare när ett ärende låg för beslut hos regeringen skulle fatta beslut i samma fråga. Det var denna fråga vi ville ha belyst genom att skicka detta till konstitutionsutskottet. Den fråga som regeringen skulle fatta beslut om fanns inte upptagen i någon av de motioner som vi hade att behandla i utskottet.

Fru talman! För det län som jag representerar, Jämtlands län, är dagens betänkande välkommet. Med den ägofördelning av skogsmark som finns i vårt län skulle det förslag om särbestämmelser och totalt stopp för domänverkets skog som folkpartiet reserverat sig för vara direkt dåligt. Det gäller inte minst för renskötseln, som jag tänker tala litet grand om.

Renskötseln är en mycket gammal näring i Sverige. Redan på 800-talet bedrev samerna en ordnad renskötsel, som byggde på ett systematiskt utnyttjande av marken. Den ställning som samerna och renskötseln har i dag är resultat av en lång och delvis skiftande utveckling.

Man kan gott hävda att samernas historia karakteriseras av att deras bosättningsområde ständigt har reducerats genom trycket från andra kulturer, från storsamhället som de själva uttrycker det. Grunden för den samiska kulturen är rensköttsel med binäring. Därför utgör trycket mot rensköttselns geografiska område i dag också ett hot emot den samiska kulturen och emot den samiska befolkningsgruppens fortbestånd.

När rennäringslagen tillkom 1971, uttalades att den inte syftade till att stödja enbart näringen utan likväl den samiska kulturen. Denna koppling mellan näring och samekultur har också senare kommit till uttryck i denna kammare vid flera tillfällen. Det finns ingen anledning att i dag frånga denna ståndpunkt.

Grundförutsättningen för att i dag bedriva rensköttsel är markfrågan. Området för svensk rensköttsel omfattar norra och västra Norrland samt nordvästligaste delen av landskapet Dalarna. Den sydöstra begränsningslinjen sträcker sig i grova drag från Umeå över Bräcke, Sveg och Särna till Grövelsjön vid norska gränsen. Inom Norrbottens och Västerbottens län når renskötseområdet på flera ställen ända ner till kusten.

Renbetesmarkerna delas in i åretruntmarker och vinterbetesmarker. Åretruntmarkerna utgörs av områden ovan odlingsgränsen och inom renbetesfjällen i Jämtland samt även nedanför odlingsgränsen i områden, där skogsrensköttsel bedrivs under våren, sommaren eller hösten. Inom övriga renbetesområdet, vinterbetesmarkerna, får rensköttsel endast bedrivas mellan 1 oktober och 30 april. Detta säger jag för att undvika sådana missförstånd som tydligen drabbade Martin Olsson.

Renskötseområdet är uppdelat i 52 samebyar med tillsammans ca 2 500 personer. Renantalet utgör i dag ca 250 000. Detta är ett i förhållande till tillgången på bete för stort antal renar. Det är också samerna medvetna om. Försök pågår i samebyarna att reducera antalet, försök som inte alltid har accepterats av alla i samebyn.

Renskötseln som markanvändare karakteriseras av två saker, dels stor geografisk men konstant utbredning, dels extensiv, men över tid och rum flexibel markanvändning. Den stora geografiska utbredningen leder med nödvändighet till konkurrens med andra markanvändare och intressen. En av de starkaste konkurrenterna är skogsbruket.

Skogsbruket i nuvarande form introducerades på 1950-talet i och med att trakthyggeskogsbruk började tillämpas i stor omfattning. 1960-talet innebar en kraftig mekanisering, som fortsatte under 1970-talet och som ledde fram till ny markberedningsteknik.

Kalhuggning i begränsad omfattning är inte alltid negativ från rensköttsel-synpunkt. Men stora och samlade kalhyggen påverkar både betestillgång och flyttningmöjligheter starkt negativt. Snöpackning och kvarliggande hyggesavfall försämrar betet. Flyttninginstinkten hos renarna blir försvagad och kan helt försvinna. Hyggesplöjningen minskar framkomligheten samtidigt som risken för skador hos renarna ökar. Vid flyttningen följer renarna gärna diken och sprids därigenom i olika riktningar. Renbetet försämras och återkommer först efter många år.

Det är alltså av stor betydelse för rennäringen och samekulturen att konflikterna med konkurrerande intressen minimeras. Hur ser då rättsläget ut i dag? Rennäringslagen förbjuder att markanvändningen inom renskötselns åretruntmarker förändras på ett sådant sätt att avsevärt intrång sker i renskötselrätten. Inom vinterbetesmarkerna har endast flyttningslederna fått motsvarande skydd. Från dessa förbudsbestämmelser görs i lagen vissa undantag. Behövs ett område för allmänt ändamål av väsentlig betydelse, får renskötselintresset vika.

Bestämmelsen är en parallell till *expropriationsregeln*. På åretruntmarker kan rennäringen få tåla intrång, som sker i enlighet med fastställda detaljplaner enligt byggnadslagen eller på grund av tillstånd enligt exempelvis vattenlagen. Tillåtlighetsprövningen sker här inte enligt rennäringslagen utan enligt dessa speciallagar.

Svensk lagstiftning innehåller ett stort antal skyddsregler till förmån för olika allmänna och enskilda intressen. Några tar direkt sikte på att skydda renskötseln, andra är av mera generell karaktär. Dessa skyddsregler kan sammanfattas i förbudsbestämmelser, allmänna hänsynsregler, särskilda föreskrifter, samrådsbestämmelser och bestämmelser om sakägares besvärsmätt.

Bland förbudsbestämmelserna märks t. ex. regler om förbud att ofreda renar eller hindra renar från att beta. Terrängkörningslagen förbjuder bl. a. snöskoterkörning inom vissa fjällområden, varvid dock rennäringen är undantagen.

Som exempel på allmänna hänsynstaganden kan tas bestämmelsen i skogsvårdslagen att "vid skötseln skall hänsyn tas till naturvårdens och andra allmänna intressen". Som komplement till denna lagstiftning har skogsstyrelsen i samarbete med lantbruksstyrelsen utarbetat allmänna råd om skogsbrukets hänsynstagande till rennäringen. Som underlag till detta har legat ett särskilt försöksprojekt inom Jokkmokks kommun.

Samrådsskyldighet och besvärsmätt finns inskrivna i flera lagar som hanterar markanvändningskonflikter. Först ganska sent har det dock utvecklats en praxis som ger samebyn rang av sakägare i byggnadslagstiftningens mening.

I dagens betänkande är en utveckling av samrådsförfarandet en central punkt. I dag förekommer samråd mellan samebys och övriga samhället i organiserad form på tre olika nivåer: Överläggningar med en interdepartemental arbetsgrupp för samefrågor inom regeringskansliet, samråd med företrädare för skogsbruket samt samråd med kommunerna.

För skogsbrukets del tillsattes en samrådsgrupp 1971. Fram till 1983 var gruppens uppgifter dels att kartlägga sambanden mellan skogsbruket och rennäringens markanvändning, dels att verka för samförstånds lösningar i markanvändningskonflikter. Fr. o. m. 1983 är en samrådsorganisation under uppbyggnad med lokala samrådsgrupper och där den tidigare samrådsgruppen skogsbruk/rennäring givits funktionen av central rådgivande instans.

De lokala samrådsgruppernas uppbyggnad sker utifrån erfarenheterna från en samrådsmodell som prövats inom Jokkmokks kommun under en

treårsperiod. Modellen innebär att berörda storskogsägare i slutet av varje kalenderår redovisar planerade skogsbruksåtgärder för kommande säsong och för en femårig planeringsperiod. Uppgifterna sammanställs av skogsvårdsstyrelserna i de tre renkötsellänen och tillställs därefter berörda samebyar. Dessa får på så vis möjlighet att studera planerna innan man träffar skogsföretagen.

Möjligheterna till samsyn och hänsynstagande har alltså funnits under många år. Men som tidigare talare har sagt och som också står i betänkandet har samrådsförfarandet inte alltid fungerat väl. Betänkandet redovisar hur samerna upplevt att man från skogsbrukets sida ibland använt samrådet på ett dåligt sätt. Detta kan och skall ingen försvara.

Men jag vill understryka att det i framtiden ankommer på *bägge* parter att i det här sammanhanget ta sin del av ansvaret för den utveckling av samrådsförfarandet som utskottet emotser. En avgörande nyhet är att vi föreslår att alla skogsägare, även de små, skall använda sig av samrådsförfarandet. Det skall också göras obligatoriskt inom renkötselns åretruntmarker.

Denna utveckling av samrådsförfarandet är för vårt parti ett uttryck för att man inte med centrala direktiv kan reglera konkurrensen om marken. Denna syn delade också samerna i utredningen "Rennäringens ekonomi", där man bl. a. skrev: "En väl fungerande dialog mellan rennäring och konkurrerande markanspråk är ett centralt avsnitt i sökandet efter lösningar på konflikter rörande markanvändningen."

Mot denna mening fanns i betänkandet ingen reservation.

Exempel på hur samrådsförfarandet kan underlättas och utvecklas är att samebyns markanvändning redovisas. I årets budget avsätts också pengar för att ta fram markanvändningsplaner. En sådan redovisning är gjord för Vilhelmina norra sameby. Efter en sådan markanvändningsplanering är det lättare att sedan analysera de totala konsekvenserna av föreslagna exploateringar.

Man kan också tänka sig utbildning för renskötare om innehållet i de lagar som styr samhällsplaneringen. Kommunalpolitiker och kommunala tjänstemän skulle också behöva bättre kunskap om praktisk renskötsel och om innehållet i rennäringslagen.

Slutligen kan man överväga idén att låta representanter för samer ingå i referens- och arbetsgrupper som bildas i kommunerna i samband med att kommunöversikter och områdesplaner som rör renskötsel tas fram.

Jag vill också understryka behovet av att länen upprättar markanvändningsplaner. Genom ett regeringsuppdrag håller länsstyrelsen i Jämtlands län på med en sådan.

Eftersom domänverket har en mycket liten andel av skogsarealen har den s. k. skogsodlingsgränsen prolangerats i Jämtlands län. Det är förmodligen en både trubbig och inkonsekvent gränsdragning, och därför är länsstyrelsens arbete viktigt och intressant.

Jag förmodar dessutom att det beslut vi i dag fattar om bl. a. att inte bevilja bidrag till åtgärder på marker som är av stor betydelse för rennäringen ligger i

linje med tankar man har i Jämtlands län.

Fru talman! De förslag som dagens betänkande innehåller – skonsamma skötselmetoder, mindre avverkningsytor, uteblivna statsbidrag, ökat samrådsförfarande, markanvändningsplaner – kan och skall ses som en framgång för rennäringsen, men de innebär inte ett veto för någon av parterna i de eventuella intressekonflikter som av naturliga skäl kommer att uppstå också i framtiden. Tanken är i stället ett samnyttjande av marken, där ömsesidiga hänsynstaganden får vägleda åtgärder i områden som är känsliga och värdefulla nu och i framtiden.

Jag yrkar härmed bifall till utskottets hemställan.

Anf. 19 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Fru talman! Vårt förslag skulle vara dåligt för rennäringsen, sade Margareta Winberg. Det uppfattar jag som något kategoriskt. Det skulle alltså inte vara tillfredsställande att rennäringsen skulle få gå in som likaberättigad part vid överläggningarna om markanvändningen. Är det det som Margareta Winberg menar med dåligt förslag? Några ytterligare kommentarer fick jag inte höra i den frågan.

Anf. 20 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Fru talman! Jag påstod inte att folkpartiets förslag generellt skulle vara dåligt för rennäringsen, utan vad jag sade var att för ett län som Jämtlands län, där så stor del av skogen ägs av privata intressen, skulle de särbestämmelser som bara inriktar sig mot domänverket inte vara till gagn för någonting, kanske allra minst för rennäringsen.

Anf. 21 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Fru talman! Detta är naturligtvis riktigt, eftersom så liten del av marken ägs av domänverket just i det länet. Men då skickar jag den bumerang som jag tidigare har skickat till Jan Fransson också till Margareta Winberg: Är socialdemokraterna beredda att ställa upp för att hos regeringen begära utredning och förslag om skärpning av gällande regler för skogsbrukets hänsyn till naturvården? Det gäller också i det län Margareta Winberg kommer ifrån.

Anf. 22 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Fru talman! Vi har tillsammans med andra partier i dagens betänkande ställt oss bakom en skärpning av nu gällande lagar och regler. Det tycker vi är riktigt och rimligt. Jag kan inte i dag inse att vi skall gå ett steg längre innan vi har sett vilket utfall denna skärpning har fått.

Sedan tycker jag att det är bra att Lars Ernestam inser att jag hade rätt.

Anf. 23 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Fru talman! Margareta Winberg har gjort en inventering av de intresse-motsättningar som finns i detta ärende beträffande de fjällnära skogarna. Jag skall börja med att summera några fakta som rör just dessa motsättningar.

De fjällnära skogarna omfattar ett gigantiskt område, från Dalarna i söder till nordligaste Lappland. Området innehåller mer än 2 miljoner hektar skogsmark, varav 1,5 miljoner är produktiv skogsmark. Ur närings- och försörjningssynpunkt är detta betydelsefulla område intecknat av olika intressegrupper.

Man kan säga att av dessa intressegrupper har samerna den första inteckningen. Innan det fanns en fast bebyggelse i området var samerna oinskränkta herrar över detsamma. Det var deras renbetesland, och det var deras område då det gällde jakt och fiske.

Ägare av skogsmarken var den svenska kronan, och staten är än i dag den dominerande ägaren. Bortsett från Jämtland är ägoandelen för staten fortfarande ca 90 %.

En mindre ägargrupp är självägande bönder inom området och bönder uppe i fjällområdet som tilldelats skogsmark nere i den fjällnära skogsbygden. För dem är skogsmarken ett absolut nödvändigt tillskott till deras i övrigt magra försörjning. Det handlar i det här fallet om de s. k. skogsallmänningarna. Den fjällnära skogen är alltså intressant ur skogsbrukssynpunkt.

Ur närings- och försörjningssynpunkt finns motsättningarna lokalt mellan det storskaliga skogsbruket och samerna, som steg för steg trängts undan genom olika ingrepp i naturen – vägbyggen, vattenkraftsutbyggnad och gruvdrift. Samerna kämpar för sin existens.

En annan betydelsefull grupp är de som har sin försörjning baserad på olika former av skogsbruk. I Västerbotten arbetar ca 100 anställda i det fjällnära skogsbruksområdet. Till dem som har sysselsättningsintressen hör också de självägande bönder som är tilldelade skogsskiften i området.

Av stor betydelse är naturligtvis också naturvårdsintressena. Många av fjällskogarna är så orörda och naturliga som skog över huvud taget kan vara i vårt land. De är resultatet av tusentals år av naturlig utveckling. Det ursprungliga växt- och djurlivet finns bevarat. Arter som hotas i andra delar av landet har här en fristad. Dessa skogar är från naturvårdssynpunkt nödvändiga för forskningen och som referensområden. Tillsammans med anslutande fjällområden bildar de naturliga ekologiska enheter utan motstycke i Västeuropa. John Andersson talade om att området också kallas för Europas sista vildmark. Det är naturligtvis också mycket intressant från rekreationssynpunkt, för turismen.

Fjällskogarna har hittills, av biologiska och ekonomiska skäl, varit undantagna från mer omfattande skogsbruk. Situationen har dock förändrats under senare år. Vi har fått förbättrade förnyingsmetoder och nya träslag. Det statliga stödet till skogsbruksåtgärder i dessa områden har också ökat kraftigt. Domänverkets s. k. skogsodlingsgräns har dessutom avskaffats, vilket har haft stor betydelse för utvecklingen av skogsbruket i dessa regioner.

Det som under senare år har skärpt debatten är att fjällskogarna har börjat att exploateras, framför allt av domänverket. Denna exploatering innebär vägar, kalavverkningar och andra ingrepp i tidigare orörda områden. Unika naturvärden har spolierats. Samerna får sina försörjningsmöjligheter ytterli-

gare beskurna. På många håll är det osäkert om ny skog kommer upp – åtminstone tar det mycket lång tid.

Avverkningarna och planerna på avverkningar har mött ett mycket starkt motstånd. Naturvårdsverket, naturskyddsorganisationer och ett stort antal vetenskapliga instanser har krävt snara åtgärder för att skydda fjällskogarna. Motsättningarna mellan samerna och domänverket har ökat sedan domänverket avverkat i områden som varit av särskilt stort värde för rennäringen.

På basis av naturvårdsverkets och skogsstyrelsens fjällurskogsinventering har en uppgörelse träffats mellan naturvårdsverket och domänverket om att skydda ett antal fjällnära skogar från avverkning. Genom regeringsbeslut har tre mycket värdefulla områden – Pärälvsområdet, Kirjesålandet och Dellikälven – undantagits.

Riksdagen har också under hösten 1984 understrukit nödvändigheten av stor återhållsamhet med bedrivande av skogsbruk i det fjällnära skogsområdet.

Folkpartiets inställning i denna fråga är klar sedan länge. Där det inte är helt säkert att det går att förnya skogsbeståndet inom det fjällnära området – detta gäller för resten generellt i alla områden – skall skogen inte avverkas. Kortsiktiga ekonomiska intressen från storskogsbrukets sida får inte fälla de fjällnära skogar som inte kan förnyas.

När jag talar om restriktivitet vill jag också varna för ett "död mans grepp" i detta ärende.

För människorna som bor i fjällområdet och övre delen av inlandet är inkomster från skogsbruket ett villkor för överlevnad. Som jag sade tidigare har många fjällbönder sina skogsmarker inom området för de fjällnära skogarna. De är en liten ägargrupp, och riksdagen måste på något sätt tala om att de skall kompenseras eller undantas. Ett undantag anser jag vara möjligt, eftersom det i den totala bilden rör sig om små områden och man på dessa områden kan begagna en skogsskötsel som är småskalig, med gallring, viss blädning och mycket begränsade kalytor.

De små skogsägare som drabbas av avverkningsförbud måste få kompensation genom att de tilldelas annan skogsmark från domänverkets innehav. Ett alternativ är långtidsarrenden.

Det är också statsmaktens skyldighet att kompensera befolkningen i de fjällnära skogsområdena för det bortfall av arbetstillfällen som ingreppet innebär. Det är lätt att säga nej, men det är inte lika lätt att ta ansvar för de människor som drabbas. Den glesbygdsbefolkning det gäller är ett fåtal, och vi politiker är sällan lyhörda för små gruppers åsikter och behov.

Hela min livstid har jag haft kontakt med samer och den bofasta befolkningen i fjällområdet, och jag vet att de kan samsas om det gemensamma utrymmet. Mellan dem skall det inte behöva bli djupgående motsättningar i denna fråga.

Sist vill jag trycka på behovet av forskning och utveckling. Det gäller såväl möjligheterna till skogsförnyelse i de svåra klimatområdena och teknikutnyttjandet vid avverkningarna som ekologin i stort. I alla dessa sammanhang måste hänsyn tas till rennäringens intressen.

Jag var för en del år sedan ordförande i en statlig utredning som behandlade de fjällnära skogarna. I utredningen ingick representanter för skogshögskolan i Umeå och Garpenberg, naturvårdsintressen och rennäringen. Utredningen har presenterats för jordbruksdepartementet. Skilda jordbruksministrar har uppvakts av representanter för lantbruksuniversitetet som försökt få igenom utredningens krav, men inget har hänt. Samerna har också uppvakts om sin renforskningsstation, en fråga som också behandlades i utredningen. Ännu är dock inget beslut fattat.

Orsaken till denna låga aktivitet är väl att frågan om de fjällnära skogarna först de senaste åren blivit brännande het. Det är i högsta grad förlorade år som detta dröjsmål inneburit. Jag har bara att ge följande råd till jordbruksministern: Lätta nu på bromsen, och vidtag åtgärder!

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 24 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Det ämne som nu debatteras, hur de fjällnära skogarna skall nyttjas i framtiden, har under senare år varit föremål för en omfattande debatt.

Många är de människor som funnit intresse av och känt sig kallade att delta i debatten med synpunkter och åsikter om den framtida användningen av de fjällnära skogsområdena.

Många gånger har begreppsförvirringen varit mycket stor. Det är bara att konstatera att fjällskog som man ofta sett i massmedia och som förekommit i en del uttalanden – den finns ej. På fjället växer ingen skog. Benämningen fjällnära skogar är då riktigare.

Den s. k. skogsodlingsgränsen, som flera talare berört i dag och som domänverket en gång drog upp var mera avsedd som en ekonomisk gräns än som en gräns där förnyingsmöjligheterna tar slut. Mycket har också förändrats sedan den gränsen kom till i början av 1950-talet, både på det ekonomiska området och när det gäller plantmaterial och förnyingsmetoder. Prissättningen på råvaran är en annan sak som spelat en viss roll, liksom möjligheterna att få fram virket. Det är faktorer som spelar in och som gjort att situationen är något annorlunda i dag.

Vilken betydelse har då de fjällnära skogarna ur virkesförsörjningssynpunkt? Helt klart är att vår skogsindustri knappast står och faller med de fjällnära skogarna.

Men ett är säkert, att långt gående restriktioner i avverkingarna mer än vad som sägs i utskottsbetänkandet skulle leda till betydande problem för förädlingsindustrin. Det gäller naturligtvis särskilt för den förädlingsindustrin som är lokaliserad till dessa områden. Privatpersoner, som äger skog och har hela eller delar av sin försörjning från skogsbruket, skulle då också komma i kläm.

I mitt hemlän, Norrbottens län, där också en betydande del av de fjällnära skogarna är belägna, räknar vi f. n. med att ca 11 000 människor är

arbetslösa. Samtidigt är det brist på sågtimmer. Det behövs i storleksordningen 300 000–400 000 m³ sågtimmer för att kunna tillgodose den befintliga förädlingsindustrin inom länet. Mot bakgrund av dessa siffror förstår var och en att varje kubikmeter råvara och varje arbetstillfälle är ytterst värdefulla. Det hade varit intressant och värdefullt om de som i den långdragna debatten om de fjällnära skogarna velat stoppa avverkningarna samtidigt hade skickat med något arbetstillfälle till dem som drabbas.

Ett exempel: I Jokkmokks kommun finns en sågverksindustri, Sarek Wood, som skulle få stora problem. Förmodligen skulle hela dess verksamhet hotas, om avverkningarna i de fjällnära skogarna stoppas. Det finns fler exempel: Situationen i Arvidsjaurs kommun är likartad. Man kan fortsätta till Västerbotten och längs hela den 100 mil långa fjällkedjan och räkna upp exempel. Det är alltid de sysselsättningssvagaste kommunerna som drabbas.

Inom de områden som omfattas av de fjällnära skogarna bedrivs en betydande renskötsel, vilket också har omvittnats tidigare här i dag. Vilket skogsbruk som bedrivs och formerna för det är av mycket stor betydelse för rennäringen, främst därför att de s. k. hänglavsskogarna är belägna inom dessa områden. Där finns ett betydelsefullt bete, särskilt under svåra förhållanden vintertid.

Det är angeläget – som det står i betänkandet – att förnyingsytorna ej får bli så stora som vi sett exempel på tidigare. Vidare är det angeläget att man från skogsbrukets sida försöker hitta former för en skonsammare markberedningsbehandling vid förnyringar. Självfallet skall vi slå vakt om rennäringen både från kultursynpunkt och från sysselsättningssynpunkt.

Det är angeläget att man får ett riktigt samrådsförfarande mellan skogsbruk och rennäring, så att konflikter så långt som möjligt kan undvikas. Här vill jag understryka att det är angeläget att båda parter ställer upp för samråd för att det skall vara meningsfullt och för att man skall kunna undvika konflikter. Här kommer markanvändningsplanerna att bli av största betydelse. Därför är det viktigt att resurser ställs till förfogande också för detta ändamål. Det är nödvändigt såväl för skogsbruket och rennäringen som för naturvården. I Jämtland är man på god väg att få fram markanvändningsplaner. I Jokkmokk i Norrbotten kommer en del planer att läggas fram under våren.

Herr talman! Det jag nu framfört får ej ses eller tolkas så, att avverkning i de fjällnära skogarna skall utföras till varje pris. Det är vår skyldighet att vara rädda om och skydda våra naturresurser. Ett uthålligt skogsbruk får aldrig sättas åt sidan. Vad som skall vara ledstjärnan – precis som det står i skogsvårdslagen – är att avverkning ej får ske utan att förnyringen av skogen klaras. Detta måste ske med hänsyn tagen också till de övriga intressena.

Vidare skall rennäring och naturvård ha sin givna plats. I och med upprättandet av markanvändningsplaner kommer ett stort steg att tas mot samförstånd mellan de olika berörda intressena.

Till sist vill jag uttala en förhoppning, att vi med dagens betänkande och beslut angående de fjällnära skogarna kan ge de berörda parterna arbetsro. Nog måste man förstå att arbetare och arbetsledare, som i massmediedebat-

ten formligen blivit utpekade som skövlare av dessa områden och kritiserats för att de arbetar utan hänsyn till naturen, blir både ledsna och upprörda.

Misstag har gjorts, men jag är helt övertygad om att de som arbetar här också är rädda om och värnar om naturintressena. Man löser inga problem genom yviga tyckanden och påhopp i massmedia. Debatten kommer säkert inte att vara slut i och med dagens betänkande och beslut, men jag tror att den kommer att vila på en helt annan kunskapsnivå. Låt oss nu vara eniga om att den klokskap som finns inom skogsvård, rennärning och naturvård får göra sig gällande, så att man gemensamt i lugn och ro får försöka lösa problemen. Då kommer den bästa slutprodukten att nås.

Jag yrkar bifall till jordbruksutskottets hemställan i dess betänkande 1984/85:20.

Anf. 25 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Debatten om fjällnära skogar är, tycker jag, ett exempel på hur ordet kan få makt över tanken. Begreppet fjällnära skog torde hos de allra flesta ge intryck av att det verkligen handlar om skog i fjällets närhet. I själva verket är det fråga om skogsmark som i många fall ligger på åtskilliga mils avstånd från den egentliga fjällmarken.

Det som nu här kommit att kallas fjällnära skog utgör, som har sagts i debatten flera gånger, enormt stora arealer, drygt 2 miljoner hektar mark varav 1,5 miljoner hektar produktiv skogsmark. Det är bara en tiondel av denna produktiva skogsmark som anses intressant för skogsbruket. Men även denna lilla bråkdel har drabbats av restriktioner.

Nu har hela den här frågan utsatts för en som jag tycker mycket vilsedande opinionsbildning. Bilder av avskräckande kalhyggen har dominerat, men inga lyckade skogsplanteringar. Sådana finns faktiskt. Den som har försökt tala för ett skogsbruk i de berörda områdena har stämplats som marodör och skövlare.

Mot den bakgrunden välkomnar jag jordbruksutskottets betänkande. Det ger enligt min mening en nyanserad och bra beskrivning av dessa frågor. Där konstateras bl. a. att skogsbruk sedan länge har bedrivits inom dessa s. k. fjällnära områden. Såväl skogsbolag som allmänningar och privata har svarat för det skogsbruket. Att debatten nu, 1984-1985, fått sådan intensitet är för många av oss som länge vistats i dessa trakter något av en gåta.

Betänkandet redovisar skogsvårdslagens innebörd. Lagen anger att målet för skogspolitiken är en varaktig, hög och värdefull virkesavkastning under hänsynstagande till naturvårdens och andra allmänna intressen. Där anges också särskilda regler för svårförnygrade skogar. Enligt min mening ger skogsvårdslagen ett fullgott underlag för behandling av dessa frågor. Jag noterar att jordbruksutskottet inte heller föreslår någon ändring av denna lagstiftning.

Ett märkligt inslag i debatten om de s. k. fjällnära skogarna är att angreppen så ensidigt har riktats mot domänverket. Men reglerna för skogsbruk måste naturligtvis vara lika för alla markägare. I de yttersta av dessa dagar har starka reaktioner kommit till uttryck från företrädare för

allmänningsskogarna. I gårdagens Västerbottens Folkblad kunde man läsa om protester från Tärna-Stensele skogsallmänning. Vi förlorar 10 milj. kr. på de utfärdade restriktionerna, heter det där.

Nu noterar jag att Rune Ångström kräver att de enskilda som drabbas av restriktioner skall få kompensation. Skall det tolkas så, att folkpartiet är berett att rycka in med en kompensation på i detta fall 10 milj. kr. till allmänningsskogarnas förvaltning i området?

Låt mig säga att jag beklagar att dessa protester och reaktioner från det privata skogsbruket inte har kommit tidigare. Man borde naturligtvis ha insett att de restriktioner som riktats mot domänverket också skulle komma att drabba dem.

I reservation 3 kan jag läsa att de borgerliga vill överföra skogen till privat ägo. Man kan se det så att angreppen mot domänverket är ägnade att bana väg för ett överförande av domänverkets skogar till privat ägo. Det handlar kanske inte så mycket om skogsvården som om ägandefördelningen. Jag tycker att det är förvånande att vpk inte klarare har tagit avstånd från sådana yttringar i den här diskussionen.

Utskottet skriver att inverkan på sysselsättningen av en mera återhållsam inriktning av skogsbruket i de fjällnära skogsområdena inte är entydig. Tyvärr tvingas jag konstatera att ett stopp för avverkning i detta vidsträckt skogsområde skulle medföra en kraftig minskning av arbetstillfällena i skogsarbete och sågverksarbete. Martin Segerstedt har här tidigare redovisat att det bara i Västerbottens inland kan röra sig om ett hundratal arbetstillfällen. Följdverkningarna i form av uteblivna transporter och skogsindustri beräknas motsvara 300 årsarbetare.

Ett bortfall av denna sysselsättning för dessa kommuner, som ständigt har en arbetslöshet som är tre–fyra gånger högre än riksgenomsnittet, är naturligtvis utomordentligt kännbart. Det är obegripligt att länskollegan Karin Israelsson i sin motion är så ivrig att lägga ned så viktiga delar av näringslivet i sin kommun. Man får verkligen vara tacksam för att jordbruksutskottet avstyrkt Karin Israelssons och Martin Olssons motion om totalstopp för dessa avverkningar.

Jag noterar också att ingen av de borgerliga talarna i denna debatt har sagt ett enda ord om skogsarbetarnas situation och sysselsättningen för den bofasta befolkningen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län konstaterar i Länsrapport 84 att det tidigare år har årligen avverkats 100 000–150 000 skogskubikmeter ovan skogsodlingsgränsen i Västerbotten, främst i allmänningsskogarna och de privata skogarna. Enligt länsstyrelsens bedömning bör det vara möjligt att så avväga närings- och skyddsintressena att ett normalt skogsbruk kan bedrivas även i de fjällnära områdena. På den punkten har jag fått information om att länsstyrelsen var enig. Således ställde sig även de borgerliga partiernas företrädare bakom den bedömningen.

Utskottet försöker trösta dem som oroas för arbetslöshet med att hänvisa till behov av skogsvårdande åtgärder såväl ovanför som nedanför domänverkets tidigare skogsodlingsgräns. Om det är att säga att åtgärder nedanför

skogsodlingsgränsen aldrig kan betraktas som kompensation för bortfall av avverkning ovanför denna gräns. Sådana åtgärder måste under alla förhållanden komma till stånd. Vidare står det väl klart att skogsvårdande åtgärder ovanför skogsodlingsgränsen rimligen förutsätter att markägaren framdeles kan räkna med att få göra avverkningar där.

Centern försöker i sitt särskilda yttrande bortförklara riskerna för inlandssågarna vid ett avverkningsstopp. Men faktum är att flera inlandssågar för sin existens är beroende av virket från den skogsmark som betraktas som fjällnära. Detta gör situationen än allvarligare.

Utskottet betonar behovet av ett obligatoriskt samrådsförfarande mellan skogsbruket och rennäringen. Det finns ingen anledning att resa invändningar mot detta. Men jag är liksom tidigare talare angelägen att konstatera att detta inte innebär att rennäringen har vetorätt mot skogsbruket. Fortfarande gäller skogsvårdslagen också i detta hänseende. Däremot innebär folkpartiets reservation att en sådan vetorätt i varje fall t. v. skall införas. Ett bifall till detta krav skulle innebära ytterligare en allvarlig restriktion.

För mig är det helt avgörande att skogsavverkningar inte skall få ske där man inte kan få ny skog att växa upp. Å andra sidan bör det vara möjligt att med de metoder och i den omfattning som skogsvårdslagens tillämpning medger få avverka i sådana områden där skogsförnyring kan ske.

I jordbruksutskottets betänkande står följande: "Forskarna anser dock att det bör vara möjligt att få ny skog på huvuddelen av de för skogsbruk indelade områdena ovan tidigare skogsodlingsgräns som forskargruppen besökt." Man anför vissa rekommendationer om hyggesstorlek m. m. Utskottet anser att forskarnas uttalanden bör bli vägledande för skogsbruket i här ifrågakommande områden.

Jag vill med hänvisning till det sagda med bestämdhet hävda att ytterligare restriktioner utöver dem som redan beslutats och som utskottet rekommenderar inte kan accepteras i dessa områden.

Låt mig få avsluta detta inlägg med att återge ett avsnitt ur en artikel i tidskriften SIA, som innehåller några bittra kommentarer från en i debatten hårt prövad skogsarbetare i Jokkmokk.

"Han är född i trakten, har bott här nästan hela sitt liv, har sett skogen växa upp.

Men vad hjälper det, säger han. Här har farfar avverkat och pappa planterat. De som debatterar som värst har aldrig satt sin fot här uppe. Ändå vet de mycket mer än jag.

Visst är jag bitter, säger han. Det verkar som om ingen begriper att vi är rädda om skogen. Den är ju både vårt levebröd och vår fritidsmiljö.

Sen är det ju ingen som fattar att det är ett restaureringsarbete vi håller på med. Vi hugger ner gammal skräpskog och ersätter den med ny, frisk skog. Här kommer det att bli en fin tallskog vad det lider.

Ni tänker inte på kommande generationer, säger de piggaste debattörerna. Men det är ju det vi gör. Där vi går och hugger idag växer det inte mycket som är något värt, men om hundra år är där minst tio gånger så mycket skog som idag. Vi tänker verkligen på våra barns framtid."

Så långt synpunkter och suckar från en skogsarbetare i de s. k. fjällnära skogarna. Vi har anledning att med tacksamhet och respekt lyssna till vad en av dessa naturvårdare har att säga i denna viktiga överlevnadsfråga.

Anf. 26 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Georg Andersson sade att mitt anförande och många andra anföranden från den borgerliga sidan var riktade mot domänverket. Det är ju ganska naturligt. Som jag sade dominerar domänverket i detta område. Det har 90 % av all skogsmark i hela detta område, bortsett från Jämtlands län. Domänverket tillämpar den storskaliga avverkningsmetoden. Det sägs att det inte är lönsamt att avverka på annat sätt. Det är inte innehavet som sådant utan sättet att hantera skogsmarker i detta område gör att kritiken i första hand riktas mot domänverket.

Enskilda har inte hört av sig, säger Georg Andersson vidare. Då är jag förvånad, för enskilda har verkligen hört av sig, personligen. Jag vet att de har talat med Georg Andersson. Enskilda har hört av sig i pressen och i opinionsmöten och begärt att få bedriva skogsbruk på ett vettigt sätt i detta område för att det inte skall ligga en förlamande hand över det hela. Georg Andersson säger också att ingen har talat om de 100 skogsarbetare som blir utan arbete. Det var just vad jag gjorde. Jag vill påpeka för Georg Andersson att redan begränsningen av Kirjesålandet innebär ett betydande bortfall av sysselsättningstillfällen. Jag anser att det är samhällets sak att kompensera de skogsarbetare som blir utan arbete genom överenskommelsen. De skall beredas andra arbeten. Det är vad jag yrkade på i mitt anförande.

Slutligen: Det sista Georg Andersson läste upp var mycket bra. Det var ett bra argument för ett småskaligt skogsbruk utan stora avverkningsytor.

Anf. 27 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Georg Andersson var förvånad över att vpk inte hade tagit avstånd från angreppen mot domänverket. Då blev jag i min tur litet förvånad, för vi är ju inte med på reservationen från de borgerliga. Annars skulle det ha blivit majoritet i utskottet för uppfattningen att man antingen skall stycka domänverkets marker eller arrendera ut markerna till privata ägare.

Sedan är det en annan sak att vi i många sammanhang är kritiska dels mot hur domänverket har skött sin skogspolitik, dels mot de riktlinjer som denna församling har angett och efter vilka domänverket har tvingats att arbeta. Vi har varit mycket kritiska till de avkastningskrav som domänverket har haft i de trakter som Georg Andersson och jag kommer ifrån. Vi vet att det var de sämsta skogarna domänverket fick vid avyttringen. De ger de högsta skogsvårdskostnaderna när man skall anlägga ny skog. Jag skulle vilja påstå att avkastningskravet är en bidragande orsak – kanske den främsta orsaken – till att vi fick överavverkning på de statliga skogarna, framför allt i de områden där vi båda bor. Detta har i sin tur medfört att man nu ser sig föranledd att avverka i de skogsområden där man så sent som 1978 sade: Vi kommer icke inom överskådlig tid att avverka skog ovanför skogsodlings-

gränsen. Man kan väl ha skilda uppfattningar om vad "överskådlig tid" är, men att det bara skulle handla om några år trodde jag inte.

Jag tror inte man skall överbetona de nya metoderna, bättre plantmaterial och allt vad det heter. Läser man forskarrapporten ser man vilka svårigheter som finns. Jag tycker att Georg Andersson skall notera att vi inte förordar något idiotstopp eller vill lägga en förlamande hand över skogsnäringen. Vad vi vill är att undersöka en hel rad saker mycket grundligare. Vi tycker det är ansvarslöst att ta ett så viktigt beslut som det här är utan att riktigt ha tagit vara på möjligheterna och sett efter vad man kan göra med det här området. Man måste se problemet ur alla aspekter.

Anf. 28 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Låt mig först konstatera att Rune Ångströms siffror beträffande domänverkets markinnehav av produktiv skogsmark inte stämmer. Jag hänvisar till de riktiga siffror som anförts av utskottets företrädare i debatten och tar inte upp tiden med att upprepa dem.

Sedan säger Rune Ångström att det inte är innehavet utan sättet att avverka som ger anledning till kritik. Då undrar jag varför man inte har koncentrerat sig mera på frågan om brukningsmetoderna. Debatten har ju i hög grad – nästan ensidigt – varit inriktad på att sätta stopp för domänverkets avverkningar, medan det har hörts mycket litet om de enskilda skogsägarnas avverkningar. Jag återgav en del exempel på hur det är i Västerbottens län i detta avseende. Det är klart att enskilda markägare är intresserade av att få fortsätta detta skogsbruk – det är jag väl medveten om. Därför hade det varit bra om man i debatten fått en bättre beskrivning av vad som egentligen pågår. Jag är ganska övertygad om att den allmänna opinionen här i landet lever i okunnighet om att det pågår så pass betydande avverkningar i de privata skogarna ovanför den s. k. skogsodlingsgränsen.

Det går alltså att avverka. Låt oss därför diskutera metoderna och inte ägoförhållandena.

De skogsarbetarsuckar som jag refererade kom från en skogsarbetare av i dag, med dagens metoder i jobbet. Det säger väl allt om den frågan.

Slutligen vill jag säga till John Andersson att det faktiskt har uppfattats så – inte minst i Västerbotten – att vpk har riktat sin kritik ensidigt mot domänverket. Det har väckt mycket undran hos många av John Anderssons tidigare kolleger i skogsarbetet. Varför dessa ideliga påhopp på domänverket? Jag är tacksam om John Andersson vill moderera denna kritik på det sätt som han nyss gjorde.

Kvar står att det moratorium som John Andersson talar för skulle innebära ett allvarligt totalstopp i det här området för avverkningar under den närmaste tiden. Hur lång tiden skulle bli framgår inte.

Anf. 29 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag har bl. a. kontrollerat siffrorna beträffande domänverkets innehav. Det står också i utskottsbetänkandet att fördelat i procent av arealen hänslavbärande barrskog utgör statens ägoinnehav i Jämtlands län

26 %. ”I Västerbottens län äger staten 92 % och i Norrbottens län 93 %, såvitt avser fjällbyar, och 89 % inom skogsbyarna.” Det var på grundval av de siffrorna som jag sade att bortsett från Jämtland utgjorde skogsinnehavet ca 90 %.

Sedan tycker jag att Georg Andersson i replikskiftet modifierade vad han sagt i sitt tidigare anförande. Han sade: Låt oss tala om metoderna! Det är en riktig utgångspunkt för en debatt. Domänverket har sagt – och säger fortfarande – att det inte är lönsamt för domänverket att ha en typ av småskalig avverkning. Då domänverket säger detta, förordar man ensidigt den storrationella driften. Den driften är dödligt farlig för fjällskogarna. Det tycker jag att vi kan konstatera om vi ser på de stora kalhyggen som finns, där man får gå och leta med lupp efter de förnyelseplantor som borde ha kommit. Trots att avverkningen är gjord för många år sedan finns inga nya plantor.

Detta är varningstecken, och jag tycker att så länge dessa varningstecken finns kan vi inte ge frihet till den typ av avverkning som domänverket bedriver.

Jag vill också instämma i vad Georg Andersson sade – att vi är eniga om att där det inte kan bli förnyelse av skogsbeståndet, där skall inte heller någon avverkning ske. Om detta råder alltså klar enighet mellan Georg Andersson och mig.

Anf. 30 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Kanske vi skulle vara överens om en förutsättning för vår replikväxling, Georg Andersson – att man försöker hålla sig till sanningen. Sedan må vi ha olika synpunkter, och jag skall respektera Georg Anderssons synpunkter om han respekterar mina.

Han säger att jag vill ha ett moratorium som skulle betyda inskränkningar i skogsbruket. Var i Herrans namn tar han detta ifrån? Jag har här för inte länge sedan sagt klart och tydligt att jag biträder inget krav på moratorium. Ingenting kommer att hända under de här fem åren då man utreder de saker som jag vill ha ordentligt utredda. Det är bara att läsa vad jag har skrivit – det är klart utsagt. Jag begriper alltså inte vad Georg Andersson tar sitt påstående ifrån.

Beträffande detta med angreppen på domänverket är det märkligt att jag inte har fått något tecken från folk i Västerbotten om att jag skulle vara ute allena och angripa domänverket. Vad jag har framfört är kritik. Även om mina kunskaper om skogsbruk, i synnerhet skogsbruk i de fjällnära skogarna, inte ligger på samma nivå som Georg Anderssons, så har jag i alla fall jobbat inom domänverket i 20 år. Jag har bl. a. varit med och skogsindelat områdena kring den s. k. skogsodlingsgränsen. Något vet jag alltså om hur det har gått till och om vad man har gjort under alla de här åren. Dessutom har jag under tio år skött utsyningen av skog inom domänverket. Men den diskussionen behöver vi inte föra, för gjort är gjort, och nu gäller det att göra det bästa möjliga av situationen.

Men, som sagt, litet vet jag i alla fall om hur det har varit. Jag vill inte anklaga domänverket för alla fel. Det är som jag säger: domänverket har haft

ett hårt avkastningskrav på sig och krav på att leverera pengar till statskassan. Det anser jag vara en av de största orsakerna till de brister som finns i dag. Varför behöver man annars anslå 100 milj. kr. för att reparera försummelse i de här områdena? Och jag kan försäkra Georg Andersson att dessa 100 miljoner inte kommer att räcka. Det behövs mera pengar, och jag hoppas att Georg Andersson kommer att stödja ett eventuellt förslag om det.

Anf. 31 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Det blev ju ett intressant "derby" på Västerbottensbanken i slutet av den här debatten.

John Andersson har en lång meritlista, och jag är naturligtvis medveten om att han kan mera om skogsbruk än jag. Jag är tacksam för att John Andersson så klart sade att han inte företräder moratorietanken. I debatten har nämligen många uppfattat att John Andersson gjorde det. Jag har fått reaktioner från skogsarbetare i vårt gemensamma hemlän, Västerbotten. De är förvånade över att John Andersson, som tidigare var skogsarbetare inom domänverket, så häftigt och så ensidigt har riktat sin kritik just mot domänverket. Mot den bakgrunden är det bra att John Andersson tvingats till en så klar modifiering av denna kritik.

Jag vill sedan, herr talman, vända mig till Rune Ångström. Han redovisar siffror över hänglavsbarande barrskog. Men det är kanske intressantare att diskutera siffrorna beträffande den samlade produktiva skogsmarken, som är helt andra. De har återgivits tidigare i debatten, och jag hänvisar till dem.

Småskalig avverkning talar Rune Ångström om, och det gör många med honom. De sätter sin lit till den metoden. Jag tycker nog att uttrycket kräver en definition. Vad är småskalig avverkning? Vilka kan och vill tillämpa den metoden?

Jag är inte övertygad om att allmänningsskogarnas ägare i sitt skogsbruk tillämpar den småskaliga metod som alla naturvårdare i den här debatten är beredda att acceptera.

Jag beklagar att Rune Ångström fortsätter med skräckmålingarna genom att tala om väldiga kalhyggen. Det har gjorts försyndelser och felsteg, men det finns intresse och vilja att moderera metoderna och anpassa dem till de krav som skogsvårdslagen ställer.

Slutligen vill jag ställa en fråga till Rune Ångström. När allmänningsskogarnas ägare säger att de förlorar 10 miljoner genom de här restriktionerna, då säger Rune Ångström att han tycker att de skall få kompensation för det. Är det folkpartiets löfte i valrörelsen att alla enskilda markägare som drabbas av inskränkningar i sin skogsavverkning skall få annan skog eller pengar i kompensation?

Talmanen anmälde att John Andersson och Rune Ångström anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 32 KARIN ISRAELSSON (c):

Nr 62

**Onsdagen den
16 januari 1985**

Fjällnära skogar

Herr talman! Jag skall först be att för Georg Andersson få berätta om egna upplevelser som boende i de s. k. fjällnära områdena. För 20 år sedan hade vi gott om skogsarbetare i den by där jag bor. Då såg man också till att skogen avverkad. I dag är det högst en eller två som är verksamma i skogen på den platsen. Med detta framför ögonen och mot bakgrund av upplevelserna av vad som händer i fråga om storskalighet i de här bygderna må det vara mig förlåtet att jag tycker annorlunda än Georg Andersson i de här ärendena. Jag anser att man kan ha rätt att inte tänka alltför kortsiktigt, och detta har gjort att jag har avlämnat den motion som i dag behandlas.

När det gäller tillgången till skog för att sysselsätta människor i inlands-kommunerna, skulle en sådan tillgång finnas om vi själva fick ta hand om saken. Jag kan berätta om alla de timmertransporter som dagligen går exempelvis ifrån Sorseleskogarna till ASSI. Staten ger miljoner för att detta skall kunna ske. Jag tror att en förändring här skulle vara att föredra.

Jag avsåg att mitt anförande skulle vara litet mindre fyllt av statistik och faktauppgifter. I stället tänkte jag litet kortfattat redovisa några reflexioner som har lett fram till mitt ställningstagande.

Under alla tider som människor har bott och verkat i fjällvärlden har man nyttiggjort den tillgång som skogen i trakten har varit. Skogsbränder och stormfällningar var under lång tid det enda som i större skala förändrade skogens utseende. Vedbrand och det timmer som behövdes för husbyggen togs från dessa marker. Nybyggen som bröts störde inte skogens tillväxt. Skogen sågs som en säker tillgång för dem som bodde i dessa trakter.

Skogsbrukets lönsamhet var i stort sett lika med noll, och området var därför inte intressant för de stora skogsbruken. Sättet att avverka skog och de stora kalhyggerna i landskapet nedanför skogsodlingsgränsen medförde protester från de människor som levde i grannskapet. Vissa av de här kalytorna har inte återbeskogats, trots att det gått ett tjugotal år sedan avverkningsen.

Vår medvetenhet om hur förutsättningarna för skogsåterväxt växlar ökade. Klimatförändringar noterades i byarna i närheten av kalhyggerna. Vårfloden efter snösmältningen påstods ändra karaktär. Plötsligt blev också skogsområdenas lönsamhet förändrad på andra håll.

Behovet av timmer och massaved krävde ökade uttag. Lönsamheten för bolagen i de här trakterna, främst domänverket, krävde nya avverkningsplatser. Den fjällnära skogen var plötsligt intressant. Erfarenheterna av skogsbruket och forskning som sent påbörjats gav resultat i en opinion. Den opinionen ställde krav på att stoppa all avverkning av fjällnära barrskogar.

Det är klart att ett sådant krav på fullständigt avverkningsförbud är orealistiskt. Den form av skogsbruk som tidigare bedrivits av den lokala befolkningen hade klarat återbeskogningen. Med god kännedom om förutsättningarna i olika skogsområden har man alltså möjligheter att bedriva småskaligt skogsbruk även här – en näring som väl kompletterar andra sysselsättningar för en familj och som gör att människor även framöver kan leva och bo kvar i de här trakterna.

Vissa av skogsområdena innehåller värdefulla lavbestånd. Dessa lavrika träd utgör en foderreserv för rennäringen. En skogsman har berättat för mig om gallring i ett sådant lavrikt skogsbestånd. T. o. m. sparsamma gallringar gav som effekt att lavens livsförutsättningar förändrades – i och med att de träd som lämnats började växa – och laven försvann. Jag tycker att skogens känslighet belyses väl av det här exemplet.

Mycket har i dag sagts om rennäringen, om forskningen, om brist på lämpligt plantmaterial och om skogsbrukets behov av timmer och massaved. Allt visar på de stora intressekonflikter som ligger i begreppet fjällnära barrskog. I den motion som väckts av Martin Olsson och mig yrkar vi på ett uttalande om ett stopp för avverkningar och vägdragningar till dess att utredningsmaterial är klart. Ett sådant stopp skulle införas i de områden där det finns intressekonflikter. Sådana föreligger faktiskt inte överallt i de fjällnära skogarna.

Vi tyckte att det var rimligt att ett sådant uppehåll skulle vara fram till dess att säkrare bedömningsgrunder funnes för vad åtgärder i dessa områden kan leda till. Under det år som gått sedan vi väckte motionen har faktiskt tre av de stora områden det gäller fått en frist som möjliggör en bedömning av förutsättningarna för framtiden. Samarbetsorgan är under uppbyggnad i kommunerna. Man skulle naturligtvis önska att den uppbyggnaden kunde ske snabbare.

Jordbruksutskottets betänkande innebär ett första steg i strävandena att klara upp intressekonflikterna. Det är bara att beklaga att utskottsmajoriteten inte ville ställa sig bakom förslagen till förändringar beträffande förvaltningen av de fjällnära skogarna, bl. a. syftande till att skydda rennäringens intressen.

Med detta yrkar jag bifall till reservation 3 och i övrigt till jordbruksutskottets hemställan.

Jag vill vidare bara peka på ett ekologiskt förhållande. Vi bestraffar hårt dem som i de aktuella områdena plundrar fågelbon och skjuter fridlysta fåglar. Hela rikspressen är intresserad av dessa frågor. Jag antar dock att antalet fåglar som har berövats livet genom avverkning av skog är åtskilligt större än antalet som dödats genom boplundring och avskjutning.

Debatten om dessa skogar kommer att fortsätta, men opinionen mot traditionella avverkningsmetoder har givit ett första hejlande resultat. Riksdagsmotionerna har otvivelaktigt bidragit till att så har blivit fallet. Jag tror också att vi för framtiden skall kunna lyckas hitta former som skall tillfredsställa de allra flesta av de intressen som finns i dessa trakter.

Anf. 33 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! I sin motion skrev Karin Israelsson och Martin Olsson att inga avverkningar, vägdragningar eller andra skogsbruksåtgärder får ske i de fjällnära skogar där intressekonflikter föreligger mellan naturvårds- eller rennäringens intressen å ena sidan och skogsbrukens intressen å den andra sidan. Detta skulle innebära praktiskt taget ett totalstopp för avverkning i detta område. Nu föreslår jordbruksutskottet enhälligt att motionen skall avslås,

och jag tycker att det är bra, inte minst för Sorsele kommun, varifrån Karin Israelsson kommer.

Jag vill nu bara fråga Karin Israelsson: På vilket sätt skulle Karin Israelsson vilja ge inlandssågarna kompensation för det bortfall av virke som hon vill åstadkomma genom ett totalstopp för avverkning i det här området?

Nr 62

Onsdagen den
16 januari 1985

Energiskogsodling

Anf. 34 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag tycker att vår motion till vissa delar faktiskt har tillstyrkts av utskottet, även om det inte klart skrivs ut i betänkandet. I motionen talas det vidare om de områden där intressemötsättningar finns – och det gäller faktiskt inte för samtliga av områdena. Det finns åtskillig skogsmark där det inte föreligger kolliderande intressen och där det alltså skulle vara möjligt att fortsätta med en försiktig avverkning. Jag tycker alltså inte att detta är ett stort problem.

Jag har inte utlovat kompensation till sågverken i min hemkommun för det bortfall som eventuellt skulle bli följderna av vårt förslag. Men jag tror att om Sorsele eller inlandskommunerna över huvud taget fick ta vara på det timmer som nu förs bort från kommunerna, skulle man klara sysselsättningen på sågverken.

Jag tycker också att man här måste anlägga ett framtidsperspektiv. På vilket sätt vill Georg Andersson kompensera befolkningen, om skogarna i fråga skulle tas ifrån dem? Vad skall den då leva på? Dessa skogar är underlag för rennäring, för turism och för enskildas möjligheter att över huvud taget bo kvar där uppe. Med den erfarenhet som jag har av skogsbruket i mellanområdena vill jag påstå att framtidsutsikterna med de metoder som i dag används inte är speciellt ljusa.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om jordbruksutskottets betänkande 24.)

Anf. 35 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera jordbruksutskottets betänkande 24 om energiskogsodling.

Energiskogsodling

Anf. 36 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Forskning i Sverige kring energiskogsodling har pågått under många år. Oljekrisen 1973 visade att stora förändringar i de dittills mycket låga oljepriserna kunde förutses. Dessa förändringar skulle komma att förändra handelsbalansen och aktualiserade därmed de inhemska råvarorna som en ersättning för importerad olja. Energiskogen har visat sig vara det kanske intressantaste alternativet. Odling av energiskog har en gynnsam inverkan på marken genom den ökade mullbildningen och den minskade

Energiskogsodling

surhetsgraden. Den nödvändiga kalkningen på myrmarker och den växtanpassade gödningen innebär att försurning motverkas. Det har också gjorts intressanta försök med kvävefixering med biologiska metoder. I rapport 35 på s. 11 redovisas dessa:

Kemiska kväve- och fosforgödselmedel kan i framtiden sannolikt ersättas med biologisk kvävefixering och mykorrhiza som mobiliserar fosfor. Al och baljväxter lever i symbios med bakterier som kan fixera luftens kväve och kan odlas tillsammans med Salix-kloner. Det kanske mest rationella sättet att tillföra biologiskt kväve, bl. a. ur miljövårdssynvinkel, är att utnyttja gråal eller alhybrider som energigröda. Gråalen är speciellt lämplig på torrmarker på grund av sin goda kvävefixeringsförmåga, höga tolerans mot sura jordar och goda frosthärdighet. Den är dessutom mindre attraktiv än Salix för insekter och betande älg.

Ur miljösynpunkt kan oljan och kolet inte hävda sig mot veden som energiråvara.

Givetvis behövs fortsatta forsknings- och utvecklingsinsatser inom området energiskogsodling. Dessa kan givetvis drivas samtidigt med att man inleder ett anläggningsskede inom energiskogsbruket. Inte minst framstår behovet av att skapa lönsamma arbetstillfällen inom orter och regioner där utflyttning och ett gradvis försvinnande av underlaget för en god samhällsservice har pågått sedan länge.

I samma rapport visas klart och tydligt att de naturliga förutsättningarna för odling av energiskog trots Sveriges nordliga läge är goda. Klimatet är gynnsamt för odling i Götaland och Svealand och uppöver Norrlandskusten. Sommarfroster förekommer. De problem som dessa kan skapa kan klaras genom val av hårdig växtsort, aktiv skötsel och genom att man låter bli att odla på de mest frostlänta ställena. Nederbörden är i allmänhet tillräcklig för odling av dessa växter. I sydöstra kustlandet är försommartorka ofta förekommande. Å andra sidan finns möjligheter till kompletterande bevattning nästan överallt där energiodling kan bli aktuell.

Alla hittillsvarande beräkningar har visat att en odlingsareal på 1 miljon hektar är en realistisk framtidsmöjlighet. Riksskogstaxeringens inventering visade att en areal på 3 miljoner hektar var möjlig för energiskogsodling. Därav ansågs 1,5 miljoner hektar vara lämplig mark för sådana odlingar. I dessa beräkningar har all jordbruksmark i drift utelämnats.

Vilka är då skälen till att varken regeringen eller riksdagens jordbruksutskott vill medverka till att parallellt med fortsatta forsknings- och utvecklingsinsatser främja nästa steg, dvs. aktiva insatser för plantering och odling av energiskog?

Det tycks finnas ett klart samband med behovet att utnyttja vår överskottsproduktion av el – naturligtvis också med den dumpning av elpriserna som har resulterat i ökad användning av el för uppvärmning.

Den beslutade avvecklingen av kärnkraften borde leda fram till att all uppvärmning planeras ske med bränslen, inte med el. Det krävs självfallet övergripande statliga åtgärder för att få kommunerna intresserade av att satsa på vedeldade värmeverk så att en säker marknad uppstår. Är det månne

obenägenheten att delta i en planerad, samhälleligt nödvändig nationell energipolitik, där behovet av nya jobb samt lönsam produktion av och för svenskar i Sverige sätts framför kol- och oljemiljonärernas intressen, som förskräcker? Kan enigheten i jordbruksutskottet bero på att man inte har orkat ta ställning mot denna mäktiga påtryckargrupp?

Det må vara hur som helst med den saken. Utskottets skrivning ger vid handen att avsikten är att inte fatta något beslut om energiskogsodlingsverksamhet förrän vid någon tidpunkt kring 1987.

Denna beslutsvanda uppskjuter beslut som på sikt hade kunnat ge oss 20 000 nya lönsamma jobb i Sverige, som hade kunnat skapa en stor hemmamarknad för den svenska verkstadsindustrin med skörde- och skötselmaskiner för energiskogsbruk. Det kunde ha blivit en satsning som hade gett jobb inom fastbränslepannesektorn, ett projekt som hade stärkt vår handelsbalans, ökat vår skattekraft och motverkat markförsurningen.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till vpk-reservationen till jordbruksutskottets betänkande 24.

Anf. 37 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i jordbruksutskottets betänkande 24 om energiskogsodling och avslag på vpk:s reservation i ärendet.

Energiskogen är ett i raden av de många alternativ till nya energikällor som vi nu satsar forsknings- och utvecklingspengar på. Andra biobränslen, sol-, vind- och geoteknik är andra områden, och forskningsrapporterna duggar tätt.

Vpk har nu valt att plocka ut en rapport gällande ett område och med den som utgångspunkt dra ett antal egna slutsatser. Om vi i stället försöker se helheten, blir resultatet kanske inte fullt så självklart.

För det första måste vi ta hänsyn till de övriga energikällornas roll för att kunna bedöma när och i vilken omfattning insatser skall göras.

För det andra måste insatser göras vid rätt tidpunkt ekonomiskt sett. Om man läser lantbruksuniversitetets forskningsrapport nr 35, borde man också läsa raden där det står att energiskogens ekonomiska roll f. n. ser ut att minska, med hänsyn till den utveckling som har varit inom andra områden när det gäller alternativa energikällor.

För det tredje måste tekniken – i det här fallet skördemaskiner och flihhuggningsaggregat – vara klar för att den skall kunna användas i någon större omfattning. Det är helt riktigt, som sades, att kommunerna måste vara beredda att använda tekniken i fråga. Jag skulle kunna räkna upp flera hänsyn som måste tas, men att riksdagen utan att väga samman alla de här alternativen skulle fatta beslut i vpk:s riktning förefaller mig ganska märkligt.

Ännu mer orimligt förefaller det mig vara att diskutera energiskogsodling i Jämtlands centrala delar och i nedre Norrlands skogsbygder, som det står i vpk:s motion – Paul Lestander föredrog att hoppa över den delen när han räknade upp de områden som vpk-motionen omfattar. Forskningsrapporterna redovisar entydigt att det inte är möjligt att odla energiskog i de områdena.

Enligt uppgift ligger nu en utvärdering av de hittills framkomna forskningsresultaten hos energiverkets styrelse för behandling. Jag är övertygad om att energiverkets styrelse och energiforskningsnämnden är de rätta att bedöma när det är dags för regering och riksdag att fatta nya beslut när det gäller energiskogsodlingen. Bedömer de att underlaget är tillräckligt för ett beslut före 1987 kommer säkert ett förslag att ligga på riksdagens bord dessförinnan. Jag tycker att vi med tillförsikt kan avvakta energiverksstyrelsens beslut när det gäller energiskogsodlingen.

Anf. 38 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Jag tog själv i mitt inlägg, vilket kanske inte observerades i hastigheten, upp just varför energiskogens möjligheter såg ut att vara mindre än förut, nämligen eldumpningen. Det är helt enkelt på det sättet att man inte tar ut de faktiska produktionskostnaderna för kärnkraftselektriciteten. Äldre vattenkraftverk får betala kärnkraftverkens förluster. Man har tagit från kommunerna deras beskattningsrätt av juridiska personer och har därmed fört över utvecklingskapital från vattenkraftskommunerna till Vattenfall. Därmed har man också bidragit till denna situation.

Detta är inte något alldeles nytt vpk-förslag. Det vill jag betona. Vi hade en motion uppe till behandling redan i fjol om energiskogsodlingen. Man kunde av det tidigare inlägget få intrycket att detta är något som vi plötsligt valt som en populistisk väg. Det är inte fallet. Vi har naturligtvis också haft motioner om andra energislag. Vi har föreslagit återvinning av asfalt, och vi har tagit upp oljan. Vi har säkert haft ett helt batteri frågor där vi tagit upp energin. Detta är inte något enskilt speciellt initiativ skilt från övriga delar av vår energipolitik. Det vill jag också betona.

Sedan vill jag än en gång påpeka att man i sammanfattningen av den här rapporten visar att man med en skörd på 15 ton torrs substans per hektar har uppnått bränslepriser som svarar mot 15 öre/kWh efter eldning i en stor fast bränslecentral. Det är ett ekonomiskt mycket intressant alternativ. Det är för jobben i Sverige ett oerhört intressant alternativ, och det är för jobben på landsbygden ett ännu intressantare alternativ. Det borde ha föranlett jordbruksutskottet att göra ett helt annat ställningstagande än det man nu har kommit fram till.

Anf. 39 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! En av anledningarna till att energiskogens betydelse som ersättning för importerade energiråvaror har minskat något ur samhällsekonomisk synpunkt är enligt lantbruksuniversitetets rapport införandet av värmepumpar och liknande. Enligt andra forskningsrapporter är geotermin också ur ekonomisk synpunkt mycket intressant. För att man verkligen skall kunna skapa trygga fasta jobb med utgångspunkt i energiskogsbruk i fortsättningen, är det viktigt att man vid bedömningen av all tillgänglig forskning fattar beslut om start vid rätt tidpunkt. Jag är övertygad om att vi så småningom kommer att ha energiskogsbruk i ganska stor omfattning, men jag är inte övertygad om att det är dags att fatta beslut därom i dag.

Anf. 40 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Det är bra att vi har *en* gemensam uppfattning, nämligen att vi rätt snart kommer att ha ett energiskogsbruk av ganska stor omfattning.

I den rapport som vi båda två tydligen har läst ganska noga framgår också att just dumpningen av elpriset är en av orsakerna till att frågan om energiskogen blivit mindre intressant. Jag vill betona att det står i rapporten. Vi kan kanske vara överens därom, så att vi inte behöver fortsätta diskussionen längre.

Anf. 41 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag sitter i energiforskningsnämnden, där vi har att ta hänsyn även till övrig pågående forskning. Där är vi inte lika övertygade som Paul Lestander om att man forskat färdigt om energiskogen och att det i dag är klart för att fatta beslut i frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Jordbruksutskottets betänkande 20**Mom. 1 a och b**

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 1 c (återhållsamhet med bedrivande av skogsbruk i fjällnära skogar, m. m.)

Först biträdades reservation 2 av Lars Ernestam med 24 röster mot 16 för reservation 1 av John Andersson. 279 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 298 röster mot 18 för reservation 2 av Lars Ernestam. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (förvaltningen av fjällnära skogar)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 149 för reservation 3 av Einar Larsson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Jordbruksutskottets betänkande 24

Utskottets hemställan bifölls med 302 röster mot 15 för reservationen av Paul Lestander.

7 § Livsmedelskontroll m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1984/85:21 om livsmedelskontroll m. m.

Anf. 42 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! "Det behöver sägas oftare, att människorna är fundamentalt sega och motståndskraftiga djur, underbart väl konstruerade och mestadels i stånd att klara sig gott på egen hand." Citatet är hämtat ur boken "Liv och

Onsdagen den
16 januari 1985

*Livsmedels-
kontroll m. m.*

hälsa". Vad författarna menar är att människokroppen är förbluffande självläkande och stryktålig att stå emot farliga ämnen. Detta förhållande får dock inte hindra att alla insatser görs, som är möjliga att göra, för att förhindra och begränsa gifter i vår miljö och tillsatser i vår föda.

Nästan halva den svenska jordbruksarealen behandlas årligen med någon form av bekämpningsmedel. Ytterligare kemikaliemängder tillförs marken direkt genom t. ex. konstgödsling av jord- och skogsbruksmark, läckage från sottippar och genom spridning av rötslam eller indirekt genom t. ex. industrins och biltrafikens luftföroreningar.

Några effekter av den pågående markföroreningen har redan konstaterats: ökade kadmiumhalter i spannmål och på sina håll minskad skogstillväxt. Över hela landet faller ett surt regn. Sur nederbörd i kombination med andra föroreningar ger upphov till särskilt allvarliga problem. Kunskapen om de olika föroreningarnas långsiktiga effekter är mycket ofullständig.

Huvuddelen av det man vanligen menar med bekämpningsmedel används i Sverige inom jordbruket, nästan 5 000 ton aktiv substans per år. Merparten utgörs av diverse ogräsmedel. Inom skogsbruket används dessutom ca 100 ton, medan förbrukningen inom fruktodling, trädgårdsbruk och hushåll uppgår till ytterligare ca 1 000 ton bekämpningsmedel.

Problemet med bekämpningsmedelsrester och andra miljögifter i mat är inte begränsat till bär, frukt och grönsaker. Också de nyfödda spädbarnen får i sig rester av bekämpningsmedel och andra miljögifter via modersmjölken. DDT, dieldrin och PCB hör till de substanser som sedan mer än ett årtionde påträffats i modersmjölk i Sverige.

Målet måste vara ett jordbruk utan kemiska bekämpningsmedel. Om detta leder till en något lägre produktion och något högre livsmedelspriser bör det kunna accepteras. Ny forskning måste stimuleras för att få fram nya metoder för biologisk bekämpning av ogräs och skadeinsekter.

Kontrollen av bekämpningsmedelsrester i livsmedel sker genom stickprover på hela partier frukt och grönsaker. Två tredjedelar av de 700 000 ton frukt, bär och grönsaker som vi äter varje år kommer från utlandet. Prover tas både på inhemska och utländska varor. Det är livsmedelsverket som utför stickprovskontrollerna. Möjligheten att stoppa ett parti med för höga halter är begränsad. Varorna är redan distribuerade till handeln och har i de flesta fall också nått konsumenterna innan analysresultaten är klara.

Handelsgödsel som är fosforbaserad innehåller oftast föroreningar av kadmium. Försurningen i markerna underlättar för växterna att ta upp kadmium. Så har t. ex. kadmiumhalten i vetet fördubblats under de senaste 50 åren.

Kadmiumhaltiga fosfatgödselmedel står för tillförsel av flera ton kadmium om året till de svenska åkerjordarna, som ju sedan används för livsmedelsproduktion.

Kadmium finns runt omkring oss. Det finns i barnens plastleksaker, i våra plastredskap i köket, i bärkassarna från affärerna, i batterierna i våra kameror och i våra fickräknare. Kadmium finns också i vår mat och i våra njurar. Vissa grupper av befolkningen torde redan i dag ligga ytterst nära

gränsen för kadmiumskador. En fördubbling av kadmiumhalten i miljön skulle innebära risk för allvarliga njurskador för omkring 400 000 människor.

Extremt höga halter av kadmium har uppmätts i njurar och lever från älgar som fälldes under en jakt för några år sedan i Blekinge och norra Skåne. Dessa excremvärden skall sättas i samband med försurningen. Sur nederbörd lakar ur kadmium som varit bunden i marken. Detta kadmium har sedan tagits upp av växterna som i sin tur utgjort föda för älgarna. Dessa kadmiumfynd visar på ett mycket påtagligt sätt vilka följd effekter den fortgående försurningen kan få.

Från 1982 är det förbjudet att använda kadmium inom vissa områden, t. ex. för stabilisatorer och färgämnen eller för ytbehandling. Men när det gäller livsmedel finns f. n. inga fastställda gränsvärden, med undantag för dricksvatten.

Herr talman! Vår mat har fått mycken uppmärksamhet under de senaste årens miljödebatt. "Biodynamiskt" och "naturenligt" har blivit begrepp, och hälsokostbranschen har fått ett kraftigt uppsving.

Mycket av diskussionen har gällt kemiska ämnen i livsmedel – rester av bekämpningsmedel, ämnen från förpackningar och avsiktliga livsmedelstillsatser. Dessutom ägnas kostens sammansättning ökat intresse – främst sambandet mellan mättade fettsyror och hjärt-kärlsjukdomar. Andra faktorer samband med flera cancerformer och tillagningens betydelse för cancerrisken har också på senare tid debatterats, och nya forskningsrön presenteras ständigt.

Vid bedömningar av hälsorisker med kemiska ämnen i livsmedel försöker man beräkna hur mycket en människa kan äta utan att påtagliga risker för hennes hälsa uppstår. Livsmedelstoxikologerna försöker avgöra hur stor risken är vid ett visst intag av ämnet. För två grupper av ämnen – bekämpningsmedelsrester och avsiktliga livsmedelstillsatser – har man internationellt fastställt s. k. ADI-värden. Mycken kunskap saknas för beräkning av dessa värden, framför allt om de långsiktiga effekterna på människokroppen. Det bästa vore givetvis att i största möjliga utsträckning bringa ned användningen av bekämpningsmedel genom andra metoder att få bukt med skadainsekter och ogräs och att minska antalet och mängden av livsmedelstillsatser.

Man måste väcka frågan: Är det nödvändigt att blanda antimögemedel i vårt bröd och att förse potatisen med antigröningsmedel? Mycket skulle kunna uteslutas med andra produktionsordningar. Men det är klart, bakar man limpor i södra Sverige som sedan skall transporteras genom hela landet till olika försäljningsställen, så skulle de mögla innan de ens nådde resp. affär. Och det skulle ju bli en väldigt olönsam affär för storbagerierna. Likadant förhåller det sig med potatisen – den skall också hålla så länge som möjligt för att vara lönsam för producenterna. Så förhåller det sig med de flesta av våra livsmedel.

Kan förpackningarna förgifta maten? Vinylklorid från plast och metaller från konserveringsburkar och keramik har varit föremål för uppmärksamhet i debatten om eventuella hälsorisker med livsmedelsförpackningar. Vinyl-

klorid i PVC är bara ett exempel på s. k. monomerer som kan finnas kvar i de färdiga plastvarorna. I våra kök finns en rad andra plaster. Styren används bl. a. till plasten i yoghurtbägare och ger en bismak i halter ner till 0,1 mg per kg. Det är inte hälsofarligt – men ändå: Varför inte använda förpackningsmaterial som inte ger bismak?

Under senare tid har också frågan om bestrålning av maten kommit upp. Behandling av livsmedel med joniserande strålning i syfte att bekämpa mikroorganismer eller insekter har prövats i laboratorier sedan 1940-talet.

Frågan om bestrålning är känsloladdad, och det finns en allmänt spridd oro och en misstro mot livsmedelsbestrålning som grundar sig på att man tror att bestrålade livsmedel blir radioaktiva. Omfattande djurförsök har gjorts utan att några hälsorisker har kunnat påvisas. Det anses därför helt klart att förtäring av bestrålade livsmedel inte kan medföra stora hälsorisker. Kravet att helt förklara dem riskfria går däremot inte att uppfylla. Livsmedelsverket säger för sin del att det inte finns några toxikologiska, näringsmässiga eller mikrobiologiska skäl att motsätta sig behandling av livsmedel med joniserande strålning.

Med bestrålning av våra livsmedel ger man livsmedlen en maximal hållbarhet i och med att mikrobiologiska processer i livsmedlen dödas. Man kommer alltså att kunna framställa ännu större jordbruksöverskott samtidigt som vi vet att 65 000 barn svälter ihjäl i u-länderna varje dag. Vi producerar ett överskott som inte får någon vettig användning.

I livsmedelslagen finns inget direkt krav på information om hur livsmedlen har blivit beredda eller behandlade. Jag tycker att det måste vara ett grundläggande konsumentkrav att den som köper en vara också skall få reda på hur den har preparerats. Självfallet måste det framgå om en vara har utsatts för bestrålning eller inte.

När det gäller bestrålning finns det anledning att inta en högst restriktiv hållning dels därför att ofarligheten inte helt kunnat bevisas, dels därför att det finns metoder för förvaring och lagring som är bättre, t. ex. frysning, kylning och torkning.

Det finns många mer eller mindre fastslagna samband mellan kostfaktorer och vårt hälsotillstånd. Under senare år har det inom forskningen konstaterats ett samband mellan mat och cancer. Jag såg en uppgift i en tidning för några veckor sedan – jag tror att det var i samband med att cancerkommitténs betänkande publicerades – att 10 000 svenskar får cancer varje år på grund av att de äter för fet mat. Cancer är alltså en välvärdssjukdom.

Enligt en del forskare skulle så många som 50 % av cancerfallen kunna bero på matvanorna. Kostens sammansättning har alltså en mycket stor betydelse. Man vet t. ex. att frekvensen av cancer i grovtarmen ökar ju mer fett och ju mindre fibrer det finns i kosten. Det finns också ett direkt samband mellan fettintaget och bröstcancer.

När det gäller matlagningens roll är det belagt att upphettning av äggviteämnen leder till att det kan bildas mutagena ämnen. Vid en undersökning fann man på ytan av en enkilos träkolsgrillad stek lika mycket bensapyren som i röken från 600 cigaretter!

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till yrkandena 2, 5 och 6 i vpk-motion 1983/84:1025.

Nr 62

Onsdagen den
16 januari 1985

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

*Livsmedels-
kontroll m. m.*

Anf. 43 GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Innan jag går in på själva betänkandet vill jag till Inga Lantz säga att det också är vårt mål att medverka till ett giftfritt jordbruk. Detta är ett högt prioriterat område i vår rörelse. Det slogs fast inte minst vid vår senaste partikongress. Jag vill verkligen rekommendera läsning av vårt fina miljöprogram.

Flera av de problem som Inga Lantz här har berört har med redligheten i hanteringen av livsmedel att göra. Jag vågar påstå att den livsmedelskontrollutredning som just nu arbetar verkligen tar seriöst på dessa frågor.

Jag har inte för avsikt att gå in i någon längre polemik med Inga Lantz utan skall nöja mig med att förklara varför vi i ett så angeläget ärende kunnat åstadkomma en gemensam utskottsskrivning som innebär yrkande om avslag på motionerna.

Under den allmänna motionstiden förra året väcktes inte mindre än tio motioner om livsmedelskontroll. Antalet motioner som signerats av ledamöter från alla partier, inkl. vpk, vittnar om att detta är ett ämnesområde som riksdagen bör ägna stort intresse åt. Vi skall inte se detta betänkande som uttryck för en slutlig behandling av de motionskrav som har förts fram. Orsakerna till att utskottet nu avstyrker samtliga motioner är i korthet för det första den pågående livsmedelskontrollutredningen och för det andra den information som utskottet fick vid besöket vid statens livsmedelsverk den 8 november förra året.

Nu har Inga Lantz från talarstolen möt ett enigt utskott yrkat bifall till tre av de totalt sju punkter som vpk-motionen 1025 utmynnar i. Med anledning av hennes yrkande skall jag bara med några ord kommentera de förslag som Inga Lantz vill ha riksdagens bifall till.

Frågan om information om bekämpningsmedelsrester har utskottet diskuterat med representanter för livsmedelsverket i samband med vårt studiebesök, som jag refererade nyss. Därvid framkom entydigt att det praktiskt skulle vara i det närmaste omöjligt att införa en informationsplikt enligt motionsyrkandet. Detta beror på en rad förhållanden, som jag nu inte hinner gå in på men som jag har antecknade. Det måste dock påpekas att kontroll och mätning av samtliga livsmedelspartier med avseende på eventuella resthalter kräver en ökning av personal- och laboratorieresurser som är helt orealistisk från både praktiska och ekonomiska utgångspunkter.

Beträffande livsmedelstillsatser kan kort sägas följande. Användningen av livsmedelstillsatser är noggrant reglerad i lag och författning. I Sverige är myndigheterna, främst livsmedelsverket, mycket restriktiva när det gäller användningen av tillsatser, särskilt för baslivsmedel. De experter som utskottet diskuterat frågan med anser att livsmedelstillsatserna kanske har

Onsdagen den
16 januari 1985

*Livsmedels-
kontroll m. m.*

fått ett oförtjänt dåligt rykte. Många tillsatser består f. ö. av helt naturliga ämnen eller av vitaminer och andra s. k. berikningsmedel. Förekomst av tillsatser är således inte i alla fall en negativ företeelse.

Vad slutligen beträffar gränsvärden för livsmedel går det, som redovisas i betänkandet, inte att fastställa något enhetligt gränsvärde för kadmium, eftersom halten varierar avsevärt i olika livsmedel. Livsmedelsverket har i stället satsat på information om vissa livsmedel med särskilt höga halter och på kostrekommendationer. I något fall har förbud mot försäljning meddelats. Något internationellt gränsvärde finns inte heller fastställt.

Jag är övertygad om att de här motionerna återkommer, och de kommer också att behandlas av riksdagen. När nu utredningen bara har några månader kvar att arbeta med dessa frågor, har utskottet inte ansett – det är vi fullt eniga om – att man kan tillmötesgå kraven i motionerna.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på de av Inga Lantz här framförda yrkandena.

Anf. 44 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Det var ett något märkligt inlägg av Gunnar Olsson. Det började med att utskottets talesman sade att vi egentligen är positiva till alla motioner som har väckts i den här frågan. Han hänvisar också till ett enigt utskott. Sedan säger han att det inte är så farligt i alla fall. Man försöker lugna oss med att det pågår en utredning och att det här nog kommer att gå vägen.

Man har också vid tidigare tillfällen sagt att vi inte skall oroas. Jag skall be att få referera ett uttalande som gjordes för några år sedan men som gäller fortfarande. Det var en man som arbetade på produktkontrollbyrån, som kontrollerar bekämpningsmedel. Han sade: Jag lovar att alla kan vara lugna – alla nya bekämpningsmedel måste godkännas.

Men godkännandet av dessa bekämpningsmedel görs på fabrikanternas uppgifter. Det finns inga regler för hur ett bekämpningsmedel skall vara. Det är fabrikanterna som berättar om sitt medel och vilka tester som fabrikanterna har gjort. Produktkontrollbyrån gör inga som helst egna tester och har inga egna laboratorier. Den här mannen säger också: Vi skulle kunna utarbeta föreskrifter. Men han påstår att det är bättre att man skräddarsyr undersökningarna efter den speciella produkten. Det skall alltså de som producerar och saluför produkten också få göra.

Så slutar den här mannen på produktkontrollbyrån med att säga att inte kan tillverkaren rå för om någon dör i cancer om 15 år. Det visar hela inställningen – hur lätt och hur cyniskt man tar på den här frågan.

Jag skall ta ett annat exempel. I mitten av 1970-talet sade man också att det inte finns någon anledning till oro. Befolkningen i vissa områden ville att man skulle mäta dioxinet hos fallvilt – alltså djur som hade dött naturligt i skog och mark. Det lät man också göra från myndighetshåll. Från högsta ansvarig myndighets nivå uttalades att det inte fanns några halter. Sedan ändrade man sig och sade att det i dessa djurkroppar inte fanns några uppmätbara halter som tydde på dioxin. Sedan visade det sig att om man hade haft riktiga, förfinade tekniska mätinstrument, då hade man fått fram halter som hade

varit mycket alarmerande för folkhälsan. Men i det här fallet kunde man krypa undan bakom det förhållandet att man inte hade tekniska hjälpmedel.

Det har väl hänt något i miljödebatten under senare år som gör att man inte längre går på sådana här saker. Jag är litet oroad över den ton som utskottets talesman anslog här. Det verkar som om han inte skulle vara så oroad – nu sitter en utredning, nu får vi lugna oss, det här är nog inte så farligt. Och när det gäller livsmedelstillsatserna har de ett oförtjänt dåligt rykte, sades det här. Jag tycker att det vittnar om en tyvärr ganska slapp inställning i dessa frågor. Jag är mycket oroad för hur det ser ut i våra livsmedel och i vår miljö, och hur detta påverkar vår hälsa.

Anf. 45 GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Jag kan försäkra Inga Lantz att vi i utredningen på intet sätt nonchalerar den oro som Inga Lantz här har gett uttryck för. Det är ingen slapp anda som präglar vårt arbete. Jag tycker inte att Inga Lantz skall se så allvarligt på att utskottet just nu föreslår avslag på samtliga dessa tio motioner. Detta innebär nämligen inte att vi ställer oss avvisande till syftet i flera av dessa motioner.

Men det finns, som Inga Lantz väl vet efter sina tio år i riksdagen, tillfällen då det inte föreligger skäl att tillmötesgå ett motionskrav. Och ett sådant tillfälle tycker jag är, för att tala idrottspråk, när en utredning befinner sig på upploppet. Under landshövding Karl Frithiofsons skickliga ledning sammanträder vi varje månad, och vi gör allt för att det tidsschema som för oss är angivet skall hållas. Vi räknar med att bli klara under försommaren.

Detta var huvudskälet till att utskottets samtliga ledamöter, inkl. vpk:s, tog ställning på det sätt som vi gjorde.

Herr talman! Jag ber än en gång att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på de yrkanden som Inga Lantz har fört fram.

Anf. 46 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag är ledsen om jag skapar förvirring i riksdagens arbete. Vid utskottsbehandlingen har det inte yrkats bifall till vår partimotion om livsmedelsfrågor. Jag yrkar bifall till den motionen. Vår partigrupp står bakom det yrkandet.

Jag är oroad över det som har kommit fram i cancerkommitténs betänkande, och jag blir inte lugnare av att frågorna inte kommenteras från utskottshåll. Man vet att nästan 70 % av alla cancerfall härrör från de sammantagna verkningarna av mat och tobak. Andra faktorer – ärftlighet, kemiska risker i arbetslivet och strålning – står för en mindre andel av cancersjukdomsfallen. Enligt ett par japanska forskare är därför insatser för att påverka kosten synnerligen effektiva när det gäller att förebygga cancer. Mot den bakgrunden kan vi inte ha livsmedel som i sig är cancerframkallande. Vi kan inte tillåta bekämpningsmedelsrester, och vi kan inte tillåta förpackningar som kan vara cancerframkallande, utan vi måste ta itu med sådant. Det finns ju dessutom medel att undanröja de här riskerna, och då tycker jag att man skall göra det. Det är förvånande att utskottet inte mera

Onsdagen den
16 januari 1985

*Ny arbets- och
tjänsteorganisation
för lärare i hög-
skolan*

noggrant har diskuterat detta.

Jag skulle vilja sluta med att citera ett alldeles utmärkt inlägg av Lage Andréasson i TCO-tidningen i slutet av förra året. Han säger:

”Vi har kunnandet inom räckhåll. Vi måste skapa efterfrågan på teknik och system som är anpassade till det samhälle som vi vill ha och inte tvärtom. Vi måste skapa förutsättningar för ett organiserat konsumentinflytande och öka vårt kvalitetsmedvetande.

Vi måste finna strategier för att arbeta oss ur vår sårbarhet.”

Jag tycker det som Lage Andréasson skrivit är mycket tänkvärt. Han säger också: ”Vi måste se till att alla får tillgång till utbildning i nya och främmande kunskaper. Vi måste få in forskarna i samhällstjänst och ge dem mer resurser.”

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 a (kontrollen av frukt och grönsaker m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 15 för motion 1983/84:1025 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (livsmedelstillsatser)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 16 för motion 1983/84:1025 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 6 (gränsvärden för kadmium i livsmedel)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 15 för motion 1983/84:1025 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkanden

1984/85:22 Informationsinsatser rörande ett biologiskt anpassat skogsbruk, m. m.

1984/85:23 Översyn av skogslagstiftningen

Vad utskottet hemställt bifölls.

9 § Ny arbets- och tjänsteorganisation för lärare i högskolan

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1984/85:9 om ny arbets- och tjänsteorganisation för lärare i den statliga högskolan (prop. 1984/85:57).

Herr talman! Utbildningsutskottets behandling av propositionen om ny arbets- och tjänsteorganisation för lärare i den statliga högskolan innebär att slutskedet nalkas i en långvarig process. Förslag som tidigare har presenterats av 1963 års forskarutredning och därefter av forskarutbildningsutredningen har endast lett till smärre förändringar. Inte heller i samband med 1977 års s. k. högskolereform förelåg något försök till samlad lösning av lärartjänstorganisationen. Samma år tillsattes emellertid lärartjänstutredningen, förkortat Lätu, som 1980 efter ett intensivt arbete presenterade sitt förslag. Vi som har deltagit i utredningen hoppades på ett snabbt genomförande, men det kom av olika anledningar att dröja.

En proposition på grundval av Lätus förslag förbereddes av den då sittande borgerliga regeringen. Vi kan med tillfredsställelse konstatera att den nuvarande regeringen fullföljt arbetet och fört fram Lätuförslaget utan några mera avgörande förändringar.

Regeringens förslag till ny arbets- och tjänsteorganisation är enligt vår uppfattning i sina huvuddrag bra. Vi tillstyrker därför förslagen rörande bl. a. förändring av nuvarande konstlade uppdelning mellan forskande och undervisande lärartjänster, liksom även ett nytt system för arbetsorganisationen och förändring av högskolans möjligheter att utnyttja disponibla resurser. Ett av flera avgörande hinder i nuvarande högskolesystem för att uppnå tillräcklig kvalitet är utan tvivel tjänsteorganisationen med sin konstlade uppdelning i rena undervisnings- resp. forskningstjänster.

Kvaliteten på grundutbildningen är beroende av i vilken mån den får influenser från forskningsverksamheten. En god rekrytering till forskarutbildningen kräver att de som är aktiva forskare undervisar också i grundutbildningen. Kan rätt personer rekryteras, påverkas också på sikt kvaliteten på forskningsinsatserna i positiv riktning. Likaså gynnas forskningen av att vetenskaplig kompetens hos lärarna kan tillgodoföras verksamheten utan hinder av en stel tjänsteorganisation. Därför anser vi att propositionens förslag till ny tjänsteorganisation, med tre tjänstenivåer, utgör en god grund för den systemförändring som är helt nödvändig för att en högtstående svensk forskning och högre utbildning skall kunna hålla internationell standard.

För oss i moderata samlingspartiet är det avgörande skälet för att tillstyrka förslaget att det innehåller de rätta förutsättningarna för att vi på sikt kan få en ordning där samtliga härför kompetenta lärare både forskar och undervisar. Detta innebär att propositionens möjlighet till forskning för universitetslektorerna kommer att förbytas i en rättighet. En förutsättning för att den nya tjänsteorganisationen vid universiteten och högskolorna skall leda till åsyftad förbättring är att ökade resurser ställs till förfogande, så att de vetenskapligt kompetenta universitetslärarna får reella möjligheter att forska. Detta förutsätter dock att den rörliga forskningsresursen successivt tillförs nya medel. Reformen måste därför fullföljas genom att denna post prioriteras i det årliga budgetarbetet. Ett sätt att åstadkomma denna förstärkning är en överflyttning av medel från sektorsforskningen till

*Ny arbets- och
tjänsteorganisation
för lärare i hög-
skolan*

universitetens och högskolornas rörliga resurs. Därigenom blir det också möjligt att bygga upp en bättre dimensionerad och stabilare forskningsorganisation än den nuvarande. Moderata samlingspartiet har vid flera olika tillfällen framfört förslag i den riktningen.

Vi moderater tillstyrker därför utskottets förslag att ersätta ett stort antal tjänstetyper med tre tjänstekategorier. Till skillnad från regeringen anser emellertid utskottet att det i systemet också skall finnas en stimulans till förkovran, genom möjlighet inte bara till högre lön utan också till någon titelbefordran. Utskottet pekar i sin text på att en väg kan vara att utforma regler för titelbefordran till biträdande professor, ett förslag som har framförts i flera motioner, bl. a. av oss moderater. Utskottet frångår på den här punkten propositionen, och en kompromiss nåddes om att ett befordringssystem skall övervägas ytterligare av regeringen, som därefter skall återkomma med förslag till riksdagen. Vi anser att detta är ett stort framsteg i förhållande till propositionens förslag och hoppas att regeringen snarast möjligt återkommer med ett konkret förslag i anslutning till motionerna.

Ett sådant system skulle leda till att det fanns en inbyggd stimulans till utveckling och förkovran, något som är mycket viktigt för att upprätthålla kvaliteten inom både forskning och undervisning. Möjlighet till befordran skall kunna ges genom såväl pedagogiska som forskningsmässiga insatser. Detta är så mycket mer viktigt då ett sådant befordringssystem skulle skapa möjligheter till personlig tillfredsställelse och innebära gensvar när man har gjort goda insatser i sitt arbete. Propositionens förslag däremot innebär ingen som helst stimulans, speciellt inte för de litet äldre universitetslektorerna, där en hänvisning till ett ökat lönefält inte har någon reell effekt.

Vad jag nu sagt om mellantjänsten gäller även den lägre tjänsten, högskoleadjunktjänsten, där vi från moderata samlingspartiets sida anser att man skall kunna få en direkt titelbefordran efter att ha avlagt doktorsexamen. Även där enade vi oss i utskottet om en kompromiss som går ut på att regeringen skall återkomma med ett konkret förslag om hur denna befordran skulle kunna ske. Regeringen har alltså även på den punkten fått bakläxa.

Även om vi i moderata samlingspartiet i många stycken är nöjda med utskottets behandling av lärartjänstutredningens förslag, har vi några reservationer. Den första rör benämningen på mellantjänsten, som i dag motsvaras av universitetslektorstjänsten. Lärartjänstutredningen föreslog en gång i tiden titeln docent, med möjlighet till titeluppflyttning till biträdande professor. I regeringens proposition har man föreslagit högskolelektor. Många universitetslektorer har reagerat starkt mot det förslaget. Och vi i moderata samlingspartiet kan egentligen inte hitta något reellt motiv varför man skall ändra den nuvarande titeln universitetslektor till högskolelektor. Varför vill man eftersträva en förändring när man har en väl inarbetad titel, som är allmänt accepterad och som uppfattas positivt av dem som bär den?

Dessutom har regeringen – tydligen av ren klåfingrighet – tagit bort ordinarieskapet för de ordinarie universitetslektorerna. Det har vi inte heller kunnat acceptera, och vi har naturligtvis reserverat oss.

En annan reservation, nr 4, rör behörighetsgrunder för tjänst som

högskolelektor, där moderaterna och folkpartisterna har en gemensam uppfattning. Redan i lärartjänstutredningen reserverade Jörgen Ullenhag och jag oss mot utredningens förslag, och vi följer alltså upp den reservationen.

Vi anser att utbildningsutskottet redan vid behandlingen av propositionen 1978/79:119 om forskning och forskarutbildning gjorde ett uttalande som syftade till att stärka forskarutbildningens meritvärde. Man borde pröva, sade utskottet, om inte forskarutbildning i större utsträckning bör krävas för behörighet till tjänster inom statlig och kommunal sektor. Vi anser därför att det inte går att försvara att man just på högskolesektorn tar ett steg i motsatt riktning. Det krävs ju f. n. för tjänst som universitetslektor avlagd doktorsexamen eller motsvarande kompetens. Avstår man från att hävda ett vetenskapligt behörighetskrav för tjänsten som universitetslektor innebär det en mycket dålig stimulans för enskilda personer att genomgå forskarutbildning. Vi anser därför att det vetenskapliga behörighetskravet för samtliga tjänster som högskolelektor bör hävdas. Vi är övertygade om att detta på sikt bäst främjar kvaliteten för utbildning och forskning.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis ta upp ytterligare en sak, fördelningen av resurser och arbetsuppgifter.

Den nya organisationen kommer att ställa ökade krav på institutionernas verksamhetsplanering. Institutionsstyrelsen skall enligt förslaget besluta om riktlinjer för arbetet. Enligt vår mening skall styrelsen besluta om riktlinjer för organisationen av arbetet och riktlinjer för fördelningen av arbetsuppgifter mellan arbetstagarna. Arbetet att fördela arbetsuppgifter på institutionens arbetstagare åligger prefekten ensam. I och med att dessa i verklig mening arbetsledande uppgifter läggs på prefekten bör det enligt vår mening vara naturligt att professorn eller ämnesföreträdaren i ökad omfattning åtar sig detta uppdrag.

Institutionsstyrelserna skall ju också ge riktlinjer för fördelningen av arbetet mellan arbetstagarna. Syftet med den nu aktuella reformen är att på sikt samtliga vetenskapligt kvalificerade lärare inom högskolan skall kunna ägna sig åt forskning inom ramen för sin tjänst. Detta är självfallet inte möjligt att uppnå inom den närmaste överblickbara tiden, beroende dels på konstruktionen av nuvarande tjänsteorganisation, dels på att forskningsresurserna är begränsade. Det är inte önskvärt eller lämpligt att nuvarande begränsade resurser fördelas på alltför många av universitetslärarna. Tvärtom är det väsentligt att den rörliga resursen fördelas så, att de härför mest kompetenta forskarna ges goda möjligheter att under längre tid odelat få ägna sig åt forskningsverksamhet.

Vi vill mot denna bakgrund för vår del understryka att institutionsstyrelserna vid beslut om riktlinjer för fördelning av arbetet mellan arbetstagarna vid institutionen inte skall ha befogenhet att bestämma vilka eller hur många individer som skall ges forskningsmöjlighet. Det ankommer, som vi ser det, endast på fakultetsnämnderna att efter noggrann vetenskaplig prövning fördela forskningsresurserna ur den rörliga resursen på de härför mest kompetenta sökandena. Vi i moderata samlingspartiet anser att detta är en

utomordentligt viktig fråga. Det får inte bli så att resurserna smetas ut jämnt över lärarna inom högskolan när nu den gamla forskarkarriären över docenttjänsterna är borta.

Herr talman! Med det sagda yrkar jag bifall till alla reservationer med moderata företrädare och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 48 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Om vi skall ha en väl fungerande högskoleutbildning och forskning måste vi också ha en väl fungerande ordning för lärar- och forskartjänsterna. Det ligger i sakens natur.

Det har ganska länge rått ett betydande missnöje med det nuvarande systemet, som har varit mycket brokigt, med många olika tjänster och villkor. Det förslag som vi har behandlat i utskottet och nu skall ta ställning till innebär en avsevärd förenkling – vi får ett smidigare system.

Bakom det nya systemet ligger den klara ambitionen att betona sambandet mellan forskning och undervisning. Från vår sida bedömer vi saken så, att det är mycket värdefullt att detta samband kan stärkas, genom att alla lärare som har intresse, fallenhet och förutsättningar för det nu får möjlighet att forska och genom att möjligheterna för forskarna att undervisa har utökats.

I ett viktigt avseende innebär utskottets förslag en klar förbättring jämfört med propositionen. Det gäller, som Rune Rydén redan har berört, de befordringsmöjligheter som vi föreslår. Vi har från centerns sida i vår motion också yrkat på ett system som skulle innebära att högskoleadjunkter skulle kunna bli beförade på sin tjänst till högskolelektorer och att högskolelektorer på samma sätt skulle kunna bli beförade till biträdande professorer. Utskottet tar inte ställning till detaljerna i befordringsordningen men hemställer att regeringen skall komma med ett sådant förslag. Jag tror att detta är mycket viktigt, dels som en stimulans för högskolelärarna, dels som en viktig stimulans för de små högskolorna som på det sättet kanske kommer att få lättare att dra till sig goda krafter.

I reservation nr 2 tar vi upp forskningsinformationen. I propositionen ingick ett förslag om att arbete med information kring forskning skulle räknas som merit. Detta förslag byggde på ett förslag från forskningsrådsnämnden. Det är, vilket också framgår av betänkandet, uppenbart att man då avsåg utåtriktad forskning. Med anledning härav har vi från centerhåll i en motion menat att man klart borde slå fast att även inomvetenskaplig informationsverksamhet, t. ex. redaktörskap för vetenskapliga tidskrifter och liknande, borde räknas som merit på samma sätt. Här är utskottets sätt att hantera motionen litet egendomligt. Det framgår tydligt och klart av texten att man är medveten om att regeringens förslag, som i sin tur bygger på forskningsrådsnämndens förslag, inte avsåg den inomvetenskapliga verksamheten. Det kan man alltså läsa i utskottets betänkande. Samtidigt säger man att motionen skall anses tillgodosedd med det som propositionen innebär. Dessutom

framgår det att utskottet egentligen tycker precis som motionären, nämligen att inomvetenskaplig informationsverksamhet skall räknas som merit. För att slippa tillstyrka en motion gör man de allra vildaste krumbukter. Vi har för vår del tyckt att eftersom motionärens förslag är riktigt bör vi bifalla motionen. Vi föreslår att riksdagen gör det genom att stödja reservation nr 2.

En annan litet egendomlig sak som utskottet har fått för sig gäller studievägledartjänsterna. Propositionens förslag var att några studievägledartjänster skulle man inte få ha i fortsättningen. Med anledning av motioner i ämnet säger utskottsmajoriteten att man naturligtvis kan tänka sig tjänster på högskolorna som så gott som helt ägnas åt studievägledning. Men se, det skall inte få heta studievägledare. Man vill alltså att riksdagen skall förbjuda högskolorna att för studievägledartjänster använda just benämningen studievägledartjänster. Det tycker vi inte är särskilt vettigt, utan i reservation nr 7 uttrycker vi vår mening att högskolorna skall få ha friheten att om de så önskar inrätta särskilda tjänster med studievägledande uppgifter och dessutom få kalla innehavarna för studievägledare.

Jag yrkar bifall till reservation nr 7.

En litet onödig kitslighet, som också Rune Rydén berörde, är hanteringen av de personer som i dag har universitetslektorstjänster eller metodiklektorstjänster. Man säger att de skall få behålla den fullmakt de har på tjänsten, men tjänsten som sådan finns inte kvar. Glädjen av att få behålla en fullmakt på en tjänst som inte finns måste vara ganska måttlig. Det är klart att de har sin anställningstrygghet, de kommer att kunna bibehålla sin titel osv., men tjänsten är omvandlad. Det är onödigt, tycker vi. Det rimliga är att man låter tjänsten stå kvar tills befattningshavaren, som har fullmakt på tjänsten, lämnar den. Det har vi gett uttryck för i reservation nr 12.

Det finns också några reservationer som vi inte är med på men som är värda en kommentar. Dit hör t. ex. reservation 4, som såvitt jag förstår beror på en missuppfattning av vad utskottsmajoriteten har anfört. För utskottsmajoriteten är det helt klart att man skall upprätthålla kravet på forskarkompetens som befodringsgrund på alla de områden där det finns en relevant forskning.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis yrka bifall till de reservationer där Kerstin Göthbergs och mitt namn finns med och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 49 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Som Rune Rydén nyss sade var det 1980 som vi i lärartjänstutredningen föreslog att arbets- och tjänsteorganisationen för lärare i högskolan skulle förändras i grunden. Utredningsförslaget fick ett brett politiskt stöd. Också representanter för berörda fackliga organisationer ställde upp på utredningens huvudlinjer. Det var inte så konstigt, eftersom det system som vi hittills har haft i vårt land är mycket anmärkningsvärt på många punkter, internationellt sett.

En utgångspunkt för oss i lärartjänstutredningen var just att få en internationell anpassning av högskolans lärartjänster. Det var inte rimligt,

Onsdagen den
16 januari 1985

*Ny arbets- och
tjänsteorganisation
för lärare i hög-
skolan*

menade vi, att låsa vissa tjänster till enbart grundutbildning och andra tjänster till enbart forskning och forskarutbildning. Utredningens huvudtanke fick också ett starkt stöd i remissbehandlingen.

Det är mot denna bakgrund bra att regeringen i höstas, tyvärr efter åtskillig försening, lade fram förslag på basis av lärartjänstutredningens betänkande. I många viktiga delar stödjer vi från folkpartiets sida förslagen i propositionen. På några punkter har vi dock från folkpartiets sida redovisat andra uppfattningar än vad som förts fram i propositionen. I ett par fall har våra ståndpunkter fått gehör under utskottsbehandlingen. I andra fall har vi fullföljt vår motion reservationsvägen.

I vår motion menade vi, och det har Rune Rydén tidigare berört, att benämningen universitetslektor bör behållas. Universitetslektorer finns i dag också vid de mindre högskolorna, och titeln är vedertagen och välkänd. Det är bättre, tycker vi, att behålla benämningen universitetslektor än att ändra benämningen till högskolelektor. I reservation 3 följer vi upp vår motion på den punkten.

Enligt propositionen bör behörighetsföreskrifterna för tjänst som högskolelektor formuleras i två alternativ.

I det ena alternativet bör doktorsexamen eller motsvarande kompetens vara behörighetsgivande. I det andra alternativet bör "kompetens av annat slag" vara behörighetsgrund.

Det är alltså enligt propositionen möjligt för högskolestyrelse att avstå från att hävda det vetenskapliga behörighetskravet för tjänst som högskolelektor.

Jag vill påminna om att riksdagens utbildningsutskott i samband med behandlingen av proposition 1978/79:114 om forskning och forskarutbildning gjorde ett uttalande, som syftade till att stärka forskarutbildningens meritvärde. Man borde pröva, sade utskottet, om inte forskarutbildning i ökad utsträckning "bör krävas för behörighet" till tjänster inom statlig och kommunal sektor.

Det går då enligt folkpartiets mening inte att försvara att man just inom högskoleområdet tar ett steg i motsatt riktning. Det krävs ju f. n. för tjänst som universitetslektor avlagd doktorsexamen eller motsvarande kompetens, dvs. motsvarande vetenskapliga kompetens. Avstår man från att hävda vetenskapligt behörighetskrav för tjänsten som högskolelektor, innebär detta en mycket dålig stimulans för enskilda personer att genomgå forskarutbildning. För tjänster som högskolelektor bör enligt vår uppfattning hävdas det vetenskapliga behörighetskravet utan inskränkningar. Jag är övertygad om att detta på sikt bäst främjar kvaliteten på utbildning och forskning.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till reservation 4.

Lärartjänstutredningen föreslog att det skulle vara möjligt att också i den framtida organisationen bevara och nyinrätta studievägladartjänster på institutionsnivå. Vi menade dock, att tjänsterna som studievägladare borde konstrueras så att vissa undervisningsuppgifter kan ingå i dem.

I reservation 7 följs folkparti-, center- och moderatmotionerna med den inriktningen upp. Vi vill inte ha något förbud mot inrättande av studievägladartjänster på institutionsnivå som majoriteten vill, utan vi instämmer i

Onsdagen den
16 januari 1985

*Ny arbets- och
tjänsteorganisation
för lärare i hög-
skolan*

lärartjänstutredningens förslag.

Folkpartiet tycker att regionstyrelserna bör avvecklas. Det har vi motionerat om vid upprepade tillfällen. För oss är det viktigt att spara på onödig byråkrati och i stället stärka högskolorna och universiteten. Tyvärr föreslås i lärartjänstpropositionen en förstärkning av regionstyrelsernas ställning genom att regionstyrelserna föreslås disponera medel ur den s. k. rörliga resursen för forskning. Vi föreslog i folkpartimotionen att det bör ankomma på fakultets- eller sektionenämnd att bestämma om fördelningen av medlen. Där finns ju den vetenskapliga kompetensen garanterad; det gör den inte i regionstyrelserna. I reservation nr 9 slås detta fast, och jag yrkar bifall till den.

I reservation 11 tas tjänsteförslagsnämndernas sammansättning upp. Vi vill i enlighet med vad som anförs i utredningsförslaget bredda sammansättningen i tjänsteförslagsnämnderna. Vi stryker också under att det är viktigt att minst en av de särskilt utsedda ledamöterna i tjänsteförslagsnämnden alltid hämtas utanför den institution till vilken berörd lärartjänst hör.

I reservation 12 säger moderaterna, centerpartiet och folkpartiet att det inte finns några skäl för att de lektorer som i dag har ordinarie tjänst med fullmakt skall omförordnas på extraordinarie tjänst.

Herr talman! Det har inte varit någon särskilt omfattande debatt efter det att propositionen på basis av lärartjänstutredningens förslag presenterades. Jag tror det beror på att det finns en stor enighet om att de grundläggande principerna i lärartjänstutredningens förslag är riktiga. Det måste vara vettigt att få en internationell anpassning av lärartjänsterna. Att tryggheten för lärarna ökas är också något som måste hälsas med tillfredsställelse.

När vi åkte runt i landet och testade olika lösningar från lärartjänstutredningens sida, var det många som ständigt återkom till följande: Vad ni än gör så se till att ni ökar tryggheten. Det kan inte vara rimligt att docenter vilkas förordnanden går ut när vederbörande är i 40-, 45- eller 50-årsåldern, slås ut från universiteten beroende på att det helt enkelt inte finns någon tjänst tillgänglig. Detta kan inte vara rimligt; sade man. Det tog vi fasta på i utredningen, och det har följts upp i propositionen. Alltså blir det s. k. docenteländet, senare avlöst av vad man möjligen kan kalla för försteassistenteländet, nu ett minne blott – och det är bra.

Samtidigt som man ökar tryggheten är det emellertid mycket viktigt att man också ökar incitamenten för förkovran på tjänsten. Det var därför lärartjänstutredningens förslag om möjligheter till befordran på tjänsten var så viktigt. Om man gör någonting riktigt bra vetenskapligt och/eller pedagogiskt skall man, tyckte vi, kunna befordras på sin tjänst. Den tanken fick ett mycket starkt stöd i remissopinionen. Tyvärr lämnade propositionen den tanken, men utskottet har enats om en mycket viktig skrivning. På s. 10 i utskottsbetänkandet står det:

”Utskottet delar lärartjänstutredningens och motionärernas uppfattning om värdet av att genom något slag av befordringsmöjlighet stimulera innehavare av tjänst som högskolelektor att förkovra sig och utvecklas som lärare och forskare. En väg kan vara att utforma regler för befordran till

Onsdagen den
16 januari 1985

*Ny arbets- och
tjänsteorganisation
för lärare i hög-
skolan*

biträdande professor.”

Litet längre fram heter det:

”Utskottet anser att det bör införas någon form av befordran och stimulans utöver det som ligger i systemet med lönefält och de reguljära eller extra tjänsterna som professor.”

Utskottet gör med anledning av propositionen på den här punkten och med anledning av motionerna, bl. a. från folkpartiets sida, ett tillkännagivande till regeringen, som alltså får återkomma till riksdagen med förslag till ytterligare befodringsmöjligheter. En liknande markering görs i utskottsbe-
tänkandet när det gäller möjlighet till befordran för högskoleadjunkt.

Möjligheten till befordran var en hörnsten i lärartjänstutredningens förslag. Det är bra att utskottet på denna punkt i enighet har gjort en klar markering och en beställning hos regeringen.

Jag sade nyss att det inte blev särskilt mycket debatt efter framläggandet av propositionen beroende på den stora enighet som trots allt har rått om inriktningen av en reform. Ett undantag från dem som ställt sig bakom den starka uppslutningen utgör LO:s nye forskningschef, Villy Bergström, som i en artikel i Dagens Industri påstod att den resurs som docenttjänsterna nu utgör skall ”smetas ut på lektorerna”. Han efterlyste ett avgrundsvrål bl. a. på grund av detta.

Såsom f. d. ordförande i lärartjänstutredningen kan jag informera om att vi inte hörde något avgrundsvrål från vare sig LO, SACO eller TCO, vilka tvärtom ställde upp på dessa principer.

Denna artikel har nu diskuterats i några tidningar. Bl. a. i ”Lite Nytt” från Linköpings universitet den 9 december 1984 bemöttes Villy Bergström av olika företrädare, aktiva lärare och andra, för Linköpings universitet. Gerhard Raunio, civilingenjörsförbundet – själv universitetslektor – framhöll att man inom tekniska högskolan välkomnar den förändring som nu sker.

Personalchefen på universitetet, Curt Karlsson, skrev bl. a. följande:

”’Läst men ej förstått’ är en stämpel som börjat användas för att bekämpa byråkratin. Villy Bergström skulle uppenbarligen ha behov av den. I varje fall har han inte förstått mycket av den s. k. LÄTU-propositionen. För att börja med den s. k. rörliga resurs för forskning som han uttalar sin misstro mot, så bildas den genom ett sammanförande av två skilda resursblock, dels med medel som nu går till docent- och forskarassistenttjänster, dels de medel som finns för att bekosta de arvodestjänster som universitetslektorer m. fl. kan erhålla för att få möjlighet att bedriva forskning.

Den rörliga resursen avses framgent användas till i princip samma ändamål, även om docenttjänsterna upphör att existera och övergår i lektorstjänster. Men de nya lektorstjänsterna är inte av samma enahanda typ som dagens lektorat. Högskolestyrelsen kan välja mellan fyra olika befodringsgrunder (valet måste givetvis ske innan en given tjänst ledigförklaras). En av befodringsgrunderna, ’särskild vikt vid vetenskaplig skicklighet’, överensstämmer med vad som i dag gäller för docenttjänst och är avsedd speciellt för det fall att högskolestyrelsen ledigförklarar en lektorstjänst där

forskning förutsätts vara huvuduppgiften under de första sex åren efter tillträdet. Denna lektorstjänst är i praktiken dagens docenttjänst, ehuru försedd med högre lön till innehavaren och ordnade anställningsförhållanden även efter de sex 'docentåren'. Vem kan begråta denna utveckling?"

Litet längre fram säger Linköpings universitets personalchef Curt Karlsson:

"För att återgå till LÄTU-propositionen så förtjänar den i stället ett starkt bifall. Vid de informationer som jag lämnat i skilda ledningsorgan inom universitetet har reaktionerna också varit påfallande positiva. Även de fackliga organisationerna synes vara nöjda. Låt oss därför ta fasta på propositionens tankegångar och göra något mycket bättre av institutionernas vardag än vad vi har i dag. Förhållandet att det inte hörs något avgrundsfrågor från högskolans lärare beror kanske helt enkelt på att det inte finns så många lärare i avgrunden."

Jag instämmer i vad Linköpings universitets personalchef efter kontakt med ett antal aktiva lärare har sagt på denna punkt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 3, 4, 7, 9 och 12. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 50 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! I detta betänkande begär utskottet förslag från regeringen i fråga om biträdande professorer. Jag hoppas att regeringen ger ett förslag med konsistens så att det inte blir en ren titelfråga. En ren titelbefordran utan övrig konsistens skulle jag vilja likna vid det förhållandet att man antar titeln rikstelefonabonnet i telefonkatalogen.

Vpk har till det betänkande som nu behandlas fogat två reservationer. Båge reservationerna tar upp frågan om högskolelärares arbetstid och därigenom undervisningstätheten för de studerande. Vi anser att arbetstiden vid dagens högskoleinstitutioner är synnerligen ojämnt fördelad. Detta beror dels på skilda villkor som skrivits in i avtalen för olika tjänster – och detta rör inte riksdagen på – dels också på olikheten i lärares och forskares personliga makt att bestämma sin egen arbetstid.

Inom en del institutioner förekommer vad vi vill kalla för en omfattande fritidspraktik. Denna praktik får den konsekvensen att litet tid och förmodligen litet engagemang läggs på det ordinarie arbetet, heltidsarbetet, inom högskolan. Det är just dessa fall – jag vill inte påstå att de är i majoritet, men de finns – som motiverar en starkare reglering av arbetstiderna.

Utskottsmajoriteten har inte förstått eller vill inte förstå problematiken i denna fråga utan "förutsätter att varje heltidsanställd lärare utför arbetsuppgifter som motsvarar heltidstjänstgöring". En mycket vag formulering, tycker vi. Man hade lika gärna kunnat skriva, att man *hoppas* att man får ut i nedlagd arbetstid vad som motsvarar heltidsuppgifter på tjänsten.

Vi lugnas alltså inte i våra farhågor av utskottsmajoritetens skrivning. Efter värre blir situationen att döma av budgetpropositionen, där det talas om ökade möjligheter för högskoleanknuten personal att ha bisysslor. Vad är nästa steg? Skall stinsen köra buss?

Herr talman! Genom ett sådant restriktivt förhållningssätt som vi förordar i våra reservationer ökar möjligheten till bibehållande av undervisningstät-
heten för den studerande, även om man i vissa fall kommer att minska
undervisningsdelen för den enskilde läraren. Det är fråga om en hushållning
med skattepengar här.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 8 och i övrigt till utskottets
hemställan.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av
kammarens förhandlingar.

Anf. 51 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Handläggningen av den fråga vi nu diskuterar, arbets- och
tjänsteorganisationen för lärare i den statliga högskolan, har präglats av stor
samstämmighet. Det påståendet kan tyckas stå i strid med det faktum att det i
utbildningsutskottet har levererats 12 reservationer. Nu är det emellertid inte
bara *antalet* reservationer utan främst deras innehåll som bör beaktas när
man ska bedöma graden av enighet.

Jag konstaterar först innan jag går in på oenigheten, att det är bred
uppslutning bakom huvudtankarna i propositionen. De talare som varit uppe
före mig har betygat det och använt olika uttryckssätt. Jag behöver inte
upprepa dem. Låt mig bara slå fast att det är en bred uppslutning bakom
tanken att minska antalet tjänstekategorier till i huvudsak tre stycken.

Vi är vidare eniga om – jag vill betona det – att det behöver införas någon
ytterligare möjlighet till befördran och stimulans för lektorer och adjunkter;
men anser oss inte ha tillräckligt underlag just nu för att ta slutlig ställning.
Därför har vi enats om att göra två tillkännagivanden till regeringen i det
fallet.

Det är också bred uppslutning bakom att det skall vara en enhetlig och
generell reglering av innehållet i lärartjänsterna. Enigheten är också stor om
att en rörlig resurs för forskning skall finnas.

Jag skulle kunna ta flera citat och stickord från de föregående talarna, men
det kan räcka med att jag konstaterar att det råder bred enighet.

Man kan då fråga vad vi är oeniga om. Ja, det har ju framgått av inläggen
här nyss. Och när det gäller de punkter i vilka oenigheten består har jag alltså
inget nytt att komma med. Som utskottets talesman har jag då som vanligt att
kommentera dessa punkter.

Någon skulle möjligen kunna fråga varför vi skall uppehålla oss vid dessa
punkter, om de inte är så betydelsefulla. Frestelsen var också stor att bara
göra dessa konstateranden och sedan gå och sätta mig. Det är möjligt att
företrädarna för oppositionen, som har haft arbete med att skriva ett antal
reservationer, då skulle tycka att jag var nonchalant mot dem, och därför
skall jag ta tid med att resonera om deras reservationer.

Jag vill först göra den allmänna reflexionen att när man inte har några
stora, avgörande invändningar i en fråga faller man lätt för frestelsen att
markera profil med petitesser. Det är faktiskt min bedömning att de flesta

reservationerna i det här betänkandet är av den karaktären; det har direkt eller indirekt vitsordats av företrädarna för de partier som har varit uppe tidigare genom att de har givit sin anslutning till huvuddragen.

Ett första exempel kan reservation nr 2 få vara, som gäller att man skall få räkna arbete med forskningsinformation på vetenskaplig nivå som befordringsgrund. I utskottsbetänkandet skriver vi att vi utgår från att berättigad hänsyn till sådant arbete redan tas, och vi lägger sedan för säkerhets skull till att i den mån så inte skulle vara fallet anser vi det naturligt att den forskningsinformation som man talar om i centermotionen skall innefattas i det begrepp, informationsarbete, som används i propositionen. Trots denna skrivning reserverar sig centern med en formulering som i sak inte skiljer sig från utskottets. Det menar jag är en onödig reservation.

Ett annat exempel på sådana reservationer är moderaternas och folkpartiets reservation nr 3 om benämningen universitetslektor i stället för högskolelektor. Det är naturligtvis ingen stor fråga vilken förled man skall använda till ordet lektor. Utskottets motivering är i korthet att högskola är det gemensamma, överordnade begreppet, reglerat i lag och förordning. Det ligger då närmast till hands att använda det begreppet som förled. Ett tillkommande skäl har, det skall gärna erkännas, varit det faktum att den föregående departementschefen – med partibeteckningen fp – använde titeln högskolelektor i förhandlingsunderlaget till avtalsparterna 1982.

Man kan i sammanhanget fråga sig varför inte moderaterna och folkpartiet vill benämna adjunkterna universitetsadjunkter. Konsekvensen borde väl närmast ha bjudit det. Det är f. ö. underligt, om jag får tillåta mig en utvikning, att inte åtminstone Rune Rydén har passat på att ta upp en äldre Lundatradition, enligt vilken det faktiskt fanns universitetsadjunkter där. Han kanske har förbisett historien i det här sammanhanget.

En mera genuin skillnad tycker jag däremot att det finns i reservation 4 av moderaterna och folkpartiet. Här går de emot att kompetens av annat slag än doktorsexamen eller motsvarande skall kunna vara behörighetsgrund för tjänst som högskolelektor. Det är också litet egendomligt att inte lärartjänstutredningen, som annars varit vad jag skulle vilja kalla en bibel för Jörgen Ullenhag och Rune Rydén, i den här frågan tillmätts någon vikt. Kan det bero på att ni båda i detta avseende inte vann gehör för era tankar i utredningen och även där måste reservera er? Jag tycker annars att ni borde ha tagit lärdom av Sten Marcusson, som i lärartjänstutredningen till slut insåg att det faktiskt fanns områden med forskningsverksamhet under uppbyggnad, där få eller inga kunnat avlägga doktorsexamen. Att då stelbent hävda examenskravet är knappast till gagn för det ni själva säger er vilja främja. Att tro att doktorsexamen under alla omständigheter är den enda garantin för kompetens tyder på ganska dålig verklighetsorientering.

Ingen har påstått att man över lag skall gå över till att hävda att det skall vara kompetens av annat slag. Jag tycker att man borde inse att högskolan numera är en mycket bred verksamhet och spänner över vida fält. Inom dessa vida fält måste det av och till vid varje tidpunkt finnas områden där man inte har folk med doktorsexamen men där det kan finnas folk med annan

Onsdagen den
16 januari 1985

*Ny arbets- och
tjänsteorganisation
för lärare i hög-
skolan*

utbildning som har verklig kompetens. Att då inte ge den möjligheten tycker vi är litet begränsat.

Ett ytterligare exempel av petitesskaraktär utgör moderatreservationen 5 om tidsbegränsade tjänster som högskolelektor. Vi är uppenbarligen överens om att tidsbegränsade tjänster skall kunna inrättas för forskning inom ramen för externa medel. I proposition och utskottsbetänkande används begreppet långsiktig kunskapsuppbyggnad, och det är möjligt att det har trasslat till någonting; jag vet inte. För detta får däremot enligt reservationen inga tidsbegränsade tjänster inrättas. I motionen avvisas detta arrangemang som en anomali. Min kommentar måste bli att moderaterna möjligen har missförstått innebörden av begreppet långsiktig kunskapsuppbyggnad, för jag vågar förstås inte påstå att de inte begriper vad ordet anomali betyder.

Enligt forskningspropositionen, både den senaste och den förra, är långsiktig kunskapsuppbyggnad också en forskningsverksamhet, fastän man i detta begrepp inte särskiljer grundforskningsinslagen och de tillämpade forskningsinslagen. Om man, som i den moderata reservationen 5, har tillstyrkt tidsbegränsade tjänster för forskning, måste väl det gälla allt slag av forskning. Resonemanget i reservationen går inte riktigt ihop.

I ytterligare ett avseende är meningarna delade om tidsbegränsade förordnanden. Det gäller tolkutbildning och fackspråklig utbildning. Eftersom högskolan för undervisning på dessa områden i stor utsträckning använder timarvoderade personer, finns det inte behov av att specialreglera på detta fält. Det är givetvis också rent allmänt önskvärt att inskränka användningen av tidsbegränsade förordnanden, bl. a. med hänsyn till anställningstryggheten.

När det sedan gäller frågan om de beramade studievägledarna blir det återigen närmast en etikettsskillnad mellan utskottstexten och texten i reservation 7. Utskottet gör en tolkning av propositionen som borde ha tillfredsställt reservanterna. Enligt den finns möjligheten att variera andelen studievägledning från intet till allt, vilket har efterlysts. Dessutom tycks vi vara överens om att det är bra om den person som skall bedriva studievägledning har egna och aktuella erfarenheter av undervisning. Reservanterna talar t. o. m. om att lärare i större utsträckning skall ha studievägledande uppgifter. Reservanternas önskemål är alltså reellt tillgodosett. Det borde de ha kunnat nöja sig med. Det är väl ändå realia och inte det formella, etikettsaspekterna, som är det viktiga.

I fråga om den rörliga resursen för forskning är vi inte oense om att det skall finnas en sådan resurs, utan oenigheten gäller den resurs som via regionstyrelserna skall kanaliseras till enheter utan fast organisation för forskning. Med den skrivning som utskottet gör på denna punkt borde reservanterna vara tillgodosedda. Den skrivningen innebär nämligen att regionstyrelsen inte skall överpröva vad fakultets/sektionsnämnd har förordat om prioritering i vetenskapligt hänseende.

Om den resurs som nu står till förfogande för högskolor utan fast forskningsorganisation skulle fördelas på var och en av högskoleenheterna, och således disponeras av resp. högskolestyrelse i stället för av regionstyrel-

sen, skulle fakultets/sektionsnämnden i regionen i fråga snarast bli mera låst vid sina prioriteringsbedömningar än med det förslag som utskottet här förordar. Det är beklagligt att moderaternas och folkpartiets allmänna aversion mot regionstyrelserna skall påverka dem så mycket att de inte kan se fördelarna för fakultets/sektionsnämnden med att ha en post för sin region att prioritera inom i stället för flera.

På tal om regionstyrelserna och hur man ser på dem kan det kanske vara på sin plats att i detta sammanhang erinra om att det var en folkpartistisk departementschef som valde att lägga medlen för universitetslektors forskning hos regionstyrelserna. Vi tyckte att det var bra, och det som vi nu diskuterar kan faktiskt ses som en parallell till detta.

Beträffande den moderata reservationen 10 om rätt att fullfölja besvär till regeringen vill jag bara erinra om utvecklingen mot att endast tillåta överklagande i en instans. Det finns inga skäl att ha en särskild ordning för lärartjänster i högskolan. Rättssäkerheten torde bli tillfredsställande även med möjlighet till överklagande i bara en instans. Dessutom torde vissa besparingar möjligen kunna göras, vilket borde glädja moderaterna. I denna glädje borde de kunna biträda utskottet, men det är tydligen att vara för optimistisk.

När det gäller tjänsteförslagsnämndernas sammansättning framhålls i folkpartireservationen 11 att reservantens förslag innebär en viss breddning av sammansättningen. Det är i och för sig riktigt, även om skillnaden i fråga om professorstillsättningar är minimal. Där skiljer det bara på en person mellan utskottsförslaget och reservantens förslag, och det kan väl i och för sig inte vara mycket att göra affär av. Däremot innebär reservantens förslag en utökning med tre personer när det gäller lektors- m. fl. tjänster. Vi har för vår del tyckt att det är onödigt att blanda in fler personer i sammanträdet på högskolorna. Inte minst från folkpartiets sida har det ju rests stark kritik mot att fler och fler personer sitter i sammanträden i stället för att undervisa och forska. Kan man då någon gång bidra till att inte öka ut olika organ tycker vi att det är en vällovlig gärning. När man till detta lägger att det inte heller har förekommit klagomål i högre grad över den nuvarande ordningen, finner utskottet ingen anledning att nu göra ändringar.

Detta är naturligtvis ingen stor principfråga för oss. Erfarenheten får utvisa om den förändring beträffande tjänsteorganisationen som vi skall fatta beslut om framdeles kommer att medföra ett klart behov av en utökning. I så fall får den här frågan prövas på nytt.

När det slutligen gäller genomförandet av de förslag vi nu diskuterar har delade meningar uppstått om åtgärden att föra ordinarie lektorstjänster på övergångsstat. Samtliga borgerliga partier har i sin reservation 12 gått emot detta. Då utskottet vid sin prövning av frågan konstaterat att de lektorer som har fullmakt på ordinarie tjänst inte mister sin fullmakt och därmed inte heller kan avsättas, har frågan om överstatförfarandet ingen praktisk betydelse för denna kategori. Det är f. ö. intressant att notera att lärartjänstutredningen i samband med sina resonemang om tjänsteförslagsnämnderna också slår fast att den faktiska skillnaden mellan ordinarie och icke ordinarie

tjänster är relativt liten även för den enskilde. Man säger också att i praktiken anställningstryggheten för icke ordinarie tjänst och ordinarie tjänst överensstämmer. Jag utgår ifrån att Jörgen Ullenhag och Rune Rydén, som båda har varit ledamöter av lärartjänstutredningen, har instämt i dessa uttalanden. Det tycker jag ger en bild av att det inte är så dramatiskt att föra över dessa tjänster på övergångsstat som man möjligen kunde få intrycket av att det är, när man lyssnade på era inlägg här i kammaren. Det kan vara bra att erinra om den formuleringen i lärartjänstutredningen. Det kanske kan dämpa övertonerna en aning.

Sedan skulle det i och för sig vara frestande att anlägga några mycket allmänna synpunkter utifrån den diskussion som förevarit i vissa sammanhang. Jag tyckte emellertid att Jörgen Ullenhag i det stycket gjorde en ganska bra genomgång, där jag i stort sett kan instämma med honom. Det är onödigt att jag upprepar det som han sade, och därför kan jag avstå från inlägg i det avseendet.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga punkter och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 52 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Inte heller jag har någon ambition att förstora upp de skillnader som fanns mellan oss reserveranter och majoritetsföreträdarna i utskottet. På en punkt fanns det – det berörde jag i mitt förra inlägg – en mycket viktig skillnad, där det var en försämring i propositionen jämfört med lärartjänstutredningens förslag. Man tonade i propositionen ner befodringsmöjligheterna på den lägsta tjänsten och på mellantjänsten. Det tycker jag var mycket allvarligt, men där har vi hittat varandra i utbildningsutskottet och gjort en beställning hos regeringen.

När det gäller de andra punkterna där vi har reserverat oss i utskottet skall jag nöja mig med att göra kommentarer på två.

På den första punkten vill jag bestrida att det som har med regionstyrelserna att göra är en petitesse. I en del andra frågor där vi har olika uppfattningar står vi inte så långt ifrån varandra. Det är inte så stora frågor, men det är klart att om man, som folkpartiet gör, tycker att regionstyrelserna är onödiga byråkratiska organ och anser att de bör avvecklas, är det ingen petitesse när man föreslår en förstärkning av regionstyrelserna. Det förstår säkert Lars Gustafsson också vid närmare eftertanke.

Den andra punkten, som jag skall säga några ord om, gäller forskarutbildningens meritvärde. Vi har så småningom blivit i stort sett överens i den frågan. Vi liberaler drev länge och envetet kravet att doktorsexamens meritvärde skulle stärkas för att få unga människor, som hade förutsättningar för det, att satsa på en forskarutbildning. Det är som bekant stora bekymmer inom vida fält i universitetsvärlden att få därför lämpade personer att satsa på forskarutbildning. Vi var alltså eniga om att öka möjligheterna för dem som genomgått forskarutbildning att få jobb, bl. a. genom att kräva doktorsexamen för ett antal tjänster. Vi pekade ut tjänster i exempelvis statliga verk. Jag tycker det är något egenartat att man för en av de högsta tjänsterna på

universitets- och högskolesektorn skulle ta ett steg tillbaka. Det är faktiskt vad det är fråga om. I dag krävs doktorsexamen eller motsvarande kompetens för universitetslektoraten.

Lars Gustafsson var förvånad över att Rune Rydén och jag inte hade följt upp lärartjänstutredningen på den här punkten, eftersom den i övrigt var en bibel för oss. Men det är inte så konstigt. Vi hade nämligen en annan uppfattning på den punkten. I en reservation framförde vi exakt samma ståndpunkt som den vi har drivit i dagens debatt. Den reservationen, Lars Gustafsson, stöddes av ett stort antal remissorgan, exempelvis forskningsrådsnämnden, HSSR, medicinska forskningsrådet, lantbruksuniversitetet, Andréns utredning, akademierna och ytterligare ett antal remissinstanser. Så nog känner vi ett starkt stöd för det förslaget även i dag.

Anf. 53 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Till Lars Gustafsson vill jag säga att vi visst är överens om de stora dragen. Jag uppehöll mig i mitt anförande nästan enbart vid dem och ägnade mig inte åt den genomgång av reservationerna som Lars Gustafsson här har gjort. Han sade att man lätt faller för frestelsen att reservera sig mot petitesser när man är överens om de stora dragen. Man skulle också kunna säga motsatsen, nämligen att om man är överens om de stora dragen finns det en tendens hos majoriteten att vara utomordentligt ovillig att lyssna på minoritetens synpunkter i de mindre frågorna och relativt bryskt köra över dem. Det är vad som har skett i detta fall. I likhet med Jörgen Ullenhag tycker jag att flera av de frågor där vi har reserverat oss inte är av stor eller avgörande vikt. Men att vi har reserverat oss beror på en viss ovilja från majoriteten att lyssna på våra synpunkter.

Vi har naturligtvis kvar den här Lundatraditionen, Lars Gustafsson. Det gäller att ha en viss distans till ämnet. Jag hoppas också att Lars Gustafsson tar ett visst intryck av det.

Jag är ense med Jörgen Ullenhag i vad gäller kravet på behörighet för doktorexamen. Vi har följt upp den reservation som vi avgav i lärartjänstutredningen. Något egentligt argument för att frånga den har vi inte hittat.

I fråga om de tidsbegränsade tjänsterna motiverade jag utförligt i utskottet varför vi anser att man inte bör göra så som majoriteten har gjort. Vi tycker att majoritetens uppfattning är felaktig. Tolkutbildning och fackspråklig utbildning är bara en uppföljning av det vi föreslog i lärartjänstutredningen. Beträffande studievägledarna tror jag att det är något av en psykologisk fråga att kunna ha kvar dessa tjänster för de studerande. De vet då till vilka de kan vända sig med förtroende. Den som sitter på en lärartjänst kan uppfattas som att han eller hon så att säga representerar båda sidorna, och de studerande vågar inte vara helt öppna och diskutera intrikata problem.

Vi moderater anser att möjligheten att överklaga tjänstetillsättning hos regeringen skall finnas kvar. Vi finner ingen anledning att ändra på det.

Herr talman! Med detta anser jag mig ha besvarat Lars Gustafssons frågor.

Nr 62

Onsdagen den
16 januari 1985

*Ny arbets- och
tjänsteorganisation
för lärare i hög-
skolan*

Anf. 54 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Lars Gustafsson tyckte att vi ägnade oss åt petitesser i våra reservationer. Om det är så faller det nog lika mycket tillbaka på majoriteten som på reservanterna. Jag anknuter då till vad Rune Rydén sade.

Majoriteten har gjort ett viktigt avsteg från propositionen. Det gäller befordringsgången för högskoleadjunkter och högskolelektorer. Det är alldeles tydligt att majoriteten därmed överansträngde sig när det gällde lyhördhet och vilja att se på de krav som förs fram i motionerna.

Det finns exempel i detta betänkande där det klart och tydligt framgår att majoriteten tycker som motionären. Hela resonemanget bygger på att majoriteten tycker som motionären. I slutändan landar man ändå på att avstyrka förslaget. Ett bra exempel på detta är den centerreservation som gäller informationen. Där slingrar sig majoriteten som en orm i argumentationen. Först slår man fast att regeringsförslaget om att informationsinsatser också skall vara behörighetsgrundande bygger på forskningsrådsnämndens förslag. Sedan konstateras följande: "Utskottet har erfarit att den av FRN åsyftade forskningsinformationen främst avser information som riktas till allmänheten och är av populärvetenskaplig art." Det gäller alltså inte den inomvetenskapliga informationen, som motionären har tagit upp.

Till slut kommer man till slutsatsen: "Utskottet, som finner att syftet med yrkandet i motion 1984/85:174 tillgodoses dels genom redan rådande förhållanden, dels inom ramen för det som har anförts i propositionen, anser att motionen inte bör föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida."

Först konstaterar alltså utskottsmajoriteten att propositionens förslag är någonting annat än vad som föreslås i motionen. Sedan anser man att motionens krav är tillgodosedda med det som föreslås i propositionen. Som jag sade: Detta är ett exempel på att majoriteten egentligen tycker som vi, men det är så svårt att bifalla en motion och gå emot vad som står i propositionen, att trots att man tycker att motionären har rätt bestämmer man sig för ett avslagsyrkande. Det finns ingen anledning för oss att hålla till godo med den typen av krumbukter.

Detsamma gäller frågan om studievägledare. Där tycker majoriteten att man skall få inrätta tjänster som studievägledare i praktiken, dvs. tjänster med praktiskt taget helt och hållet studievägledande innehåll. Men eftersom det i propositionen har sagts att man inte skall få kalla studievägledare för studievägledare, menar alltså majoriteten att man skall förbjuda högskolorna att kalla dessa människor för studievägledare, även om det är vad de är. Vi kan inte heller här se någon anledning att gå med på ett förbud mot att kalla studievägledare för studievägledare bara för att göra utskottsmajoriteten och regeringen glada.

Anf. 55 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall använda min repliktid till att bemöta Jörgen Ullenhag och möjligen i någon mån Rune Rydén, eftersom han tog upp delvis samma saker som Ullenhag. Jag har inte sagt att de två ting som Ullenhag tog upp i sin replik är petitesser.

Låt mig börja med frågan om regionstyrelserna.

Jag vet och förstår i och för sig att ni är motståndare till regionstyrelserna och vill avskaffa dem. Man kan ha skilda meningar om deras fördelar och nackdelar. Men vad jag tycker är litet underligt är att ni är så intensiva i er vilja att avskaffa regionstyrelserna att ni i det här fallet inte kan acceptera en lösning som jag tycker borde vara bättre för även fakultets- och sektionsnämnderna. De skulle få så att säga en pott att rangordna inom. Om det skulle gå ut pott till varje högskola inom en region, skulle fakultets- och sektionsnämnderna få inom sitt sakområde flera pott till att rangordna inom. Det tycker jag vore en nackdel för dem. Därför tycker jag att det är underligt att ni på denna punkt är så intensiva motståndare till förslaget. Det beror närmast på låt mig säga en avfärgning av er allmänna aversion mot regionstyrelserna. Jag tycker att det är synd att det har fått styra just i denna fråga. Sedan kan man naturligtvis ha delade meningar om regionstyrelserna i övrigt.

När det gäller forskarutbildningens meritvärde hoppas jag att ni förstår att vi inte på något sätt vill ha ett slags allmän slapphet så att man i vilket läge som helst skall kunna ha andra meritvärderingar. Vi måste dock inse att det inom högskolan finns sakområden där det inte finns folk som har en doktorsexamen, därför att man inom dessa ämnesområden ännu inte kommit så långt fram. I de fallen måste det vara rimligt att använda andra befordringsgrunder än just doktorsexamen som tecken på vetenskaplig kompetens. På den punkten tycker jag att ni är för rigida, när ni inte kan erkänna detta utan bara driver frågan till varje pris. Någon av er uttryckte sig så att det oundgängligen skall vara just doktorsexamen som utgör beviset på vetenskaplig kompetens. Nog kan det väl ändå vara så att även andra personer skulle kunna komma i fråga, som inte har avlagt formell doktorsexamen men som har en hög saklig kompetens, som egentligen innebär en forskarkompetens därför att de har börjat forska men inte har kommit så långt att de har doktorsexamen? Det är i den mening jag tycker ni har gått för långt.

Jag tycker inte det är ett steg tillbaka. Jämförelsen med vad utbildningsutskottet sade tycker jag inte är relevant i detta sammanhang. Det gällde ju allmänna förhållanden och inte just det här. Man kan mycket väl göra som vi föreslår – det tycker jag är vettigt.

Anf. 56 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Hade vi från folkpartiets sida accepterat förslaget att man skall lägga ytterligare arbetsuppgifter på regionstyrelserna, är jag fullkomligt övertygad om att man på socialdemokratiskt håll skulle ha sagt: Ni vill avskaffa regionstyrelserna, men se här; – ni är med och stärker dem i praktiken! Jag tror inte att just Lars Gustafsson hade sagt så, men jag är övertygad om att vi hade fått detta som motreplik.

Nu är inte detta det avgörande för vårt ställningstagande, utan det avgörande är att vi tycker att bedömningarna skall göras där det finns vetenskaplig kompetens. Den vetenskapliga kompetensen finns garanterad i fakultets- och sektionsnämnd, men jag tror inte heller Lars Gustafsson är

beredd att säga att den vetenskapliga kompetensen finns garanterad i regionstyrelserna. Det avgörande för oss är att vetenskapliga bedömningar skall göras av vetenskapligt kompetenta personer. Det tror vi gagnar kvaliteten.

När det gäller förslaget att slopa kravet på doktorsexamen vidhåller jag att detta är ett steg tillbaka, i den meningen att det i dag för universitetslektorat krävs doktorsexamen eller motsvarande kompetens. Här öppnar man för andra än dem som avlagt doktorsexamen. I övrigt är strävandena de motsatta. Vi försöker hitta olika områden där det är befogat att kräva doktorsexamen. Det har skett i enighet, efter framstötter från vårt håll, när det gäller gymnasielektoraten. Vi har sagt att det är viktigt att man får lektoraten besatta med personer som har avlagt doktorsexamen. Jag tycker det är väsentligt att hävda detta krav också när det gäller de viktiga mellantjänsterna på universitetsområdet.

Herr talman! Jag vill avsluta med att säga att jag tycker det är bra att vi på en rad avgörande punkter politiskt är överens om denna viktiga reform på universitets- och högskoleområdet – för det är faktiskt en mycket viktig reform.

Anf. 57 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! I min replik till Lars Gustafsson vill jag liksom Jörgen Ullenhag litet grand uppehålla mig vid behörighetskravet. Lars Gustafsson sade: Vi vill inte ha allmän slapphet, men det finns områden där man inte har fått fram kompetens ännu. Det håller jag med om, men vi tycker att det är viktigt att man har kravet på doktorsexamen, så att kompetensuppbyggnaden sker så snabbt som möjligt på dessa områden. Om kravet inte finns där klart och otvetydigt, är risken stor att denna kompetensuppbyggnad inte kommer att ske så snabbt som vi önskar.

Vad vi moderater tycker om regionstyrelserna är väl ingenting som vi närmare behöver diskutera. Det måste vara helt klart för Lars Gustafssons del. Vi anser att fakultetsnämnden är den instans som har den vetenskapliga kompetensen och kan göra de avgöranden som behövs för att fördela pengarna på den rörliga resursen.

Det hade varit trevligt om Lars Gustafsson hade kommit tillbaka till det som jag uppehöll mig vid i den senare delen av mitt huvudanförande, nämligen den stora risk som finns för att man smetar ut de här pengarna jämnt över de olika befattningsinnehavarna. Som jag sade i mitt anförande vill jag ha en koncentration till vissa av dem, som har möjligheter att utveckla sin forskning ytterligare. Jag tror att det är mycket viktigt att se till att denna uppdelning sker redan från början.

Anf. 58 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Enligt min mening är den risk som Rune Rydén talar om – att man skall smeta ut pengarna jämnt – faktiskt större om man låter strömmarna gå ut till varje högskoleenhet. Jag talar nu om högskoleenheter utan fast forskningsresurs. Om man i stället gör som vi säger, låter pengarna

gå till regionstyrelsen, har alltså fakultets/sektionsnämnden en pott där man kan granska och rangordna. Då blir det ingen utsmetning. Det som vi föreslår stöder faktiskt syftet att det inte skall bli någon utsmetning av pengar.

Jörgen Ullenhag säger att bedömningen skall göras där den vetenskapliga kompetensen finns. Ja, precis, det säger vi också. Det är ju fakultets/sektionsnämnderna som skall göra den bedömningen. Vi säger uttryckligen i utskottsbetänkandet att det inte skall ske någon överprövning från regionstyrelsens sida av fakultets/sektionsnämndernas prioriteringar när det gäller den vetenskapliga aspekten. Därvidlag är vi ju överens.

Vi har sedan samma resonemang i fråga om högskolestyrelserna. Jag tycker att ni går för långt när ni av allmänna skäl är arga på regionstyrelserna och vill ha bort dem. O.K. – men i det här fallet skulle ni ju kunna acceptera denna lösning. Ni behöver inte bli rädda för att anklagas för att ha dem kvar ändå. Men man kan ju på ett visst område ha en lösning där de fungerar. Jag menar att i det här fallet finns i utskottsbetänkandet en garanti för att bedömningarna görs där den vetenskapliga kompetensen finns. Det tycker jag att vi har sett till – det är faktiskt ganska klart skrivet. Och skrivningen i utskottsbetänkandet på den punkten i fråga om regionstyrelserna är precis en parallell till det som står om högskolestyrelserna i andra sammanhang. Det kan alltså inte råda någon tvekan om vad vi avser.

Tredje vice talmannen anmälde att Rune Rydén och Jörgen Ullenhag anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 59 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Det finns ingen anledning för mig att ytterligare diskutera reservationerna eller fortsätta det meningsutbyte som har förevarit här. Låt mig i stället bara anföra några reflexioner i det här sammanhanget.

Det har alltså tagit över 20 år att rätta till en av de värsta fadäserna i svensk utbildningspolitik, den uppdelning som skedde av de akademiska lärarna i två olika kategorier, en forskande – professorerna – och en undervisande – universitetslektorerna. Det här var naturligtvis ett idiotiskt påhitt, och Sverige är också det enda land i den industrialiserade världen som över huvud taget har gett sig in på någonting sådant.

Mot denna bakgrund är självfallet alla överens om att en förändring nu är en förändring till det bättre. Därför sker ett lovprisande av propositionen, åtminstone när det gäller dess huvudtankar, även om det när det gäller detaljerna finns anledning att konstatera att det föreligger en hel del skönhetsfläckar.

Jag ser att utbildningsministern nu har lämnat kammaren. Hon måste ändå ha fått ett intryck av att hon har åstadkommit en riktigt bra produkt den här gången, och förvisso kan hon också vara värd en del av de lovord som har uttalats om propositionen i dag.

Men det finns kanske ändå anledning för mig att i någon mån vara en slav på triumfvagnen. Jörgen Ullenhag berörde förut den kritik som hade tagits

fram av Willy Bergström, LO:s nyutnämnde forskningschef. Jörgen Ullenhag konstaterade också att något avgrundsvrål, som Willy Bergström efterlyst, inte hade förekommit. Frågan är vad nu det beror på – om det beror på att man är så nöjd i de akademiska kretsarna, eller om det helt enkelt är så att det hör till god takt och ton i dessa kretsar att man inte vrålar rakt ut utan på sin höjd nöjer sig med en litet mer försiktig harkling eller något liknande.

Vi kan i varje fall konstatera att Bergström inte är ensam om sina farhågor. Jag vill citera från Östgöta Correspondenten, där Ingemar Lind, en av de mer framträdande representanterna för den akademiska världen i Linköping, konstaterar om den föreslagna reformen:

”Den föreslagna reformen innehåller som vanligt inga ’friska pengar’. Därför kan den bli till ett organisatoriskt illusionistnummer med på kort och medellång sikt få konsekvenser – i bästa fall. I sämsta fall får man, som Bergström hävdar, redan på kort sikt en försämring för forskningen i och med att den lilla men strategiskt viktiga docentgruppen försvinner.”

Här kommer vi in på den viktiga resursfrågan. Den rörliga resursen åstadkommes, som har konstaterats förut, genom att man tar medel från de arvodestjänster som stått till förfogande för universitetslektorer samt de medel som i övrigt utgått som lön till docenter. Man lägger samman dessa medel i en pott, som alltså skall vara den rörliga resursen.

Det är givet att om det blir en ”utsmetning” av de här pengarna, då kommer forskningen i det här landet att ligga illa till. Vad som behövs för att kunna realisera också de långsiktiga målsättningarna i samband med den förbättring som den nya lärartjänstorganisationen innebär är att man satsar på forskningen. Men det finns ju inga pengar i det här landet. Det är ont om pengar. Där har vi moderater tidigare anvisat en utväg, nämligen att inskränka sektorsforskningen och i stället satsa ordentligt på att bygga upp de universitet och högskolor vi har. Då kan vi få en kvalificerad forskning, och då kan vi också se framtiden an med större tillförsikt än annars.

Ytterligare en synpunkt bör kanske framhållas. Det är förvisso inte alla kategorier som har anledning att vara nöjda med det här förslaget. Professorerna berörs inte nämnvärt, och kanske inte heller högskoleadjunkterna. Däremot berörs universitetslektorerna, den kategori som både Lars Gustafsson och jag tillhör. Vi är förvisso de stora förlorarna i det här sammanhanget.

Vi kan konstatera att universitetslektorerna mister sin gamla titel, universitetslektor, och blir högskolelektorer i stället. Ordinarieskapet tas bort – Lars Gustafsson sade att det inte spelade någon större roll och att det inte hade någon praktisk betydelse. Men i så fall finns det kanske inte heller någon anledning att vara klåfingrig, som regeringen har varit i det här avseendet. Universitetslektorerna får en ökad undervisningsskyldighet. Det rör sig inte om så mycket – fyra timmar – men det är i varje fall ingen förbättring. Dessutom skall universitetslektorerna i fortsättningen utnännas av högskolestyrelserna, och det blir alltså inte UHÄ som kommer in i bilden. De förlorar vidare besvärsrätten. Regeringen har inte heller beaktat de befordringsmöjligheter som man tryckt på som önskvärda i sammanhanget.

Det finns all anledning att hoppas att regeringen nu skall ta ad notam vad utskottet har sagt och som väl också blir riksdagens beslut, nämligen att regeringen skall komma tillbaka och ange befordringsmöjligheter för universitetslektorer. Det skulle bli åtminstone en morot, som kanske kan göra att man också bland universitetslektorerna kommer att se framtiden an med större tillförsikt.

Huvudomdömet är ändå att det här förslaget, trots allt, inte är något dåligt förslag. Om skönhetsfläckarna tas bort, ger det anledning till en positiv syn på framtiden för universiteten och högskolorna här i Sverige.

Anf. 60 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Vi har i vårt land under många år fört en utbildningspolitik som i realiteten varit negativ mot forskning och högre undervisning. Den politiken har avspeglats på många områden. Vi har t. ex. under de senaste 10–15 åren fått en mycket kraftig byråkratisering av våra högskolor utan att antalet lärare eller elever har ökat. Denna utveckling har lett till en utbildningspolitik som knappast har satt kunskap, kompetens och forskning i högsätet.

Det har funnits vällovliga syften bakom högskolepolitiken. Det har varit önskingar om att låta nya grupper få tillträde till högskolan, om att undanröja geografiska och ekonomiska hinder osv. Nu visar det sig tyvärr i efterhand att framstegen i de här avseendena har varit mycket begränsade. Färska undersökningar tyder på att vi nu, i början av 1980-talet, är tillbaka i den fördelning på socialgrupper som vi hade i början av 1960-talet. Detta har i sin tur mycket att göra med den nedvärdering av kunskaper som i realiteten har ägt rum. Det har under lång tid inte varit "fint" att forska, för att citera ett uttryck som Tage Erlander brukade använda. När så incitamenten till högre utbildning och forskning försvagats, är det inte särskilt förvånande att det just är personer från hem med svag studietradition som i första hand har kommit i kläm.

Så har då alla de goda avsikternas politik till slut bitit sig själv i svansen. Man har nått ett resultat som är motsatt det avsedda, just för att man inte riktigt betänkt vad forskning och högre utbildning egentligen handlar om och just för att man i det beskäftiga flummeriets namn trots att man inte behövt ha en ordentlig incitamentsstruktur. Man har menat att krav på kunskaper kan ersättas med allehanda andra erfarenheter och att tillträde till utbildning lika väl kan fås genom lotteri som genom prov.

Den proposition som behandlas här i dag och som har fått så många lovord fullföljer den här traditionen av brist på respekt för kraven på att högskolan måste ha en rimlig struktur och korrekta incitament för att fungera någorlunda effektivt. Tar man bort detta, kan man heller inte vänta annat än att det blir en förslumning av våra universitet, sedan må avsikterna bakom de s. k. reformerna vara hur goda som helst. Som vi känner till är vägen till helvetet ofta stenlagd med goda intentioner.

Låt mig här göra en personlig reflexion. Jag har suttit i riksdagen i snart sex år. Innan jag kom hit hade jag bakom mig ett kvartssekels erfarenhet av att

Onsdagen den
16 januari 1985

*Ny arbets- och
tjänsteorganisation
för lärare i hög-
skolan*

ha varit studerande, doktorand och forskare och av att ha undervisat i ekonomi vid universitet på alla nivåer – både här hemma och utomlands. Hittills har jag aldrig yttrat mig i någon debatt om en utbildningspolitisk fråga. Det har inte berott på att jag ansett att den utbildningspolitik som bedrivits har varit felfri. Men vi känner alla till att vi som ledamöter måste specialisera oss. Tystnaden kan dock inte drivas hur långt som helst. När man ställs inför åtgärder och en typ av politik som man på intet sätt kan stödja, då måste man till slut ta bladet från munnen.

Låt oss då se vad förslaget i proposition nr 9 egentligen går ut på. Vi har vid våra universitet sedan drygt 20 år tillbaka haft två typer av lärartjänster som legat parallellt. Den ena är universitetslektoraten. Den andra är karriärstegen forskarassistent–docent–professor. Universitetslektoraten är i första hand undervisningstjänster. Eftersom undervisningen varit omfattande har möjligheterna till egen forskning ofta begränsats. Samtidigt har tjänsterna vid många mycket viktiga institutioner kommit att både till antal och omfattning bli de dominerande tjänsterna. Inte minst har detta gällt samhällsvetenskapliga ämnen. Den forskning som ägt rum har däremot främst utförts av forskarassistenter, docenter och professorer. Det är helt naturligt, eftersom detta är tjänster som varit sådana att man fått tid för forskning. Dessutom – och det är kanske det allra viktigaste – har rekryteringsgrunden för dessa tjänster varit vetenskaplig skicklighet.

Bakom dagens förslag finns naturligtvis en god avsikt. Knappast något förslag kan vara så klenkt att det inte har en god avsikt bakom sig. I dagens proposition rör det sig om en önskan att ge universitetslektorerna mer möjlighet till forskning. Det är ett utmärkt förslag.

Hade man fullföljt den tanken genom att ge högskolan mer resurser, då hade det varit i högsta grad prisvärt. Men så, det gör man inte. I stället försöker man lösa problemet genom att slå sönder den forskningsorganisation som trots allt i dag finns. Man avskaffar helt enkelt nyckelpositionen: docenturerna. Ovanpå det kortas tiden för forskarassistenterna ned till två plus två, dvs. i bästa fall fyra år. När vi genomfört den operationen, som skall beslutas i dag, finns det helt enkelt ingen forskarkarriär kvar. De medel som på så sätt frigörs får sedan alla dela på. Då kan också universitets- eller högskolelektorerna få sin släng av slevan i framtiden.

Den forskningsresurs som docenturerna i dag representerar skall alltså för det första användas för s. k. frontlinjeforskning – man har här börjat använda Orwellsk s. k. New-speak; vad som avses är såvitt jag förstår liktydigt med vad som normalt bara kallas forskning. Den skall för det andra användas för forskning som är bra för lektorernas personliga utveckling och för det tredje till forskning av betydelse för grundläggande utbildning.

Den som inte inser vad det här kommer att betyda förstår enligt min mening inte mycket. Litet kort och drastiskt uttryckt innebär det här att den internationellt gångbara forskningens resurser kommer att drastiskt minska, samtidigt som lektorerna då och då kommer att få en sabbatstermin. Sannolikheten för att de under den termin eller de två terminer som de då kan få skall kunna åstadkomma s. k. frontlinjeforskning är inte särskilt stor.

Ändå är, enligt min mening, det här inte den allra värsta aspekten av den proposition som vi i dag behandlar. Det värsta är dess betydelse för incitamentsstrukturen. Vi har i dag vid de flesta någorlunda stora institutioner några forskarasistenter, ett par docenter och kanske ett par professorer. Antalet varierar naturligtvis litet grand. De har alla rekryterats efter vetenskapliga meriter, efter vad som i universitetsstadgan kallas för vetenskaplig skicklighet. För lektorerna däremot är grundvillkoret enbart att de skall ha avlagt en doktorsexamen eller eventuellt licentiatexamen. Sedan tillsätts de normalt efter andra kriterier, varvid regelmässigt pedagogisk erfarenhet (vilket i praktiken är liktydigt med hur många tjänsteår de har haft som lärare) får den utslagsgivande effekten. Att vi har haft en forskarkarriär med vetenskaplig skicklighet som rekryteringsgrund har under 1960- och 1970-talens oerhörda turbulens på universitetsområdet haft en utomordentlig betydelse. Det är enligt min mening det kravet på vetenskaplig skicklighet som rekryteringsgrund åtminstone på detta lilla område som har räddat åtskilliga institutioner från att vetenskapligt sett helt kollapsa.

Ändrar vi nu på detta och säger att för så gott som alla universitetstjänster skall i första hand annat än vetenskaplig skicklighet vara rekryteringsgrund, undermineras också forskningen på ett mycket effektivt sätt. Vi skall inte inbilla oss att människor är dumma. Om de vet att man får universitetstjänster genom att i första hand undervisa och administrera, kommer de naturligtvis att skaffa sig sådana meriter. Varför skulle en person ägna sig åt en forskning som är arbetsam och ofta synnerligen osäker och som man inte alls vet att det kommer att bli något resultat av på sluttampen? Varför skulle de ägna sig åt den, om de vet att det ändå inte leder någon vart? Nej, så korkade kommer inte våra ungdomar som söker sig till universitet och högskolor att vara. De kommer säkert att förvissa sig om på vilken sida av smörgåsen som pålägget finns.

Låt mig vidare säga några ord om Jörgen Ullenhags inlägg. Ullenhag, som ju är fader till tankarna i Lätu-utredningen, försvarar självfallet dessa tankar. Han är förvånad över att det inte har varit mera av debatt, och det ligger en del i det. Han frågade exempelvis varför inte SACO har sagt någonting om dessa tankar, om organisationen nu är skeptisk mot den.

Ja, det är inte svårt att förstå. Det är ju trots allt en viss grupp som gynnas, nämligen universitetslektorerna. De är i detta sammanhang den tunga gruppen inom SACO. Det är klart att de bejakar detta förslag. Nej, det var länge sedan, herr Ullenhag, som SACO var något värn för forskningen i vårt land.

Vidare räknade Jörgen Ullenhag upp personer som hade stött förslaget. Men såvitt jag förstår är det personer som stött detta å ena sidan universitetslektorer, som får det bättre. Jag säger i och för sig inget ont om dem. Självfallet behöver de ha bättre möjligheter till forskning. Men det skall inte ske till priset av att man slår sönder den forskarkarriär som finns och drastiskt försämrar möjligheterna för forskning vid universiteten. Trots allt är naturligtvis dessa personer för förslaget. Och sedan är byråkraterna för det, och det var dem som Jörgen Ullenhag citerade, såvitt jag förstår. Men

jag tror att vi får mycket svårt att hitta aktiva forskare som stödjer förslaget.

Anledningen till att vi haft så litet av debatt och inte hört mer från universitetshåll – även om det förekommit ganska rejäla frontalangrepp på det här förslaget, det går inte att komma ifrån – tror jag är att just dessa kategorier har fått så mycket stryk under 10–20 år att de numera nästan är totalt demoraliserade. Vi vet också att många kvalificerade personer – om de har möjligheter till det – lämnar universiteten numera.

Herr talman! Den proposition som inom kort kommer att antas är ett led i en utbildnings- och forskarpolitik som inte kommer att föra något gott med sig. Låt oss hoppas att vi snart så definitivt som möjligt kan komma bort från det stadium i svensk högskolepolitik som dagens proposition representerar. Gör vi det kan vi också snart börja ta nya tag och utforma en högskole- och forskningspolitik som på nytt kan föra oss upp på den internationella nivå där svensk forskning rätteligen hör hemma.

I detta anförande instämde Gunnar Biörck i Värmdö (m).

Anf. 61 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag var av två skäl litet tveksam till om jag skulle ta till orda för att polemisera mot Bo Södersten. För det första hade det kanske varit bäst om vi hade fått en intern socialdemokratisk debatt, som i och för sig hade varit intressant. För det andra kunde jag faktiskt i långa stycken hålla med Bo Södersten. Det gällde när han i början av sitt inlägg talade om vikten av att satsa på kvalitet, ställa krav, värna om kunskap. I långa stycken var det nästan som att läsa ur de liberala högskole- och forskningsmotioner som vi i ett antal år har väckt här i riksdagen.

Men jag begärde ändå ordet, eftersom Bo Södersten – jag får väl känna mig smickrad av det – gjorde mig till fader för alla de här tankarna.

Det är riktigt att jag, liksom folk från andra partier, tycker att grundtankarna är riktiga. Bo Södersten sade någonting om att de som stödjer detta förslag inte förstår mycket. Universitet och högskolor, SACO och LO förstår alltså inte särskilt mycket.

Jag vill nog påstå att de som har stött dessa tankar – personer som själva i stor utsträckning är aktiva vid universitet och högskolor – verkligen, i likhet med Bo Södersten, har satt sig in i förslaget och står för vad de tycker.

De problem som finns i dag är väl inte alldeles obekanta. Det gynnar inte rekryteringen till forskning att vi tidigare haft ett system där man efter ett antal år slås ut från universiteten. Att i dag tvingas säga till en ung, tänkbar forskare "Du får visserligen anställning här ett antal år, men vi ger inga garantier för att det blir någon fortsättning, utan du kan bli utan jobb", det har varit ett stort problem. Och jag kan försäkra Bo Södersten att både professorer, universitetslektorer och docenter av alla kategorier har talat om det för oss i lärartjänstutredningen. Gör någonting åt detta, har man sagt. Och det är precis på den punkten som detta förslag innebär en mycket viktig förbättring.

Jag vill sedan också fråga Bo Södersten – jag tror att det vore intressant för

kammarens ledamöter att få veta detta – om han på alla punkter i övrigt när det gäller kvalitet och krav och värnande om kunskap och forskning ställer upp på de förslag som vi har väckt. Hur ställer sig Bo Södersten i praktiken till vårt krav på att avveckla regionstyrelserna och stärka universiteten och högskolorna? Håller Bo Södersten med folkpartiet och moderaterna, som driver den här tanken, eller håller han på den här punkten med sina egna partivänner? Jag tror att ett klart svar här vore intressant, och detta är också en fråga som diskuteras i dag, eftersom vi har en reservation där man inte vill stärka regionstyrelsernas ställning. Jag skall för säkerhets skull, herr talman, se till att det begärs votering på den punkten. Det kan hända att Bo Södersten här är talesman för en växande grupp socialdemokrater som liksom vi vill ändra på den organisatoriska strukturen, och det vore alldeles utmärkt.

Sammanfattningsvis håller jag med om mycket av vad Bo Södersten sade, men jag instämmer inte i hans praktiska slutsatser. Vad har Bo Södersten för recept när det gäller de grundläggande svårigheterna? Är det inte bra att vi nu får en internationell anpassning?

Anf. 62 BO SÖDERSTEN (s) replik:

Herr talman! Vi kanske inte skall ge oss in på alltför vidlyftiga debatter. Det här är emellertid litet sorgligt. Jag framförde argument som om de vore korrekta borde ha tagits upp till debatt, men jag har inte hört att någon av herrarna här som ivrar för denna proposition har gjort det.

Jörgen Ullenhag försöker krypa bakom det s. k. docenteländet. Jag tycker själv att det är ett mycket överdimensionerat problem. De allra flesta docenter, med något enstaka undantag, klarar sig mycket bra under nuvarande organisationsförhållanden. Detta kan inte tas till intäkt för att göra det som man nu i realiteten gör, nämligen att riva sönder hela forskningsorganisationen inom dagens svenska högskola. Det är inte något litet steg vi tar i dag, utan ett oerhört stort steg.

Låt mig slutligen ta upp en enda sak. Det finns en åtgärd som inte skulle kosta ett enda öre men som drastiskt skulle öka produktionen av forskning vid våra högskolor och universitet. Om vi betonade forskningen mer än vi gör i dag och om vi för enkelhetens skull införde som kriterium för meritering – något som är internationellt gångbart – det som i universitetsstadgan kallas för vetenskaplig skicklighet, skulle våra universitet automatiskt börja gradera upp sig själva. Därmed skulle alla de som vill vara kvar vid universiteten – det är ofta trevliga, varma och sköna arbetsplatser, det kan jag intyga – veta att de också måste forska.

Den tanke som ligger bakom utredningen, att den som forskar inte kan undervisa, är fullständigt ogrundad. Normalt är det den som behärskar och kan sitt ämne, den bästa forskaren, som också är den bästa läraren.

Vad vi bör göra är att försöka sätta forskningen i högsätet. Om vi ändrar incitamentsstrukturen så att forskning verkligen blir lönsam för individerna, kommer vi också att få fram den. Det är hög tid att forskning, som Tage Erlander sade på sin tid, på nytt blir fint.

Onsdagen den
16 januari 1985

*Nyarbets- och
tjänsteorganisation
för lärare i hög-
skolan*

Anf. 63 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Jag skall än en gång fatta mig mycket kort. Jag tycker att Bo Södersten i grunden har fel när han säger att det är ett överdimensionerat problem att det har slagits ut docenter, vilkas förordnanden har gått ut. Det är klart att Bo Södersten och jag, som sitter på mycket trygga och fasta tjänster inom universitetsväsendet, inte har några problem. Men de personer som slås ut efter ett antal år i forskning har problem. Jag kan försäkra Bo Södersten att det inte är något bra rekryteringsargument för den som funderar på en karriär inom universitetet att deras förordnande löper ut efter ett antal år om det inte finns någon tjänst. På den punkten blir det en mycket klar förbättring.

Det blir också en förbättring på det sättet att alla de som i dag sitter på ordinarie universitetslektorat och andra universitetslektorat får möjlighet att i konkurrens med andra söka forskningstillfällen. Och jag tror att det är mycket bra att de som undervisar i högskolan i dag får möjlighet att forska då och då. Det är internationellt sett ett mycket egenartat system vi har, att vissa tjänster är låsta enbart till grundutbildningen, vilket är fallet med universitetslektoraten. Det vet Bo Södersten. Därför förvånar det mig litet att han inte låtsas om de sakliga argumenten. På båda dessa punkter innebär förslaget radikala förbättringar.

Till sist tror jag också att man på universiteten klarar av att fatta dessa beslut själva. Där finns den vetenskapliga kompetensen, och det är där man fattar beslut om hur forskningsresurserna skall fördelas.

Jag har inte fått något svar på min fråga om Bo Södersten vill avveckla regionstyrelserna eller inte.

Anf. 64 BO SÖDERSTEN (s) replik:

Herr talman! Låt mig bara helt kort till slut säga att det är klart att det är bra att universitetslektorerna får ökade möjligheter att forska. Men det får inte ske till vilket pris som helst. När det sker till priset av att de som nu är de professionella forskarna – forskarsassistenterna och docenterna – i praktiken skall avskaffas är det ett alldeles för högt pris att betala. Då tar man i själva verket resurser från dem som verkligen har kompetensen och möjligheten att driva en forskning på internationell nivå och ger den till personer som för det mesta har rekryterats på pedagogiska meriter och som kanske inte har ägnat sig åt aktiv forskning på 10 eller 15 års tid. Under den korta tidrymd som de kan få resurser till, kanske en, två eller tre terminer, kan de aldrig mer än på sin höjd komma upp till en rimlig kompetens. Sällan kan de göra mer än eventuellt planera ett större forskningsuppdrag, än mindre genomföra det. Det är att fullständigt ställa saker och ting på huvudet. Jag tror att det, när den här skutan har gått i kvav, finns utrymme för oss att komma tillbaka och gemensamt försöka satsa på en ordentlig högskolepolitik.

Anf. 65 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Det inte för sent än. Det hade varit fullt möjligt för Bo Södersten att lämna en motion där han hade framfört sina synpunkter, och

det är fortfarande fullt möjligt för Bo Södersten att yrka på någonting annat än vad utskottet har gjort. Det förväntar jag mig faktiskt att han gör med den grundinställning som han har.

Jag visade mycket tydligt i mitt huvudanförande att det är fullt möjligt att få en motsvarighet till dagens docenttjänster genom att låta högskolelektorer forska. De besluten fattas på lokal nivå på universiteten av vetenskapligt förtjänta personer. Den möjligheten är fullkomligt klar, och det är därför som högskolans eget folk i stor utsträckning har ställt upp på detta förslag. Jag citerade på den punkten personalchefen vid Linköpings universitet, som redovisade sina kontakter med olika kategorier, och jag citerade en aktiv forskare vid Linköpings universitet. Jag kan mångfaldiga exemplen. Men detta låtsas Bo Södersten alltså inte om.

Herr talman! F. ö., vad anser Bo Södersten om regionstyrelserna?

Anf. 66 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Med anledning av Bo Söderstens huvudanförande och repliker vill jag bara säga ett par saker. När Bo Södersten säger att forskning till följd av våra åtgärder nu och tidigare inte längre är attraktivt måste jag för min del redovisa en helt annan erfarenhet. Jag tror fortfarande att forskning är någonting verkligt attraktivt. Det är snarare så, att undervisning kanske inte är lika attraktivt. Man kan tydligen ha rätt olika erfarenheter, Bo Södersten, från det som kallas den akademiska världen.

Jag skall inte gå igenom det innehållsmässiga i Bo Söderstens anföranden, men Bo Södersten började sitt huvudanförande med att säga att han suttit sex år i riksdagen och att han inte hade sysslat med utbildningspolitik här. Men någon gång måste man ta bladet från munnen, sade han, och det har han tydligen gjort i dag. Det hade varit tacknämligt om Bo Södersten hade tagit bladet från munnen något tidigare, så tidigt att han i varje fall hade kunnat lägga fram en motion om dessa saker, så att hans tankegångar hade blivit föremål för prövning i utskottet. Han gör nu i slutampen av debatten nästan gällande att vi inte bryr oss om eller att vi nonchalerar de tankar han tar upp. Men det är inte så lätt att bry sig om tankar som kommer i slutet av en debatt. Jag tycker att Bo Södersten med sin erfarenhet av de här frågorna borde ha kunnat ge uttryck för sina uppfattningar avsevärt tidigare. Då kanske han också hade haft möjlighet att påverka innehållet i det dokument vi nu skall besluta om.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (reglering av lärarnas arbetstid)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (forskningsinformation)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Kerstin Göthberg och Pär Granstedt – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (tjänstebenenämningen universitetslektor)

Utskottets hemställan bifölls med 213 röster mot 95 för reservation 3 av Per Unckel m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (behörighetsgrund för tjänst som högskolelektor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (vissa tidsbegränsade tjänster som högskolelektor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (tidsbegränsade förordnanden för lärartjänster inom tolkutbildning och fackspråklig utbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (tjänster som studievägledare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Kerstin Göthberg m. fl. – bifölls genom uppresning.

Mom. 19 (fördelning av den rörliga resursen för forskning)

Utskottets hemställan bifölls med 216 röster mot 94 för reservation 9 av Per Unckel m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 20 (rätt att överklaga beslut i ärende om tillsättning av tjänst)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (tjänsteförslagsnämndernas sammansättning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Linnea Hörlén – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (ordinarieskapet för vissa tjänster)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Kerstin Göthberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Beslutanderätten i kommunerna vid krig eller krigsfara

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1984/85:18 om ändring i 13 kap. regeringsformen (prop. 1984/85:83 delvis).

Anf. 67 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Beslutsformerna under krig och krigsfara kan naturligtvis vara svåra att i förväg utforma. Det är emellertid viktigt att regelsystemet tryggar en demokratisk beslutsordning. Det är den utgångspunkten som har varit vägledande, när vi från vpk väckt en motion i anslutning till regeringens proposition nr 83 om ändring i regeringsformen vad avser den kommunala beslutanderätten i krig och vid krigsfara.

Riksdagen har som bekant en krigsdelegation, som i ett sådant läge träder i dess ställe. Vi godtar att någon motsvarighet kan behöva finnas i kommuner och landsting. Vi har dock i motionen betonat att det bör vara de folkvalda församlingarna som utser de organ som skall fungera i en sådan krissituation.

Konstitutionsutskottet har inte biträtt motionsförslaget om att i grundlagen ange hur beslutsordningen skall vara utformad. Däremot gör utskottet betydelsefulla markeringar. Utskottet framhåller att det av demokratiska skäl självfallet är viktigt att förtroendemannastyret kan upprätthållas också i skärpta lägen och förutsätter att regeringen beaktar detta i det aviserade lagförslaget.

Detta uttalande svarar mot motionens syfte, och vi har därför från vpk inte ansett det nödvändigt att vidhålla yrkandet om att i grundlagen ange hur beslutsordningen skall utformas. Vi ser utskottets uttalande som betydelsefullt. Det blir också tillfälle att senare ta ställning till utformningen av den särskilda lag som skall reglera beslutsordningen i kommuner och landsting i krig eller vid krigsfara.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än utskottet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

11 § Videogramfrågor

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1984/85:20 om ändring i regeringsformen (prop. 1984/85:83 delvis), m. m.

Anf. 68 KERSTI JOHANSSON (c):

Herr talman! I konstitutionsutskottets betänkande nr 20 om ändring i regeringsformen behandlas också ett antal motioner angående videogramfrågorna, däribland motion nr 519 av Gunhild Bolander och mig. Vi begär i vår motion förslag till lagstiftning om förhandsgranskning av videofilmer som skall säljas eller hyras ut i vårt land. Likalydande krav finns i flera andra motioner.

Nr 62

Onsdagen den
16 januari 1985

*Beslutanderätten i
kommunerna vid
krig eller krigsfara*

Videogramfrågor

Videogramfrågor

Utskottet hänvisar till att yttrandefrihetsutredningens betänkande har remissbehandlats och f. n. är under beredning i regeringskansliet. Under remissbehandlingen har starka önskemål framkommit om att förhandsgranskningen skall finnas kvar i nuvarande utformning och utvidgas till att omfatta också filmer och videogram för uthyrning och försäljning.

På grund härav överväger man att ytterligare utreda frågan om förhandsgranskning av filmer och videogram, och i avvaktan på detta kommer i vår förslag till vissa ändringar i nu gällande lagstiftning att föreläggas riksdagen för att man, som det heter, på ett mer effektivt sätt skall kunna ingripa mot våldsskildringar i videogram.

Enligt vår mening är det angeläget att ingripa för att få en sanering av videofilmutbudet. Det borde ha gjorts för länge sedan. Vi är många som länge har krävt att videovåldet stoppas. Videovåldet upplevs av stora grupper i samhället som ett hot, framför allt mot ungdomarna och barnen.

I de motioner som nu avstyrkts av utskottet finns argument för sanering av eller stopp för videovåldet, och jag behöver inte upprepa dem. Riksdagen kommer i vår, säger man i utskottets skrivning, att få ta ställning till de frågor som tas upp i motionerna, men jag vill ändå här och nu erinra om de många nödrop som har hörts från föräldrar, läkare, poliser, skolpersonal och andra som har ansvar för barn och som i likhet med oss motionärer kräver att videovåldet stoppas.

De skador som videovåldet förorsakar är redan i dag så omfattande att det är oacceptabelt att låta den nuvarande ordningen gälla. Många föräldrar känner sig vanmäktiga när starka ekonomiska intressen bjuder ut videovåld. Regering och riksdag måste ta sitt ansvar och se till att ovärdiga inslag rensas bort.

Det är angeläget att barn och ungdomar skyddas från de skadeverkningar som våldsskildringar i filmer och videogram medför. Precis som centerns representanter skriver i den avvikande mening som fogats till kulturutskottets yttrande förutsätter vi nu att den aviserade utredningen om förhandsgranskning av film och videogram arbetar snabbt och att riksdagen snarast får ta ställning till förslag i ärendet.

Herr talman! Jag har i dag inget yrkande. Vi får ju anledning att återkomma till frågan.

Anf. 69 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag kan fatta mig väldigt kort. Jag vill gärna intyga att Kersti Johansson har gjort en korrekt beskrivning av hur den här frågan kommer att handläggas. Vad vi i dag skall besluta om är en grundlagsändring, och den innebär, som vi har redovisat i utskottets betänkande, att man skall kunna möjliggöra en förhandsgranskning av videogram som visas offentligt. Detta kräver en ändring, eftersom det annars kan komma i konflikt med de bestämmelser som gäller i fråga om mötesfrihet. Här ges alltså en rätt till inskränkningar i mötesfriheten, och därmed bereds vägen för en viss förändring när det gäller offentlig visning.

Jag tror att detta är en väldigt litet kontroversiell fråga. Naturligtvis skall

man ha liknande bestämmelser när det gäller videogram som när det gäller film, och jag noterar med tillfredsställelse att vi i detta betänkande är fullständigt eniga om den ändringen.

Senare kommer en proposition, och då får man ta upp de delar som berör extremvåldet. Vissa förändringar är aviserade, och det ges då möjlighet för motionärer att återkomma.

Regeringen har också sagt att man tänker komma med en utredning i just den fråga som berörs i Kersti Johanssons och Gunhild Bolanders motion, där det yrkas att riksdagen skall hos regeringen begära förslag till lagstiftning om förhandsgranskning av videofilmer som skall säljas eller hyras ut i vårt land; det gäller alltså en ytterligare vidgning. Utskottet har ingen anledning att i det här sammanhanget ta ställning till dessa yrkanden, utan menar att de frågorna bäst behandlas i samband med det kommande beredningsarbetet och eventuella förslag som kan komma hit till riksdagen.

Jag är glad över att vi i en så pass stor fråga har kunnat ena oss om betänkandet; det finns bara ett par särskilda yttranden, som jag inte anser mig behöva polemisera emot. Därför yrkar jag med det anförda helt enkelt bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Exportdepositioner för skogsprodukter

Föredrogs finansutskottets betänkande 1984/85:11 om ändring i lagen (1984:502) om exportdepositioner för skogsprodukter (prop. 1984/85:92).

Anf. 70 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! I samband med panikpaketet 1984 infördes exportdepositioner för skogsprodukter. Det verkliga om än ej uttalade syftet med den nya lagen var att få billiga lån för att täcka statsskulden eller i varje fall en del av den. De borgerliga partierna varnade för en sådan politik. Ingen bransch skall särbehandlas, eftersom det förrycker en sund utveckling. Systemet med exportdepositioner slår blint och drabbar både företag med god likviditet och företag med dålig.

För att undanröja de värsta skadeverkningarna av de nya bestämmelserna, som väl även regeringen insåg, försågs lagen med dispensregler. I september väntade bortemot 100 företag på dispens, många av dem sedan i början av juni månad. Jag hade själv nöjet att följa ett sådant dispensökande företag, och jag vet att där var fyra månader av inaktivitet när det gällde investeringsverksamheten.

Många företag har alltså tvingats dröja med sina investeringar. Planeringstiden för investeringar – i varje fall byggnadsinvesteringar – är redan alltför lång i vårt land.

Regeringen har nu insett sitt misstag med exportdepositionerna och vet nog att de negativa konsekvenserna inte har varit obetydliga. Efterfrågeläget har dessutom försämrats inom trävaruindustrin. Man föreslår därför att exportdepositionerna skall avskaffas för trävaror. Naturligtvis bör exportdepositionerna avskaffas helt, åtminstone om man vill undgå snedvridande regleringar inom industrin. Lån för att täcka delar av statskulden skall man naturligtvis ta upp på marknadsmässiga villkor.

Jag vill därför tillstyrka reservationen, som har Nils Åsling som första namn. Om vår reservation faller, ansluter vi oss naturligtvis till vad som står under punkt 2 i hemställan, där det ju föreslås åtminstone borttagande av detta med exportdepositioner för trävaror.

Anf. 71 TORSTEN KARLSSON (s):

Herr talman! Under våren 1984 beslutade riksdagen med anledning av de då rådande konjunkturförhållandena om exportdepositioner för skogsprodukter, då motsvarande 3 % av exportvärdet av de skogsprodukter som förs ut ur Sverige under tiden den 1 juli 1984–30 juni 1985.

Sedan dess har den förändringen skett att en oväntat kraftig försvagning av efterfrågan på sågade och hyvlade trävaror under senare delen av 1984 inträtt. Det har alltså skett en kraftig omsvängning under det sista halvåret jämfört med den situation som var rådande när regeringen föreslog de våren 1984 beslutade åtgärderna. Den efterfrågebild som nu råder bedöms stå sig under resten av den tid som åtgärderna skall gälla, alltså fram till den 30 juni i år.

Då förutsättningarna inte längre föreligger, föreslår finansutskottets majoritet att depositionerna skall upphöra att gälla för sågade och hyvlade trävaror och att den sista depositionen skall göras för december 1984. Depositionerna skall alltså slopas fr. o. m. årsskiftet.

Vad beträffar massa- och pappersexporten förutses den öka markant, och lönsamheten i synnerhet för pappersindustrin kommer att bli mycket god. Därför kommer de beslutade åtgärderna att gälla perioden ut.

I reservationen från de borgerliga representanterna i utskottet görs gällande att det hela tiden saknats skäl för de åtgärder som riksdagen beslutade under våren och föreslås att lagen i sin helhet skall avskaffas samt att de i riksbanken inestående medlen omedelbart skall återbetalas.

Det är förvånande att de borgerliga partierna betraktar ekonomin så ensidigt. Deras uppfattning är: får bara marknadsekonomin leva ostörd, leder det till det bästa resultatet för samhällsekonomin. Vi har erfarenheter av borgerlig politik då de borgerliga lät sig ledas av sina dogmer om marknadsekonomin. Under de sex borgerliga år som vi fick uppleva har vi klart fått bevittna vad dessa dogmer ledde till – obalans och tillbakagång i den svenska ekonomin.

När åtgärderna vidtogs i våras skedde det efter det att man kunde skönja resultatet av 1984 års avtalsrörelse – att den skulle hamna på ett par procent mer än vad som var nödvändigt för att klara det uppsatta målet, fyra procents inflation. Man kunde då skönja en stark likviditet inom näringslivet, framför

allt inom skogsindustrin. Produktpriserna inom träindustrin ökade under 1983 med 5–10 % mer än inom den övriga industrin. Då skulle det naturligtvis ha varit väldigt ansvarslöst av regeringen att inte vidta åtgärder för att dämpa det kostnadstryck som kunde ha uppstått när kapacitetsutnyttjandet nått toppen. De goda vinstmöjligheterna hade i väldigt hög grad genererat inflation och löneglidning. I en sådan situation måste naturligtvis varje regering vara uppmärksam, så att åtgärder inte får spridningseffekter på övriga delar av ekonomin.

Jag skulle vilja passa på och ifrågasätta Margit Gennsers påstående att anledningen var att regeringen ville ha billiga pengar för att finansiera budgetunderskottet. Jag vill påpeka för det första att detta inte var avsikten och för det andra att den nuvarande regeringen inte befinner sig i den knipa som de borgerliga regeringarna befann sig i på slutet. Vi har ännu inte haft några besök från Valutafonden eller från några banker för att konstatera hur det ekonomiska läget är sedan den socialdemokratiska regeringen har lyckats föra en mycket framgångsrik politik.

Jag ber att få yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 72 MARGIT GENNSER (m) replik:

Herr talman! Jag skall först göra ett påpekande gällande löneglidningen. Denna har faktiskt varit ovanligt låg i år trots de höga vinsterna. Detta beror på att bl. a. verkstadsindustrin lyckades med en litet större lönedifferentiering än annars. Det finns som sagt undersökningar som visar att löneglidningen hänger ihop med brist på arbetskraft och inte beror på vinsterna.

Vad gäller det där med att låna pengar: Nog har regeringen varit väldigt förtjust i att få billiga pengar! Man har gjort en del regleringar som har haft just detta syfte, t. ex. att försäkringsbolagen måste binda en del av sitt kapital i prioriterade obligationer.

Anf. 73 TORSTEN KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Margit Gennser säger att vi har haft en mycket liten löneglidning under året. Det kan naturligtvis bero på att regeringen på ett beslutsamt sätt har engagerat sig i kostnadsutvecklingen med sådana här åtgärder, och kanske hänger det ihop med det engagemang som regeringen har visat inför avtalsförhandlingarna genom de överläggningar som har hållits med arbetsmarknadens parter. Detta kan ha påverkat utvecklingen.

Anf. 74 MARGIT GENNSER (m) replik:

Herr talman! Naturligtvis kan man ha olika hypoteser.

Jag vill rätta en sak. Jag sade inte att vi hade för liten löneglidning. Jag sade att lönesättningen hade fungerat något bättre i år än tidigare, och då hade vi mindre löneglidning. Det är sannolikt så – jag måste påpeka det – att det

Onsdagen den
16 januari 1985

Exportdepositioner för skogsprodukter

beror på att marknaden har fungerat något bättre, inte på olika samtal mellan olika makthavare.

Anf. 75 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Här har utbrutit en mini-ekonomidebatt mellan Torsten Karlsson och Margit Gennser. Det är naturligtvis befogat, för frågan om exportdepositioner kan inte isoleras från sitt ekonomiska sammanhang. Exportdepositioner är ju en tidigare praktiserad metod, som man kan tillgripa i stabiliseringspolitiskt syfte när situationen är sådan. Man måste emellertid bedöma dem med hänsyn till deras effekt på den ekonomiska politiken och på stabiliseringspolitiken. Det är detta som gör mig så tveksam till en förlängning och ett kvarhållande av exportdepositionerna när det gäller massa- och pappersindustrin.

Jag tror att man vid en närmare analys skall finna att exportdepositionerna i nuvarande läge är ett misstag. De har ingen stabiliseringspolitisk effekt. Det finns ingen anledning att på något sätt konservera denna typ av ingrepp i marknaden, om man inte efter en analys klart kan visa att de har haft stabiliseringspolitiska effekter. Det har från regeringssidan och från majoriteten i finansutskottet inte presenterats ett enda försök till analys i den riktningen. Då är det självfallet så, att åtgärder av den här karaktären är ingrepp i marknaden. Stör skogsindustrins investeringsplanering och investeringsbenägenhet och alltså egentligen inte har någon annan effekt än att de skadar den industri som vi i hög grad har anledning att främja och som under den högkonjunktur vi nu upplever har spelat en stor roll när det gäller att förbättra handelsbalansen.

Dessutom kan jag kanske tillägga, att när man nu väljer att behålla exportdepositionerna på massa och papper, är det ett mycket vitt sortiment med en mycket olikartad marknadsbild som man drabbar. I synnerhet när det gäller papperssortimenten är det ju alldeles uppenbart att marknadsbilden är så pass splittrad att bara detta motiverar att man undantar papperssidan från exportdepositionerna. I fråga om massan är det något annorlunda med tanke på den höga dollarkurs som vi f. n. har.

Summan av detta är naturligtvis att exportdepositionerna bör avskaffas, eftersom det inte finns några stabiliseringspolitiska eller andra argument som stöd för det arrangemanget.

Jag ber att få instämma med Margit Gennser, som har yrkat bifall till reservationen men samtidigt också påpekat att för den händelse reservationen faller accepterar vi utskottets hemställan under punkt 2.

Anf. 76 TORSTEN KARLSSON (s):

Herr talman! Detta är ju en åtgärd som har beslutats för att verka en mycket kort tid i ett konjunkturläge där man kunde konstatera en kraftig prisutveckling och där man också befarade att denna prisutveckling kunde få ogynnsamma effekter när det gällde att begränsa inflationen. Det är naturligtvis mycket svårt att redovisa analyser när det har varit fråga om så kort tid.

Vad vi nu har gjort är att vi har konstaterat utvecklingen när det gäller sågverken. På det området har regeringen handlat och vidtagit de åtgärder som utvecklingen har visat vara nödvändiga. Att då gå in med åtgärder i den övriga delen av skogsindustrin, där det fortfarande föreligger en mycket god konjunktur och god avsättning för produkterna, tycker jag är alldeles onödigt under den korta tid de här åtgärderna skall gälla.

Sedan vill jag framhålla att de beslutade åtgärderna har vidtagits i samband med en hel rad andra åtgärder när det gäller industrin och kommunerna – ekonomisk-politiska åtgärder för att dämpa kostnadsutvecklingen och löneglidningen.

Anf. 77 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Om en administrativ åtgärd av den här karaktären skall bestå, måste väl ändå riksdagen ha garantier för att den fyller ett bestämt syfte. Torsten Karlsson säger att det är svårt att härleda någon effekt av arrangemanget. Ja, det är det. Men vi kan se en uppenbar effekt, nämligen att åtgärden har varit investeringshämmande. Och stabiliseringspolitiskt har den, om man ser till helheten, inte någon märkbar effekt. Alltså har arrangemanget överlevt sig självt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (exportdepositioner för skogsprodukter)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 142 för reservationen av Nils Åsling m. fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Föredrogs

Finansutskottets betänkande

1984/85:12 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1984/85 (prop. 1984/85:25 delvis)

Utskottets hemställan bifölls.

14 § Socialavgifter

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1984/85:13 om socialavgifter.

Anf. 78 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Frågor rörande företagens sociala avgifter är föremål för stort intresse bland ledamöterna, och de har ofta diskuterats i denna kammare. Socialförsäkringsutskottets betänkande nr 13, som vi nu behand-

lar, är baserat på ett stort antal motioner i ärendet. I pressen har den senaste tiden funnits ett stort antal exempel när det gäller de för företagen brännande socialavgiftsfrågorna. Att det är mycket besvärliga frågor det rör sig om framgår klart av det faktum att landets förre justitieminister en tid låg i fejd med riksförsäkringsverket när det gällde sociala avgifter. Det är alltså svårt för den enskilde att verkligen klara av det här besvärliga regelkomplexet.

Det mest skrämmande åskådningsexemplet är kanske fallet med snickaren Elof Hjortberg i Göteborg, som tvingats betala en kollega skatter och sociala avgifter på ca en halv miljon kronor. Detta skulle ha gjort att han tvingats gå i konkurs, om inte företagarförbundet startat en insamling för att rädda företaget. Det som är mest upprörande i detta och liknande ärenden är att det inte räcker med att den anlitate entreprenören är registrerad som arbetsgivare och att han är momsregistrerad. Inte heller hjälper det med ett s. k. civilrättsligt avtal, dvs. att uppdragstagaren i fråga i en skiftlig överenskommelse ikläder sig skyldigheten att betala avgifterna. Man kan inte få ett förhandsbesked om vem som skall stå för avgifterna. Det är först i efterhand som det står klart vem som skall betala dem. De tolkningar som slutligen görs av riksförsäkringsverket och riksskatteverket – lagens långa arm – är utslagsgivande. Dock har det hänt att förvaltningsdomstolarna på senare år har underkänt de krav som har presenterats.

Frågan kompliceras av att sociallagstiftningens och uppborrdslagstiftningens arbetstagarbegrepp inte är desamma. Knuten i den här frågan är vem som är arbetstagarare och vem som är arbetsgivare. Den som är arbetstagarare enligt uppborrdslagstiftningen bedöms regelmässigt som arbetstagarare också enligt sociallagstiftningen, men det motsatta gäller inte alltid. Om man själv försöker ta reda på gällande regler, blir man sannerligen inte klokare. Riksförsäkringsverket ger ut en broschyr om vem som är arbetstagarare och/eller uppdragstagarare, och jag kan där läsa mig till att om jag med min traktor kör i bondens skog, är jag att betrakta som arbetstagarare, men om jag kör med min traktor på bondens åker är jag att anse som arbetsgivare, och då behöver alltså inte avgifter betalas.

Hur i all världen skall småföretagare och jordbrukare våga anlita underentreprenörer, när det kan föra med sig så ödesdigra konsekvenser? Jag är säker på att vårt land har gått miste om åtskilliga arbetstillfällen på grund av de helt orimliga och svårtolkade avgiftsbestämmelserna.

Den 13 januari 1983 fick jag svar av socialministern på en fråga huruvida han var beredd att vidta åtgärder för att åstadkomma klara regler beträffande betalningsskyldigheten för sociala avgifter. Han svarade då att nuvarande regler inte är tillfredsställande, men att socialavgiftsutredningen hade uppdraget att lägga fram ett förslag. Vi var helt överens om att nuvarande förhållanden inte är tillfredsställande.

Detta var två år sedan, men ännu har ingenting hänt. Utskottsmajoriteten gömmer sig bakom att det kommer ett utredningsförslag i början av detta år. Jag vill ställa följande fråga till utskottets talesman: Hur många företag skall tvingas gå under innan något händer här i Sveriges riksdag? Problemen aktualiserades faktiskt redan i slutet av 1950-talet. Det har alltså gått väldigt

många år sedan dess, och många småföretagare har dukat under på grund av de regler som gäller.

Jag anser att SHIO och Företagareförbundet har alldeles rätt i sitt krav att något måste hända omgående. Det bör enligt SHIO räcka att ett företag är momsregistrerat för att uppdragsgivaren skall slippa ställas inför dagens orimliga krav. Detta kan eventuellt kombineras med att underentreprenören är registrerad som arbetsgivare om det finns anställda.

Det finns över huvud taget så mycket samlad erfarenhet i dag att klarare regler borde kunna tillskapas relativt omgående.

Till utskottets betänkande är fogade ett antal reservationer, och jag skall nu, herr talman, övergå till att i huvudsak beröra dessa.

Reservation 2 är en gemensam icke-socialistisk reservation, som gäller kvittningsrätt vid beräkning av pensionsgrundande inkomst. Den s. k. kvittningsrätten avskaffades ju med verkan fr. o. m. 1982 av den socialistiska majoriteten. Följden blev att underskott i en rörelse inte får kvittas mot överskott i en annan rörelse. Samma bestämmelser gäller också beträffande jordbruksfastigheter.

Företagare och jordbrukare har det nu ännu svårare än tidigare att klara upp en besvärlig ekonomisk situation. Det finns många fullt godtagbara skäl till att en företagare bedriver sin verksamhet i olika förvärvskällor, och en företagare skall därför inte missgynnas på det sätt som nu sker vid beräkningen av egenavgifter. Det har inte påvisats några administrativa förenklingar till följd av sloandet av kvittningsrätten.

Vi reserverar oss därför att lagen om beräkningen av pensionsgrundande inkomst bör ändras på så sätt att överskott i en förvärvskälla som gäller jordbruksfastighet eller rörelse skall kunna få kvittas mot underskott i en annan förvärvskälla inom dessa inkomstslag. Vi anser att regeringen snarast bör förelägga riksdagen ett förslag i denna fråga.

Därmed ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 2.

I reservation nr 3, också den en gemensam icke-socialistisk reservation, uttalar vi att det är absolut nödvändigt att klara och entydiga regler skapas med det snaraste vad gäller sociala avgifter. Utredningsarbetet på denna punkt och framför allt det därpå följande beredningsarbetet måste påskyndas, så att förslag till nya regler kan föreläggas riksdagen med det snaraste.

Därmed yrkar jag bifall till reservation nr 3.

Ingrid Hemmingsson kommer att tala för reservation nr 4, som är föranledd av hennes motion om egenavgifter för jordbruks- och skogsbruksinkomster. Jag vill dock redan nu, herr talman, yrka bifall till reservation nr 4.

Till sist några ord om socialavgifterna för personer som arbetar i ett visst nordiskt land men är bosatta i ett annat. Inte minst i mitt län, Värmlands län, finns det många s. k. gränsgångare, dvs. personer som bor i Sverige men arbetar i Norge eller tvärtom. Vad gäller socialförsäkringen för dessa synes nu frågan vara löst genom den nordiska konventionen från 1982: en svensk medborgare som arbetar i Norge skall ha norska socialförsäkringsförmåner och vice versa. Men skattefrågan för dessa medborgare är inte löst.

I det norska socialförsäkringssystemet förekommer ganska betydande egenavgifter, s. k. trygghetsavgifter. Dessa får inte avräknas vid skatteberäkningen här i Sverige, vilket alltså innebär en kännbar skattebörd för den enskilde. Denna fråga faller utanför vårt utskotts arbetsområde. Jag har dock, liksom flera andra, motionerat i frågan, varför den kommer att bli föremål för ytterligare uppmärksamhet.

Därmed, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna och f. ö. till utskottets hemställan.

Anf. 79 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Vi har också från centerpartiet en hel del motioner som behandlas i det betänkande som nu är aktuellt. Jag vill först beröra tre motioner som avlämnades under allmänna motionstiden för ett år sedan och där vi framfört krav på förändringar inom socialavgiftssystemet.

I en partimotion och i en enskild motion har vi lyft fram det förhållandet att småföretag har visat sig ha väsentligt lägre sjukfrånvaro än större företag. Det betyder att de mindre företagen inte belastar sjukförsäkringen i samma utsträckning som stora företag, med sin högre sjukfrånvaro. Det är inte det enda konkreta exemplet som visar fördelarna med småskalighet. Det finns många andra fördelar i ett småskaligt system, även när det gäller företagssektorn.

Orsakerna till att sjukfrånvaron visat sig vara lägre i det lilla företaget kan man naturligtvis spekulera över. Det finns en känsla för att man bättre hänger ihop med sitt företag, man känner större ansvar för det och trivs också bättre i det lilla företaget. I det större företaget kan det vara så att man känner sig mer anonym och inte har samma känsla av samhörighet med företaget. Det skapar en otrivsam arbetsmiljö, och på så sätt blir också sjukfrånvaron större. Det är bara några av de tänkbara förklaringarna till detta förhållande. Statistiken visar klart och tydligt att sjukfrånvaron är lägre i det mindre företaget.

Lägre sjukfrånvaro betyder att företaget utnyttjar sjukförsäkringssystemet i mindre utsträckning, och det leder då tanken till att det lilla företaget skulle kunna vidkännas en kostnad för socialförsäkringsavgiften som är lägre. Det är just detta som vi har fört fram i motionerna. Detta skäl skulle dessutom kunna förstärkas med att förslaget också skulle stimulera till ett betydligt större småföretagstänkande. Det är inte lika bekymmersamt med ekonomin för småföretag om de skulle kunna tillerkännas en lägre försäkringsavgift.

Vi föreslår här – av administrativa och byråkratiska skäl – en 5-procentig sänkning av avgiftsuttaget för de första 15 anställda i företaget. Det är möjligt att man kan hitta vägar så att detta begränsas till enbart anställda upp till 15 stycken. Förslaget gäller också egenföretagare, som skulle få denna fördel beträffande sjukförsäkringsavgiften.

Tyvärr får vi inte heller i år gehör för detta förslag, utan vi är ensamma om reservationen, där vi tillstyrker motionerna 1190 och 2229, av de skäl som jag här har anfört.

I den tredje motionen, av Stig Josefson m. fl., tas upp problemet för företagare med låga inkomster som har fått vidkännas en kraftig ökning av ATP-avgiften. Den omläggning som gjordes 1981 för att förenkla administrationen fick den olyckliga följden att just företagare med låga inkomster fick ännu lägre disponibel inkomst.

Vidare föreslås i motionen att arbetsgivaravgiften bör slopas för ersättning till ungdomar under 16 år. Detta skulle gynna ungdomar som främst sysselsätts i feriearbete. Det skulle göra det bättre för dessa ungdomar, och arbetsgivarna skulle få större möjligheter att anställa ungdomar för feriearbete.

Utskottsmajoriteten skyller på ökade administrativa svårigheter med att genomföra en förändring av nuvarande system. Det innebär att utskottet inte ens vill pröva denna väg för att skapa sysselsättning åt ungdomar under 16 år.

När det gäller det höga ATP-uttaget för småföretagare finns det också en stor mängd exempel som visar de orättvisor som drabbar just dessa personer, men det kan jag återkomma till senare.

Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

När det gäller reservationerna 2 och 3 vill jag instämma i det som Gullan Lindblad har anfört. I dessa reservationer yrkas också bifall till motioner från centerpartiet.

Socialavgiftsutredningen har i uppdrag att utreda arbetstagarbegreppet och uppdragstagarbegreppet, och vi hoppas verkligen att den kommer med ett resultat snarast. Problemet är verkligen akut, och det kanske har sin betydelse att pressen har uppmärksammat de problem som drabbar helt oskyldiga människor som inte har kunna klargöra vem som är arbetsgivare och vem som är uppdragstagare. Jag skickar med hälsningen att detta utredningsarbete bör ske mycket skyndsamt.

Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 3 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 80 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Under senare år har det fattats ett antal beslut här i riksdagen i syfte att förenkla reglerna för beräkning och uttag av arbetsgivaravgifter och egenavgifter samt för att göra reglerna enhetligare. Det har varit bra och nödvändigt att detta har skett. I detta betänkande behandlas ett antal motioner med krav på att avgiftsuttaget i vissa fall skall minskas. Utskottsbehandlingen har utmynnat i fyra reservationer, och talare har här pläderat för tre av dem, som jag också skall beröra.

I reservation nr 1 framhålls att sjukfrånvaron enligt statistiken är väsentligt lägre i småföretagen än i de stora företagen och att detta i praktiken innebär att småföretagen tvingas subventionera de större företagen. Därför kräver reservanterna att sjukförsäkringsavgifterna generellt sänks med 5 % för de 15 först anställda. Vidare kräver reservanterna att avgiftsuttaget för egenföretagare med låga inkomster reduceras och att arbetsgivaravgift för arbetstagare under 16 år inte bör utgå.

Beträffande detta att småföretagen skulle ha en lägre sjukfrånvaro än stora

företag är det kanske riktigt rent statistiskt. Men det finns stora variationer mellan de enskilda företagen, och det gäller både de stora och de små företagen. Ett sådant här system skulle alltså inte bli särskilt rättvist, och det skulle dessutom bli administrativt mycket svårhanterligt. Samma sak gäller vid reducerandet av avgiftsuttaget för egenföretagare med låga inkomster och vid slopandet av avgifter för arbetstagare under 16 år. Detta är förknippat med så stora administrativa problem och kostnader att det inte kan anses stå i någon rimlig proportion till det man avser åstadkomma. Jag yrkar avslag på reservation nr 1.

I reservation nr 2 tar man på nytt upp frågan om den slojade kvittningsrätten mellan olika förvärvskällor. Reservanterna framhåller nu liksom tidigare att den borttagna kvittningsrätten medfört att en jordbrukare eller en annan företagare fått det än svårare än tidigare att klara upp en genom underskott i en verksamhetsgren uppkommen situation. Reservanterna kräver att lagen om beräkning av pensionsgrundande inkomst ändras så att överskott i en förvärvskälla inom inkomstslagen jordbruksfastighet eller rörelse får kvittas mot underskott i annan förvärvskälla inom nämnda inkomstslag.

Sedan kvittningsrätten slopades 1981 har riksdagen vid flera tillfällen behandlat motionsyrkanden av samma innebörd som det nu aktuella och avslagit dem med motiveringen att det inte kan godtas att en försäkrads framtida pension skulle kunna begränsas genom möjligheten till kvittning vid beräkning av den pensionsgrundande inkomsten. Utskottsmajoriteten anser att det inte heller nu finns någon anledning för riksdagen att frångå detta ställningstagande.

Jag yrkar avslag på reservation nr 2.

Reservation nr 3 tar upp arbetstagar- och uppdragstagarbegreppet i sociallagstiftningen. Reservanterna påpekar de allvarliga svårigheter som de föreliggande oklarheterna ger upphov till. Man vill att utredningsarbetet skall påskyndas så att ett förslag till nya regler kan föreläggas riksdagen med det snaraste.

Utskottsmajoriteten är väl införstådd med de gränsdragningsproblem som nuvarande avgiftsbestämmelser kan ge upphov till. Det låg mycket i de exempel som Gullan Lindblad gav från talarstolen. Här är vi nog överens med reservanterna. Men enligt vad vi har erfarit kommer socialavgiftsutredningen redan i februari att redovisa ett betänkande om bl. a. de aktuella gränsdragningsproblemen. Man kommer också att ta upp frågan om införande av ett förhandsbesked på det här området. Med anledning av dessa upplysningar anser utskottsmajoriteten att något särskilt påpekande från riksdagens sida inte är påkallat, utan att utredningens förslag i den ordning som är vanlig här i riksdagen bör avvaktas.

Jag yrkar avslag på reservation nr 3.

Till reservation nr 4 ber jag, herr talman, att få återkomma.

Anf. 81 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Nils-Olof Gustafsson berömmar socialdemokratin när det gäller att vi har fått förenklade regler för uttag av socialavgifter. Ja, så långt är

allt gott och väl. Men jag vill erinra om att de ändrade uppbördsterminerna för företagen betyder ökade kostnader under ett år på ca 3 miljarder kronor. Jag är inte så övertygad om att småföretagen, som har drabbats särskilt hårt av detta, tycker att reglerna var så bra.

När det gäller reservation nr 2 kommer verkligen den socialdemokratiska "pappa-vet-bäst-attityden" fram i sin prydno – att riksdagen inte kan godta att den försäkrades framtida pension blir försämrad om man skulle få göra denna kvittning. Jag antar att varje företagare är helt medveten om sina handlingar och att man, om man gör dessa avdrag, också är medveten om vad det kan betyda för den kommande pensionen. Därvidlag skall inte vi här i riksdagen vara några förmyndare.

Beträffande reservation nr 3 är jag tacksam att Nils-Olof Gustafsson förklarar sig överens med oss reservanter. Men tyvärr måste man säga, Nils-Olof Gustafsson, att medan gräset gror dör kon. Här måste det skyndas på. Jag vill då fråga Nils-Olof Gustafsson om han är beredd, när socialavgiftsutredningens förslag nu tycks komma redan i februari, att skynda på remissarbetet. Här finns så många värdefulla erfarenheter redan att det inte behövs något långt och segdraget remissförfarande. Kan vi få ett besked på den punkten?

Anf. 82 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill gå tillbaka till reservation 1, där vi tar upp förslaget om sänkning av sjukförsäkringsavgiften för småföretag. Nils-Olof Gustafssons bemötande på den punkten visar tydligt att det inte finns någon vilja att försöka finna en framkomlig väg för att gynna småföretagsamheten på detta sätt eller att åstadkomma rättvisa genom att ge denna fördel till de små företagen.

När det sedan gäller avgiftsuttaget för egenföretagare kan jag som exempel nämna en kvinna, en småbrukarhustru, som tjänade 4 375 kr. på att sälja egenhändigt odlade grönsaker. Hon krävdes på egenavgifter om 1 358 kr. plus straffränta. Det är just den gruppen av människor som missgynnas starkt av det system vi i dag har. Man borde där kunna visa vilja att åstadkomma en förbättrad situation för den här kvinnan. Hon betalar avgift för något som hon aldrig kommer att kunna dra nytta av, såvida hon inte har andra inkomster. För att få ATP-poäng måste hon ha en årsinkomst som överstiger basbeloppet med 100 kr. Där har hon alltså ingenting att hämta tillbaka. Hon får heller inte mer än 8 kr. om dagen som hemmamaka – åtminstone inte enligt tidigare regler. De pengar som hon betalar in går således till den gemensamma potten.

På samma sätt drabbas andra grupper av småföretagare, och jag tycker att man borde se på just detta förhållande, som är upprörande för den som berörs. Företagare med nystartade företag och små inkomster drabbas av samma system.

I svar på frågor har både finansministern och socialministern förklarat att de kanske i viss mån förstår problemet, men de visar ingen vilja att göra något åt detta. Det är bara att beklaga!

Anf. 83 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! När det gäller kvittningsrätten berör reservanternas här envist de konsekvenser som ett kvittningsförbud får för avgiftsberäkningen. Men vi i utskottsmajoriteten anser att det viktigaste är att den försäkrade för sin framtida trygghets skull får en så hög pensionsgrundande inkomst som möjligt, och vi gör bedömningen främst utifrån den utgångspunkten.

När det sedan gäller småföretagen och arbetsmiljön går det inte att generalisera! Det finns småföretag med urusel arbetsmiljö och mycket hög sjukfrånvaro, och det finns storföretag som är ett föredöme när det gäller arbetsmiljön. Det vet alla som har arbetat med dessa frågor.

Som skäl för kraven i motionerna och reservationen åberopas främst att man vill åstadkomma rättvisa mellan företagsgrupperna. Jag kan inte på något sätt inse det rättvisa i att ett litet företag med dålig arbetsmiljö och hög frånvaro skulle premieras för det – vilket skulle kunna bli fallet om man inför en generell bestämmelse.

Jag har sagt, och det kan jag upprepa, att vi nog är överens om det nödvändiga i ett klarläggande vad gäller begreppen arbetstagar och uppdragstagar. Men vi vet att vi nu har en regering som arbetar så snabbt det går med dessa frågor. De är mycket komplicerade, och det måste få ta sin tid att lösa dem.

Vi vet att en utredning kommer att läggas fram i februari – alltså om bara några veckor. Jag tar för givet – och förlitar mig på – att regeringen inte vilar på hanen när det gäller att lösa de här besvärliga frågorna.

Anf. 84 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Nils-Olof Gustafssons inlägg visar att vi har väldigt skilda bedömningar när det gäller människors egna möjligheter att bestämma vad som är bäst för dem. En socialdemokrat anser att vi här i riksdagen skall avgöra vad som är bäst – detta skulle alltså vara det bästa för hans trygghet. Vi menar att detta kan Andersson och Pettersson själva mycket väl bedöma. Vi anser det självklart att denna kvittningsrätt skall återinföras i samma form som tidigare.

Nils-Olof Gustafsson förlitar sig på att hans egen regering arbetar snabbt. Jag är rädd för att det blir en lång remissomgång, som det brukar bli. Men jag är också övertygad om att så brännbart, så hett som detta ämne är kommer riksdagens ledamöter att fara fram med blåslampa för att det verkligen skall bli ett resultat.

Anf. 85 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Det är intressant att lyssna till Nils-Olof Gustafssons försvar för att man inte vill ta tag i frågan om sänkta arbetsgivaravgifter. När det gäller generella stöd tvekade man inte från socialdemokraternas sida att sänka arbetsgivaravgiften i hela Norrbotten. Men situationen var ju märkbart annorlunda vid kusten av Norrbotten och i inlandet. Där fanns inte dessa skäl att anföra. Dessa skäl kanske inte heller finns att anföra när det gäller småföretagen. Jag vet att det kan finnas småföretag som har bekymmer med

en hög sjukfrånvaro, men rent generellt har vi ju statistik som visar att det förhåller sig på det här viset. Det tycker jag också är ett skäl för att man skulle kunna visa litet positiv vilja i detta fall.

Nr 62

Onsdagen den
16 januari 1985

Anf. 86 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan bara hålla med Gullan Lindblad när hon säger att vi gör skilda bedömningar av vad som är bra för människorna – så är det givetvis. Vi har gjort politiska ställningstaganden som vi får stå för.

Beträffande differentieringen av sjukförsäkringsavgifterna vill jag bara säga att det alldeles säkert finns skäl – kanske t. o. m. mycket goda skäl – att på olika sätt stödja småföretagen, speciellt i glesbygden. Jag håller med om det. Men att åstadkomma detta genom förändringar i socialavgiftssystemet, vilket skulle bli både orättvist – som jag ser det – och administrativt krångligt, kan inte vara någon framkomlig väg att lösa problemen för småföretagen.

Socialavgifter

Anf. 87 INGRID HEMMINGSSON (m):

Herr talman! De regler som i dag gäller för beräkning av egenavgifter vid skogsavverkning leder till orimliga konsekvenser. I reservation 4 påpekar vi detta, och jag yrkar där bifall till motion 1587.

Dagens system får till följd att en skogsägare undviker att arbeta i den egna skogen, eftersom han då riskerar att få betala egenavgift även på inkomster från objekt där han inte har engagerat sig, t. ex. vid försäljning av rotposter. Om en skogsägare under ett år har sålt en rotpost behöver han inte betala egenavgift på inkomsten. Men om han samtidigt under året har avverkat fröträd eller gjort en gallring och därigenom genom eget arbete fått en inkomst från virkesförsäljning, då får skogsägaren betala egenavgift på hela nettoinkomsten under året, inkl. den som kommer från rotpostförsäljningen.

Detta är ett helt orimligt system, och det leder till att en jord- och skogsbrukare inte anser sig ha råd att arbeta i den egna skogen.

Jag har i motionen påpekat att egen verksamhet på skogsfastigheter i stället bör uppmuntras dels för att öka sysselsättningen, dels för att avhjälpa det gallringsbehov som finns i skogen. Därför bör egenavgiften för jord- och skogsbrukare renodlas så att enbart självverksamhet utgör underlag för denna avgift. Detta är av särskilt stor betydelse i landets norra delar, där kombinationssysselsättningen skog och jord är vanlig och nödvändig, därför att brukningsenheterna är så små att enbart jordbruket inte skulle kunna försörja en familj. Det är orimligt att en ekonomisk sanktion skall drabba den som sköter sin egen skog. Den egna insatsen består ofta av någon typ av skogsvård. Men så snart den ger en inkomst blir skogsbrukaren hårt drabbad.

Utskottsmajoriteten har avstyrkt motionen och hänvisar till betänkandet 1983/84:3 och en departementspromemoria, vars innehåll varit föremål för beredning inom regeringskansliet.

Jag vill understryka att innehållet i den promemorian är ett helt annat än vad som åsyftas i min motion. I promemorian föreslås bl. a. att intäkter vid rotpostförsäljning, som i dag inte belastas av egenavgift, i fortsättningen skall utgöra underlag för en grundavgift på 20 %. Man vill alltså lösa problemet

genom att öka pålagorna och därmed minska lönsamheten för alla kategorier och på det sättet skapa "rättvisa". Jag anser att den metoden är fullständigt felaktig. Det finns tecken som tyder på att även beredningen i departementet kommit till samma slutsats, eftersom ingenting har hänt. Utskottsmajoriteten skriver att frågan fortfarande är under beredning i regeringskansliet och att man därför avstyrker motionen.

Hela denna fråga om hur egenavgiftsuttaget skall ske kräver en snabb lösning, eftersom det nuvarande systemet skapar krångel och byråkrati. Och – vad ännu värre är – den skogs- och jordbrukare som inte är insatt i hur systemet fungerar kan komma i en ogynnsam ekonomisk situation, som han inte har någon som helst möjlighet att förutse. Ett krav som varje medborgare har rätt att ställa är att regler och förordningar skall vara av den arten att var och en kan förutse konsekvensen av sitt handlande.

Herr talman! Härmed yrkar jag bifall till reservation 4 och även till de övriga reservationerna som de moderata utskottsledamöterna undertecknat.

Anf. 88 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Vi har egentligen inte sakbehandlat den här motionen i utskottet. Vi har helt enkelt inte haft ett sådant beslutsunderlag. Jag tänker därför inte gå in i någon debatt i detalj om motionen och reservationen.

Vad vi vet är att denna fråga nu bereds i regeringskansliet och att riksdagen därför i vanlig ordning bör avvakta detta förslag. Det är en gammal god praxis att arbeta på det sättet här i riksdagen, och vi bör fortsätta att arbeta så.

Jag vet inte vad ett kommande regeringsförslag kommer att innehålla. Det får vi se när förslaget ligger på riksdagens bord. Det finns alla möjligheter för motionären och för reservanterna att återkomma när propositionen framlagts, om de då finner anledning att göra det.

Jag yrkar avslag på reservation 4 och bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 89 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Denna beredning i regeringskansliet har i alla fall pågått i minst ett år. Därför kan man fråga sig: Hur länge skall det här ärendet beredas? Gullan Lindblad sade i sitt anförande att medan gräset växer dör kon. Det talesättet passar även in på den här situationen.

Egentligen har jag i mitt anförande bara pekat på en del av de missförhållanden som dessa bestämmelser förorsakar. Än svårare blir det att överblicka den här lagstiftningen och dess ekonomiska konsekvenser om det är flera delägare i en fastighet, varav en är brukare och kanske gör en egen arbetsinsats. Då räknas de övriga delägarna som passiva, men de drabbas också av en del av egenavgiften. Men i de fall där alla tre är passiva drabbas ingen av egenavgiften, om man har sålt en ropost tillsammans under året. Här gäller det alltså verkligen att hålla reda på vad de andra delägarna sysslar med.

Så här får inte en lagstiftning se ut, och man kan inte bara skylla på att

frågan bereds och att man inte vet vad ett förslag kommer att innehålla. Det är ju omöjligt för vanliga människor att överblicka konsekvenserna. Och situationen förbättras inte genom att man höjer avgiften för alla, så att alla får det lika illa ställt.

Därför är det riktigt, som det anges i motionen och i reservationen, att man bör utgå ifrån att endast den egna arbetsinsatsen skall utgöra underlag för egenavgift. Det bör vara den rimliga slutsats som man kommer fram till och som man kan arbeta vidare med.

Anf. 90 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I socialförsäkringsutskottets betänkande nr 13 behandlas bl. a. en partimotion från centern där det begärs klarare och mera entydiga regler när det gäller företagens arbetsgivaransvar för skatter och avgifter och att förslag snarast framläggs för riksdagen. Yrkandet följs upp i den till utskottsbetänkandet fogade reservation 3.

Denna fråga har ofta behandlats i riksdagen. Själv har jag ett flertal gånger motionerat om åtgärder för att klara regler skulle utformas om vem som har ansvaret för inbetalning av skatter och avgifter inom det område som berörs i motionen. Trots åtskilliga försök i riksdagen och genom riksförsäkringsverket har jag inte kunnat få något besked som klart anger var gränsen går och vem som har ansvaret när det gäller inbetalning av arbetsgivaravgifter och skatter.

Under den senaste månaden har i pressen skildrats ett flertal fall som på nytt understryker behovet av åtgärder, och snabba åtgärder, för att åstadkomma enhetliga och klara bestämmelser på detta område. Fallet Hjortberg har nog upprört de flesta.

Hjortberg driver en snickeriverkstad och hade vid ett tillfälle anlitat ett annat snickeriföretag för att klara ett leveransavtal. Hjortberg hade kontrollerat att nämnda företag var momsregistrerat men har nu råkat mycket illa ut därför att han inte också kontrollerat om denne företagare hade att betala B-skatt.

Det anlitade företaget gick i konkurs, och det visade sig att ägaren inte har fullgjort sin skyldighet beträffande inbetalning av skatt och arbetsgivaravgifter. Nu krävs Hjortberg på inbetalning av skatter på 287 000 kr. och riskerar krav på inbetalning av arbetsgivaravgifter till ett nästan lika stort belopp.

Jag har skildrat detta exempel just för att visa nödvändigheten av att förslag snarast framläggs, så att något som detta kan undvikas i framtiden. Riksdagen beslöt i samband med den s. k. angiverilagen att en villaägare eller lägenhetsinnehavare som kontrollerar om uppdragsgivaren har B-skatt eller är momsregistrerad är skyddad mot sådana efterräkningar som drabbat Hjortberg. Jag kan inte förstå varför man inte snabbt skall kunna genomföra något liknande också för företagarna. Det är orimligt att företagarna skall leva i ovisshet och inte kunna få ett besked om hur bestämmelserna skall tolkas.

Utskottsmajoriteten är överens med reservanterna om att gränsdragningsproblem finns, och det har också påtalats här av utskottsmajoritetens

talesman. Men man är inte beredd att snabbt vidta åtgärder för att rätta till det hela.

När man ser vilka konsekvenser som kan uppstå – det har framgått så klart under den senaste tiden att det inte behöver nämnas ytterligare – tycker jag att det borde vara en självklar sak för riksdagen att så snart som möjligt försöka rätta till bristerna. Man säger nu att det kommer en utredning i februari. Enligt reservationen sade man också för ett år sedan att det skulle komma ett utredningsförslag, men det har fortfarande inte kommit.

Med hänsyn till vad som har kommit fram under de senaste månaderna anser jag att det skulle vara en rimlig begäran att vi alla här i riksdagen ställde oss bakom det förslag som framläggs i reservation 3. Det borde inte vara någon prestigeförlust för utskottsmajoriteten, om man snabbt ville uppmana regeringen att snarast förelägga riksdagen förslag till nya regler, som kan göra att vi undviker sådana händelser som har påtalats i denna debatt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 3.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (nedsatt avgiftsuttag i vissa fall)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 47 för reservation 1 av Karin Israelsson m. fl.

Mom. 2 (kvittningsrätt vid beräkning av pensionsgrundande inkomst)

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 137 för reservation 2 av Nils Carlshamre m. fl.

Mom. 3 (arbetstagar- och uppdragstagarbegreppet i sociallagstiftningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (egenavgifter för vissa jordbruks- och skogsbruksinkomster)

Utskottets hemställan bifölls med 195 röster mot 91 för reservation 4 av Nils Carlshamre m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

15 § Föredrogs

Näringsutskottets betänkande

1984/85:14 Riksdagens revisorers förslag angående nämnden för fartygskreditgarantier (förs. 1984/85:7)

Utskottets hemställan bifölls.

16 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1984/85:393 av *Karin Ahrland* och *Lars Ernestam*
Minoritetsskyddet i riksdagsordningen1984/85:394 av *Kerstin Anér* och *Kerstin Ekman*
Behandlingen av avlidens aska1984/85:395 av *Marianne Karlsson*
Upplåtelse av riksdagens plenisal1984/85:396 av *Marianne Karlsson*
Riksmötets öppnande1984/85:397 av *Marianne Karlsson*
Rättelse då myndighet förfarit felaktigt1984/85:398 av *Marianne Karlsson*
Riksdagsvalens 4-procentsspärr1984/85:399 av *Gunnel Liljegren m. fl.*
Ansvaret för kabel-TV-sändningar1984/85:400 av *Per-Olof Strindberg*
Brevröstning för utlandssvenskar1984/85:401 av *Jörn Svensson m. fl.*
Åtgärder mot privatisering av kommunal verksamhet1984/85:402 av *Rune Torwald* och *Ingemar Hallenius*
Väljaropinionsundersökningar utförda av SCB, m. m.1984/85:403 av *Olle Aulin*
Slopande av skatten på kassetband1984/85:404 av *Anita Bråkenhielm*
Skatteavdrag för adoptionskostnader1984/85:405 av *Per-Ola Eriksson*
Reglerna om reducerad fordonsskatt1984/85:406 av *Gunnel Jonäng*
Reglerna om reducerad fordonsskatt1984/85:407 av *Marianne Karlsson*
Förbud mot försäljning av snabbvinsatser1984/85:408 av *Marianne Karlsson*
Särskilda skattekonton för idrottsmän1984/85:409 av *Marianne Karlsson*
Uppbörden av skatter och socialavgifter1984/85:410 av *Gullan Lindblad*
Slopande av skatten på kassetband

- 1984/85:411 av *Martin Olsson* och *Sigvard Persson*
Översyn av bevissäkringslagen
- 1984/85:412 av *Bengt Silfverstrand m. fl.*
Översyn av beskattningsreglerna för stiftelser
- 1984/85:413 av *Kenth Skårvik* och *Börje Stensson*
Taxeringsvärdena på fastigheter i kustområden
- 1984/85:414 av *Rune Torwald* och *Ingvar Karlsson* i Bengtsfors
Reglerna för extra skatteavdrag vid sjukdom
- 1984/85:415 av *Sven Henricsson*
Förstärkta resurser för polisens trafikövervakning
- 1984/85:416 av *Per Olof Håkansson m. fl.*
Ändring i lagen om TV-övervakning
- 1984/85:417 av *Per Israelsson m. fl.*
Ökat anslag till kriminalvården m. m.
- 1984/85:418 av *Marianne Karlsson*
Utformningen av pass, m. m.
- 1984/85:419 av *Marianne Karlsson*
Rattonykterhet m. m.
- 1984/85:420 av *Karin Ahrland m. fl.*
Ökat stöd till Afghanistan
- 1984/85:421 av *Lars Werner m. fl.*
Ökat stöd till Etiopien
- 1984/85:422 av *Bengt Westerberg m. fl.*
Ändring i vapenfrilagen
- 1984/85:423 av *Karin Ahrland* och *Jan-Erik Wikström*
Viss ändring av reglerna om folkpension
- 1984/85:424 av *Ove Eriksson*
Viss översyn av reglerna om beräkning av sjukpenning
- 1984/85:425 av *Ove Eriksson m. fl.*
Egenavgifter på skogsinkomster
- 1984/85:426 av *Margó Ingvardsson m. fl.*
Bil som tekniskt hjälpmedel för handikappad
- 1984/85:427 av *Sten Svensson*
Värdet av naturaförmåner vid fastställande av socialavgifter
- 1984/85:428 av *Rune Torwald* och *Jan Hyttring*
Arbetsgivaruppgifterna från småföretagare

1984/85:429 av *Kerstin Anér* och *Hans Petersson* i Röstånga
Villkoren för obduktion

1984/85:430 av *Gunnel Jonäng*
Förbättrad medicinteknisk säkerhet

1984/85:431 av *Inga Lantz m. fl.*
Bättre förhållanden för vissa handikappgrupper

1984/85:432 av *Gunnel Liljegren m. fl.*
Ansvaret för betal-TV

1984/85:433 av *Margareta Palmqvist m. fl.*
Inrättande av ett invandramuseum

1984/85:434 av *Ulla Tillander m. fl.*
Ökad medelstillelning till Nämnden för svenskt-amerikanskt forskarutbyte

1984/85:435 av *Bo Lundgren m. fl.*
Lokalisering till Kristianstad av den föreslagna plast- och gummiindustri-
linjen

1984/85:436 av *Martin Olsson* och *Rune Torwald*
Ändrade regler för intagning till högskolan

1984/85:437 av *Ulla Tillander*
Statsbidraget till svensk undervisning i utlandet

1984/85:438 av *Thorbjörn Fälldin m. fl.*
Förbättring av järnvägstrafiken

1984/85:439 av *Thorbjörn Fälldin m. fl.*
Trafikpolitiken

1984/85:440 av *Sven Henricsson*
Upprustning av vägnätet i anslutning till järnvägssträckan Forsmo–Hoting,
m. m.

1984/85:441 av *Rune Torwald* och *Ivar Franzén*
Bättre cykelbelysning

1984/85:442 av *Rune Torwald m. fl.*
Kollektivtrafikens roll i samhället

1984/85:443 av *John Andersson*
Stödet till byggande av skogsvägar, m. m.

1984/85:444 av *Maja Bäckström* och *Bengt Silfverstrand*
En översyn av organisationen för naturvård

1984/85:445 av *Per Olof Håkansson m. fl.*
Bekämpning av björnlokan

1984/85:446 av *Kurt Ove Johansson* och *Lars-Erik Lövdén*
Ökad forskning rörande skogsbruket i södra Sverige

1984/85:447 av *Rune Torwald* och *Birgitta Hambræus*
Skyldigheten att anlägga ny skog

1984/85:448 av *Per Olof Håkansson* och *Oskar Lindkvist*
Åtgärder för ett förbättrat låsskydd

1984/85:449 av *Ove Karlsson m. fl.*
Stöd till skinnindustrin

1984/85:450 av *Hugo Bergdahl*
Stödområdesplacering av vissa kommuner i Västmanlands län

1984/85:451 av *Lennart Brunander* och *Inger Josefsson*
Bidraget till arbetshandikappad

1984/85:452 av *Ulf Adelson m. fl.*
Den demokratiska rättsstaten

1984/85:453 av *Ulf Adelson m. fl.*
Slopande av MBL-förhandling vid behandlingen av regeringsärenden

1984/85:454 av *Ulf Adelson m. fl.*
Ökad rättstrygghet

1984/85:455 av *Ulf Adelson m. fl.*
Avskaffande av lagen mot skatteflykt, m. m.

1984/85:456 av *Ulf Adelson m. fl.*
Förbud mot generalklausuler i viss lagstiftning

1984/85:457 av *Paul Lestander m. fl.*
Höjd produktionsavgift på vattenkraft, m. m.

1984/85:458 av *Paul Lestander m. fl.*
Inrättande av regionala samhällsfonder

1984/85:459 av *Sten Svensson* och *Anders Björck*
Slopande av skatten på kassetband

1984/85:460 av *Sten Svensson* och *Anders Björck*
Slopande av kompensationen till upphovsrättsinnehavare i fråga om kassetinspelningar

1984/85:461 av *Rune Torwald m. fl.*
Statliga lån för anskaffning av fartyg

1984/85:462 av *Rune Torwald m. fl.*
Beskattningen av partrederiverksamhet, m. m.

1984/85:463 av *Rune Torwald m. fl.*
Bilismens roll i samhället

1984/85:464 av *Rune Torwald m. fl.*

Fordonsbeskattningen, m. m.

1984/85:465 av *Bertil Måbrink*

Industrisatsningen i Blekinge län

1984/85:466 av *Bertil Måbrink*

Översyn av de militära skyddsområdena i Blekinge län

1984/85:467 av *Bertil Måbrink*

Högskoleutbildning i Blekinge

1984/85:468 av *Bertil Måbrink*

Vissa järvägssträckor i Blekinge län

1984/85:469 av *Bertil Måbrink*

Ett havsforskningslaboratorium i Karlskrona, m. m.

1984/85:470 av *Lars Werner m. fl.*

Bostadspolitiken

1984/85:471 av *Lars Werner m. fl.*

Skärpt realisationsvinstbeskattning på fastigheter

Nr 62

Onsdagen den
16 januari 1985

*Meddelande om
interpellationer*

17 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 16 januari

1984/85:85 av *Thure Jadestig* (s) till kommunikationsministern om ändrad lagstiftning för A-traktorer:

I Västmanlands län har under år 1984 inträffat två mycket allvarliga olyckor vid färd med A-traktorer, i båda fallen förda av ungdomar 16 år gamla. Den ena olyckan inträffade den 8 juni 1984 i Sala. En yngling avled påföljande dag av de skador han ådrog sig vid olyckan. Den andra olyckan inträffade den 31 december 1984 i Hållstahammar. Fyra ungdomar blev mycket svårt skadade och tre blev lindrigt skadade. Härutöver är inom länet flera andra trafikolyckor kända där A-traktorer varit inblandade.

En A-traktor får framföras av den som fyllt 16 år. Därutöver krävs endast att sökanden genomgår ett teoretiskt förarprov. Traktorn får inte vara konstruerad så att den kan framföras med högre hastighet än 30 km/tim. Det är emellertid känt att det inte krävs något avancerat tekniskt kunnande för att manipulera växellådan så att fordonet går lika fort som ursprungsbilen. Sådana fall är inte ovanliga.

De olyckor som inträffat med dessa "traktorer" ger anledning till stark kritik mot gällande lagstiftning. Det måste från trafiksäkerhetssynpunkt anses helt förkastligt att en 16-åring med traktorkort tillåts att på allmän väg –

*Meddelande om
frågor*

ofta inom tättbebyggt samhälle – föra ett tungt lastfordon som enligt vissa regler ombyggs till fordonstypen motorredskap med syfte att vara en hjälp i bl. a. jordbruket.

Avser kommunikationsministern att vidta åtgärder i den aktuella trafiklagstiftningen beträffande A-traktorerna?

1984/85:86 av *Margaretha af Ugglas* (m) till utrikesministern om de politiska förhållandena i Vietnam:

Utrikesminister Bodström har gjort en officiell resa i Sydostasien. Han har därvid besökt bl. a. Vietnam och Thailand. I Hanoi har diskussioner förts såväl om den vietnamesiska ockupationen av Kampuchea som om det svenska biståndet till Vietnam.

Mot bakgrund av ovanstående hemställs att till utrikesministern få ställa följande frågor:

1. Hur bedömer utrikesministern utsikterna för en demokratisk utveckling i Vietnam?
2. När kommer ett tillbakadragande av de vietnamesiska trupperna i Kampuchea att ske?
3. När kommer det svenska biståndet till Vietnam att avvecklas?

18 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 15 januari

1984/85:351 av *Bertil Jonasson* (c) till jordbruksministern om missvisande uppgifter från statliga myndigheter till massmedia:

Livsmedelsverket och naturvårdsverket har genom skrämselfpropaganda i massmedia avsevärt försvårat avsättningen av fullt godkänd insjöfisk. Svartlistning genomförs av sjöar där kvicksilverhalten uppgår till 0,9 mg/kg. De högsta uppmätta värdena i sjöar där yrkesmässigt fiske bedrivs är i

Mälaren	0,3 mg/kg
Hjälmaren	0,25 mg/kg
Vänern norra	0,65 mg/kg
Vänern södra	0,4 mg/kg

Vill jordbruksministern medverka till att statliga myndigheter inte i massmedia utan urskillning för ut uppgifter som ger en ofullständig bild av de verkliga förhållandena och därmed skadar en hel näring?

1984/85:352 av *Jan-Erik Wikström* (fp) till utrikesministern om principerna för användningen av biståndsmedel:

Enligt uppgifter i dagspressen har regeringen beslutat att med biståndsmedel betala 70 milj. kr. i skulder som Vietnams regering haft till svenska företag. Dessförinnan har tydligen SIDA avböjt att medverka till ett sådant beslut. Mot bakgrund av detta vill jag fråga utrikesministern:

Vilka principer gäller för beslut om betalning med biståndsmedel av skulder från utvecklingsländer till svenska företag?

1984/85:353 av *Arne Andersson* i Gamleby (s) till kommunikationsministern om överförande av järnvägssträckan Västervik-Bjärka-Säby till riksbanenätet:

Under hösten 1984 meddelade kommunikationsministern att han avsåg att föreslå regeringen att bl. a. bandelen Västervik-Bjärka-Säby skulle överföras till riksnätet.

Med hänvisning till tidigare riksdagsbeslut skulle riksdagen fatta det slutliga beslutet i fråga av nämnd art.

Med anledning av den oro som förekommer på grund av ryktesspridning och spekulation vill jag fråga kommunikationsministern:

När avser regeringen lämna förslag till riksdagen om överförande av bl. a. bandelen Västervik-Bjärka-Säby till riksbanenätet?

den 16 januari

1984/85:354 av *Görel Bohlin* (m) till kommunikationsministern om planerna på namnbyte för luftfartsverket:

Luftfartsverket har planer på byte av namn och samtidigt ändring av uniformer m. m. Namnbytet har kritiserats bl. a. av många anställda. Kritiken har gällt förändringen till en inadekvat benämning på verket mot bakgrund av verkets arbetsuppgifter och sett ur internationell synpunkt. Kritiken gäller också en, som man menar meningslös och stor utgift, pengar som i stället hade kunnat användas för t. ex. anskaffande av ett marksäkerhetssystem. Beslutet om namnbyte och följdkostnader faller på regeringen.

Anser kommunikationsministern att ett namnbyte på luftfartsverket är angelägnare än annan investering, t. ex. markradar?

1984/85:355 av *Sture Korpås* (c) till utrikesministern om användningen ur landramen för Vietnam:

Enligt beslut av regeringen har avsevärda belopp ur landramen för Vietnam använts för att betala vietnamesiska kommersiella skulder till svenska företag via exportkreditnämnden.

Nr 62

Onsdagen den
16 januari 1985

*Meddelande om
frågor*

Onsdagen den
16 januari 1985

*Meddelande om
frågor*

Är utrikesministern beredd att inför riksdagen redogöra för denna frågas handläggning, att därvid informera om huruvida detta i fortsättningen skall ses som en normal användning av svenskt bistånd, och att klargöra huruvida svenska företag och exportkreditnämnden nu kan räkna med denna lösning och inte behöva värdera motpartens kreditvärdighet?

1984/85:356 av *Arne Fransson* (c) till arbetsmarknadsministern om handikappades möjligheter till arbete på den ordinarie arbetsmarknaden:

Riksdagen beslutade 1984 att införa introduktionsbidrag och särskilt lönebidrag vid placering av handikappade. Antalet platser begränsades, och uppgifter har nu inkommit om att kvoterna börjar bli fyllda trots att fem månader återstår av budgetåret. Därmed får inte arbetshandikappade möjlighet till arbete på den ordinarie arbetsmarknaden.

Vilka åtgärder avser arbetsmarknadsministern vidta för att arbetshandikappade skall beredas möjlighet till arbete på den ordinarie arbetsmarknaden?

1984/85:357 av *Knut Wachtmeister* (m) till statsrådet Roine Carlsson om utnyttjandet av tjänstebrevsrätten:

Domänverket använder sig av tjänstebrevsförsändelse för att distribuera reklam för sina plantskoleprodukter.

Vill statsrådet medverka till att tjänstebrevsrätten inte utnyttjas på sätt som skett med tanke på den fria konkurrens som bör råda?

19 § Kammaren åtskildes kl. 17.52.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert